SALA DE LECTURĂ

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general Nicolae Manolescu

22 - 28 noiembrie 2000
(Anul XXXIII)

46

Interviurile „României literare"

Un dialog cu PETRU POPESCU în Statele Unite

(pag. 12-13)

PE CULMILE TRADUCERII

– un Mircea Cărtărescu de nerecunoscut –

(pag. 20-21)

O tragedie de acum 60 de ani – Are KGB-ul vreun amestec? –

(pag. 10-11)

NORA IUGA

SEXAGENARA ȘI TÂNĂRUL

ALBATROS

Premiile FÉMINA și MÉDICIS

(pag. 23)

Cronica literară: CÂTĂ CULTURĂ, ATÂTA SINCERITATE

(pag. 4)

SENTIMENTUL BINE TEMPERAT

(pag. 7)

EDITORIAL

de Nicolae Manolescu

Despre istoriile literare

UN SINGUR lucru, dar care mie mi se pare esențial, n-a fost observat în legătură cu *Istoria critică* din care am publicat primul volum și anume sensul pe care l-am dat citării frecvente a opiniilor anterioare despre operele literare ale trecutului. N-a scăpat, firește, ochiului vigilent al comentatorilor faptul ca atare de a nu trece sub tăcere bibliografia critică. Ar fi fost și greu, dat fiind că, specie didactică la origine, istoria literaturii, indiferent de originalitatea ei, n-a făcut de obicei caz de istoria receptării. A receptării critice, vreau să spun. Problema mea, cînd am repus în drepturi critica de dinainte,n-a fost doar una morală, de onestitate, aș zice, a recunoașterii meritelor unor precursori. A fost și una științifică. Remarcasem, parcurgînd atît operele, cît și imaginile lor în epocă sau mai tîrziu, că, mai cu seamă în cazul unor opere de care ne despart secole, lectura ori relectura textelor oferă mai puține satisfacții istoricului decît aceea a comentariilor critice, concomitente ori succesive, acceptabile sau depășite, contradictorii sau asemănătoare. Cu alte cuvinte, băgasem de seamă că refacerea procesului de receptare continuă să ne intereseze și atunci cînd operele înseși ne apar desuete sau, pur și simplu, moarte estetic.

E. Lovinescu punea această constatare la baza teoriei lui asupra mutației valorilor estetice. Mi-a trebuit un timp ca să mă conving de valabilitatea tezei. Cînd eram tînăr, conveneam cu oarecare neplăcere la ideea relativității în timp a valorii. Preferam s-o cred absolută. Astăzi înțeleg că Lovinescu avea dreptate. Schimbarea codului – estetic, etic, religios etc. – afectează valoarea, deseori ireversibil, și, o dată excluse din canon, operele pot deveni obiect de studiu academic, dar nu mai sînt citite din plăcere. În schimb, țesătura de opinii, aprecieri, polemici din jurul operelor vechi își păstrează uneori o miraculoasă actualitate. Altfel spus, contextul operelor se dovedește mai puțin sensibil la variațiile de timp și de mentalitate decît textul lor. Critica, sub toate formele ei, are o posteritate mai lungă și mai sigură decît arta. Nouăzeci la sută din autorii care fac obiectul analizelor lui Sainte Beuve din *Lundis*-uri, de exemplu, au fost dați uitării. Paginile criticului despre ei se citesc încă, și cu ce bucurie! Iar cînd receptarea e urmărită sistematic, istoria literară reușește să devină mai palpitantă decît simplul comentariu, din unghiul de astăzi, al operei.

Nu vreau să relansez disputa din jurul lui Eminescu. Dar nu mă îndoiesc că, nu peste mult timp, poezia lui va avea mai puțini cititori (nu-i iau în discuție pe studioși, pe specialiști, pe profesorii de literatură) decît studiile care vor descrie felul în care poetul a fost citit de către Maiorescu în anii '80 ai secolului XIX, de către Călinescu după cincizeci de ani sau de I. Negoitescu în deceniile 6-7 ale secolului XX. N-am idee pe cîți cititori mai poate conta în anul 2000 *Țiganiada*, dar o critică a criticii referitoare la epopeea lui Budai ar conta, fără nici o îndoială, pe destui cititori, mai ales dacă ar fi bine făcută.

Nu trebuie să se tragă numaidecît de aici concluzia că arta are o viață mai scurtă decît critica. În definitiv, n-avem destule dovezi în sprijinul ei, dat fiind că, în ce privește, critica există abia de cîteva secole. Problema mea era capitolul de receptare din istoriile literare. El lipsește, spuneam, din toate. Motivul lipsei fiind tradiția didactică a unor astfel de lucrări ori orgoliul de a fi original al autorilor lor, rezultatul e că istoricii literaturii își retează cu mîna lor o bună parte din șansa de a fi citiți în viitor. Restituirea climatului intelectual în care, de-a lungul vremii, au avut loc confruntări de judecăți și de opinii este un factor de conservare important, ca alcoolul în care se țin fructele. Lucrînd la *Istoria critică* nici nu mi-am pus, la drept vorbind, problema în acești termeni, cum să-i numesc, interesați. Dar m-am gîndit că este cinstit să-i indic cititorului sursa de satisfacție cea mai vie pe care o descoperisem eu însumi și anume freamătul stîrnit în jurul unor opere, multe tăcute astăzi, ca o pădure desfrunzită, de cuvîntul criticilor de ieri sau de astăzi. Orice operă are o astfel de umbră în mijlocul căreia strălucește. Luați-i umbra și dispare strălucirea. O istorie a literaturii trebuie să fie și una a criticii acestei literaturi, a umbrei care protejează operele de uitarea deplină. ■

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

LINȘAȚI-L PE DINESCU!

DESPRE Piatra-Neamț am auzit, ani în șir, doar cuvinte laudative. Promoții întregi de actori au găsit în urbea moldavă o oază culturală și un exil aurit. După 1990, ca mai toate orașele de provincie, Piatra-Neamțul s-a scufundat în aerul de mizerabilitate care, dinspre margine spre centru, a cuprins întreaga țară. Și iată cum dintr-un spațiu privilegiat al spiritului n-au mai rămas decât fumul și echipa de fotbal a faimosului "Pinalti"!

A fost nevoie ca pe la poalele Ceahlăului să treacă Mircea Dinescu pentru ca adormitul oraș să reintre în atenția publică. Altfel decât am fi dorit cei în mintea cărora stăruie imaginea vechiului El Dorado al dramaturgiei: invitat de un post de televiziune local, Mircea Dinescu a profitat de prilej pentru a-și spune, în stilul său de-un farmec cotropitor, părerea despre candidații la președinție. Suporter al lui Teodor Stolojan (din motive caremi scapă: pentru mine, omul susținut de P.N.L. rămâne așa cum îl vedea Ceaușescu: un incapabil și-un incompetent!), Mircea Dinescu n-a pierdut prilejul de a-i faulta discret pe contracandidații alesului său. Lucru, de altfel, firesc: eu însumi, câteva rânduri mai sus, aș fi putut să-mi amintesc de cuvintele frumoase ale lui Vladimir Tismăneanu la adresa d-lui Stolojan, și nu de memoriile lui Silviu Curticeanu, din care am citat părerea lui Pingelică despre finanțistul mediocru care era, pe vremuri, liberalul nețărmurit de azi!

Iată, însă, că o echipă de haidamaci din partidul lui Vadim Tudor, pe care Mircea Dinescu l-a taxat cu binecunoscuta sa ironie, au pus iute mâna pe ciomege și au tăbărât mai întâi pe clădirea postului de televiziune, iar mai apoi pe însuși poetul! Așa e înțeleasă la Piatra-Neamț libertarea cuvântului, așa vede un partid românesc de la sfârșitului secolului al douăzecilea dreptul la opinie al cetățeanului! Nu e cazul să spun cine este Mircea Dinescu și ce reprezintă el în societatea românească a ultimilor zece ani. Oricine l-a văzut la televizor, în după-amiaza lui 22 decembrie 1989, anunțând fuga dictatorului nu poate uita cu ușurință curajul său extraordinar și demnitatea de care a dat dovadă în lupta cu sistemul comunist. Excelent poet, pamfletar în tabletele căruia strălucește, nu arareori, scânteia inspirației uluitoare, extraordinar causeur, Mircea Dinescu reprezintă un pericol potențial pentru orice minte întunecată. El e întruparea lui Ariel într-o lume dominată de murdăria și vulgaritatea lui Caliban.

Partidul România Mare nu-și exhibă pentru prima oară atitudinile huliganice. Lăsând deoparte limbajul de mahala sordidă al gazetei conduse de Vadim Tudor, e cazul să reamintim amenințările cu moartea și pogromurile promise de cel care se crede mântuitorul neamului ("Lista rușinii"). Luați de val, n-ar trebui să uităm nici poziția liderilor "României Mari" în timpul ultimei mineriade, când amenințările cu lovitura de stat au fost la un pas de materializare. Trăind într-o țară unde totul e permis, gureșul Vadim a ajuns, prin reprezentanți, să pună mâna pe par și să-l altoiască fără milă pe cel care, ca puțini alții, are inteligența, farmecul și un irezistibil sex-appeal intelectual în a spune adevărul despre jalnicul pupător de dosuri ceaușiste.

Partid al securiștilor, după cum singuri se laudă, haidamacii din "România Mare" au arătat, în fine, de ce sunt în stare. Făcând din securism un blazon de noblețe și din violență un stil de existență politică, oamenii lui Vadim au adăugat penibilei democrații din România veriga lipsă pentru a ne trimite în zona barbariei definitive și a primitivismului. Iată că prin senatorul-securist Badea și prin mardeiașii cu carnet de partid România anului 2000 a făcut și acest pas! Faza următoare e înjunghierea fără milă, execuția în plină stradă sau zvârlirea discreționară în închisori! N-aș aduce vorba despre astfel de orori dacă vreo doisprezece la sută dintre români n-ar fi croiți după chipul și imaginea celor care, la Piatra-Neamț, folosesc drept argument politic bulanul militist ori șișul lui Jack Spintecătorul.

Dar încă mai trist e că elitista societate civilă românească a tăcut și continuă să tacă mâlc. Obișnuiți să protesteze la cel mai anemic strănut al cine știe cărui politruc rătăcit de cârd, nici unul dintre auto-intitulații "directori de conștiință" n-au părut să observe că prin agresarea lui Mircea Dinescu România trece din faza roșului brun în aceea a verde-negrului. Jurnaliști care vânează, ca niște radare ultra-fine (pe bună dreptate, de altfel) orice obrăznicie a lui Teoctist și orice mârlănie verbală a lui Păunescu au devenit, subit, surzi și orbi. Am citit, de-a lungul anilor, în revista "22", proteste despre ce vrei și ce nu vrei, dar nimeni n-a luat inițiativa unei liste de semnături atunci când pericolul în societatea românească a prins chipuri și nume precise.

Dl. Constantinescu însuși, prea ocupat să se răfuiască, la sfârșitul rușinosului său mandat, cu jurnaliștii care i-au spus, săptămână de săptămână, că se află în eroare, că minte populația și că, în general, nu face nimic din ceea ce ar trebui să facă un președinte pentru a împiedica prăbușirea în prăpastie a țării, s-a înconjurat într-o tăcere... asurzitoare. Sunt onorat că, mai nou, domnia sa m-a plasat pe aceeași listă cu domnii Orescu și Paler, fie ea și lista celor care urmează "cu umilință" scenariile anti-Constantinescu puse la cale de structurile comunisto-securiste (structuri, de altfel, părintește protejate de domnia sa însăși!) Dar aș fi infinit mai fericit dacă omul numărul unu al țării ar lăsa gargara și ar trece la fapte. Mi-ar plăcea să-l văd în fruntea unei coloane de demonstranți care să protesteze, sub geamurile Partidului România Mare, împotriva metodelor fasciste pe care această formațiune le-a folosit pentru a-l aduce la tăcere pe Mircea Dinescu.

Agresarea lui Mircea Dinescu de către membri ai Partidului România Mare reprezintă cea mai gravă acțiune întreprinsă în ultimii zece ani de reprezentanții unei grupări politice. A-l ataca pe poetul Dinescu înseamnă mai mult decât a călca în picioare libertarea cuvântului și a democrației. Înseamnă venirea la putere a lui Caliban, într-o țara bătută de Dumnezeu, și care nici măcar nu-și dă seama că, în felul acesta, a trecut din rândul popoarelor în cel al fiarelor setoase de sânge. Cvasilinșarea lui Mircea Dinescu la Piatra-Neamț și indiferența opiniei publice față de nemernicia brutelor cu carnet de partid echivalează cu decesul societății civile în România. Dacă ipohondriile ideologice ale nu știu căror domnișori ieșiți din puful fandacsiilor europene în formă, dar profund balcanice în conținut, au devenit pentru factorii decizionali din țară mai importante decât atacul bestial asupra uneia din marile personalități ale României de azi, am tot dreptul să le spun de la obraz, politicieni și jurnaliști la un loc: a se slăbi! ■

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

M-AR INTERESA să citesc bucata literară pentru care vi s-a decernat în aprilie anul acesta, în cadrul "Zilei Urmuz", diploma *Bizara,* la Tulcea, dar și *povestea,* pentru care Editura Bucovina, în cadrul zilelor "Poveștile de la Bojdeuca lui Creangă", v-a premiat. Aceasta, ca să înțeleg în ce măsură activitatea dvs. literară a fost răsplătită cu cununi adevărate, pentru valoare, sau numai cu semne modeste de apreciere în cadrul, cum se spune, al unor manifestări culturale periodice unde participarea numeroasă impune și un număr exagerat de premii și diplome. V-aș ruga să mă înțelegeți corect în interesul meu de a vă citi, mărginindu-vă elanul trimiterilor viitoare strict la aceste piese premiate. Versuri nu cred că trebuie să-mi mai arătați, cele 88 de poeme de până acum au fost în măsură să mă convingă că mai mult și mai bine nu puteți deocamdată. Domnul Lucian Vasiliu, dacă talentul dvs. l-a convins, vă poate ajuta el însuși prezentându-vă în revistele literare ieșene. Publicațiile pe care le menționați, și în care v-au apărut versuri la pagina *Religios,* sunt mai puțin atente la grația stilului și mai mult la temele religioase și la mesajul blând, direct, de la inimă la inimă. Ca să nu greșesc, v-am cerut ce v-am cerut. Până acum nu pot spune că poezia pe care o scrieți m-ar fi convins că are vreun viitor aparte. Generozitatea și sinceritatea de care sunteți capabilă s-ar putea, în timp, să fie sursele de hrană ale acelei flori de colț care așteaptă să fie culeasă, cum spuneți într-unul din poeme. (*Elena Olariu,* Răducăneni) ✉ Avem nădejde că veți înțelege și singură de ce nu vă putem publica fabulele *Mărul și viermele* și, respectiv, *Joiana,* ce au la bază, cum cu umor ne lămuriți în scrisoare, nenumărate supărări pricinuite de aplicarea Legii fondului funciar și de impozitele plus taxele exagerat de mari. (*Luciana Bălan,* București) ✉ Având în vedere faptul că aveți doar 17 ani și experiența literară aproape fără trecut, poate că era bine să fi așteptat, activ, firește, să participați mai întâi la concursul "Tinere condeie", ediția următoare, când va fi să fie ea programată. Acolo funcționează un filtru altul decât la noi, unde operația de respingere, să zicem, este mult mai dură. Părerea mea despre ce scrieți acum nu este deloc defavorabilă. Între sfaturile pe care le...imploraţi, singurul pe care l-aș semna cu inimă ușoară ar fi să... creșteți, adică să aveți răbdare și să nu vă panicați dacă procesul acesta e de durată. Veți produce și veți acumula mult timp de-acum înainte texte monotone, ca toți adolescenții suferind de un gol existențial, resimțit imens, și care se va umple curând și chiar se va întări dureros. Și dacă mi-aș permite un pronostic, cred că viitorul vă va surâde substanțial mai mult dinspre proză.(*Aura Radu,* București) ✉ Dacă debutul în *Steaua* s-a produs până la ora acestui răspuns, și cred că el s-a produs, vă felicit cu bucurie. Vă interesează însă și părerea mea despre ceea ce scrieți. Textele mi se par puțin stufoase, cu declarații numeroase, în termeni brutali uneori, teribilismul nu vă stă bine. Este mult lucru bun, temeinic, adevărat, uneori splendid, dar și porțiuni de balast la care nu veți întârzia să renunțați, cu cât mai repede cu atât mai bine. Nici nu trebuie să vi se arate *locul* unde calitatea se subțiază în verbiaj, inteligența dvs. artistică va opera fără greș cu un mic efort de voință și de înfrânare a orgoliului. Așa cum și spuneți în poema *Schimbare:* "Și atunci, fără a fi prada ezitărilor/ din promisiunea prudentă a insulei/ devin mai mult decât o abstracțiune/ ce-și revendică trupul unei ninsori,/ mai mult decât un sunet/ sătul de nostalgii sclerozate,/ devin un miez de tunet păgân/ rupând în felii de nebunie timpul/ ce-mi înlănțuie uneori/ în convenții sterpe/ freneziile". O să spuneți că nu are nici o importanță, dar voi insista în a vă convinge că are importanță ce cuvinte alegem pentru a întări acuitatea ochiului liric care vizează o țintă și trimite săgeți norocoase spre ea. Spuneți: "devin un miez de tunet păgân/ rupând în felii de nebunie timpul..." Noțiunea aceasta, de *felie,* respinge *ruperea.* Care *rupere,* cere după sine cuvântul *bucată/ bucăți/ în bucăți.* Felia este *tăiată,* ceva se poate *desface* în felii, și nicidecum *rupe* în felii. Nu este nimic chițibușar, meschin sau excesiv în observația aceasta. Sigur că ne putem exprima neglijent, neatent, lejer, fără obligații. Dar de ce așa, dacă ne stă la îndemână și în fire să fim corecți în toate ale noastre, deci și în exprimare, urmărind sensul exact, ireproșabil. Ar mai fi exemple de date: *a lăsa pe cuier* în loc de *a lăsa în cuier, printre* pentru *dintre, c-am uitat* pentru *că am uitat.* Sunetul frumoaselor dvs. poeme ar avea de câștigat dacă v-ați controla o idee în plus dezinvoltura. Visez intens să nu vă mai placă să spuneți niciodată, de pildă, "se izbesc bolovani de retinele amăgirilor", sau "fâșii de minciună", sau "ancorele plăsmuirilor", sau chiar "spinii înfrângerii". (*Carmen Skorka,* Turda) ■

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefanescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenti din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: *Fundația „România literară",* – Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundatia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minculescu.

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară" este editată de *Fundația „România literară"* **cu sprijin de la** *Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,*

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Ambasada SUA, secția cultură-presă

Pragul de jos

ALEGERI fără speranţă - ultimatum european de încheiere a Reformei în o sută de zile – o iarnă anunţată de rară cruzime, iată ce oferă fiecare cenuşie dimineaţă a unei toamne pe sfârşite românului celui din urmă an al ultimului veac al mileniului. O capitală de inşi ce se debranşează de la sursele de căldură, al căror cost le depăşeşte posibilităţile şi unde, din aceleaşi motive, nu au nici accesul la apa de toate zilele. Şi o "salbă" de oraşe şi orăşele ce vor trece prin iarnă precum spărgătoarele de ghiaţă printre sloiuri. Cu maternităţi în care pruncii vor fi încălziţi cu sticle de apă fierbinte.

Alegeri fără speranţă, odată ce, spăşite, masele se întorc către dl Iliescu de care, cu entuziasm se lepădau, tot într-un noiembrie – acela plin de nădejdi. Pe post de cel mai mic rău, dacă nu de restaurator, liderul P.D.S.R culege, fără să clipească, roadele unei guvernări ce s-a ferit a-l trage la răspundere – cum de la sine părea de înţeles. La rândul lui, viitorul câştigător al alegerilor va închide ochii asupra încălcătorilor de legi care, înainte de a trece în opoziţie nu au lăsat să le scape prilejurile de a-şi însuşi mijloacele a mai multe existenţe lipsite de orice alte griji, afară de aceea de a-şi păstra avantajele dobândite.

Pe liste ferm ierarhizate, fericiţii soartei, demult depărtaţi de căile omului comun, îi cer acestuia votul, în vederea acelui schimb de pe urma căruia ei să rămână cel puţin la fel de bogaţi, iar electorul tot atâta de sărac. O comedie care ar trebui să sfârşească printr-o masivă abţinere de la vot, când flăcăruia celei mai slabe speranţe n-ar pâlpâi încă fie şi în cel mai nefericit piept. Persoane de o sută de ori mai înstărite decât suta de alegători, vor reveni în Parlament, nu fără a întâlni acolo şi figuri noi, cele mai multe tot din soiul lor. Cele mai multe fiindcă, prin legea numerelor mari vor pătrunde în parlament şi nişte oameni cinstiţi, îndeajuns de puţini pentru ca glasul lor să răsune în pustiu. Vechi şi noi dezlegători de cuvinte încrucişate, vajnici cititori de ziare îşi vor face siesta sub nemiloasa lumină a reflectoarelor dar, ferice lor, din plin răsplătiţi.

Uluite de neputinţa actualilor guvernanţi de a duce la bun sfârşit Reforma, foruri europene conjugate pun guvernului ce se va alcătui după alegerile din noiembrie 2000 un termen imposibil pentru încheierea aceleiaşi înapoiate Reforme, atunci când un răgaz de zece ori mai generos încă n-ar fi suficient. De pe ultimul loc pe lista candidaţilor U.E. există riscul real şi major de a ne trezi în plutire liberă, cum s-ar spune, pe aripi de vânt. Din păcate, acesta ştie încotro bate, în buna suită a acelui destin istoric care a risipit prin vreme orice tentativă de a ne lua şi păstra locul în rândul ţărilor aşezate. Un fenomen uşor de urmărit în îmbucarea tuturor etapelor lui, de catastrofe istorice – ce nu şterg însă culpele lăuntrice. Şi nici măcar nu le atenuează...

În calea tuturor răutăţilor s-a aflat o ţară în care vrăjmaşul a găsit întotdeauna vătafi, o lume ce nu şi-a putut stivui chiverniseala, zidi cetăţi şi catedrale, ci a căzut mereu de pe locul în care începea să se rostuiască. În ce măsură a acţionat această moară a încercărilor asupra caracterelor, rămâne să ne pronunţăm, fiecare. Sigur este că n-am intrat în categoria – altfel destul de largă - a societăţilor care şi-au făcut singure istoria. Noi am preferat să ieşim din ea, delegând-o unor manageri ticăloşi, împinşi înapoi în arenă de neconvergentele interese ale altor puteri, din a căror ciocnire ne-am asigurat continuitatea, virtute prioritară, poate, dar pretinzând adaosul altora. Cu dese căderi spre ultimul prag.

Forţa uitării a operat, apoi, dând fiecărui val de generaţii elanul de a se ridica, în acea necunoştinţă de cauză, curios dar verificat, urzitoare de energii. Ar fi fastidios şi neproductiv să rescriem aici istoria prin unicul criteriu al sistematicelor jafuri – şi ele tot atâtea praguri de jos – suferite de un neam, de la capturarea tezaurului lui Decebal de către cuceritorii romani, la pierderea tezaurului trimis la Moscova în decembrie 1916. Cel puţin exemplul acestuia din urmă, formând, până astăzi şi, probabil, în veşnicie, un contencios inextricabil cu apropiata/ depărtata putere moscovită, merită un popas de reflecţie.

PRECUM se învaţă la şcoală, deceniile de la revoluţia din 1848 până la primul război mondial, intervalul de creare şi consolidare a statului suveran român, au reprezentat exact perioada de creştere a aluatului dinaintea tipicei spolieri. Împrejurările trimiterii tezaurului nostru la Moscova – 315.580.476,84 lei aur, dimpreună cu bijuteriile reginei Maria, valorând 7 milioane aur, cu giuvaerurile altor familii, obiecte de artă şi arhive – pretind un moment de atenţie în demonstrarea uşurinţei fără seamăn de care au dat dovadă anume acei bărbaţi politici cu care, în fapt, ne mândrim noi, astăzi.

Este vorba de ceea ce, în confruntarea cu eternitatea, se numeşte o clipă de derută. În plin şi greu război, la începutul lunii decembrie a anului 1916, linia de rezistenţă a ceea ce mai rămăsese liber din teritoriul românesc se închega tocmai. Ca să citez dintr-o lucrare de referinţă: *Tezaurul român de la Moscova,* de Mihail Gr. Romaşcanu, 1934: "În cazul când şi Moldova ar fi fost nevoită să-şi plece capul sub sabia păgână (*sic*) evacuarea în Rusia apărea inevitabilă. Faţă de această situaţiune, Banca Naţională nu putea sta cu braţele încrucişate. Rolul ei devenea din ce în ce mai însemnat. Ea trebuia să desăvârşească opera începută încă din 1914, finanţând mai departe ţara, pentru ca să ducă lupte dezrobitoare. Alături de armata ţării, Institutul nostru de Emisiune devenise al doilea factor de care depindea victoria finală. Dar sacrificiile ce i se cereau erau strâns legate de punerea în siguranţă a tezaurului care garanta emisiunea. El trebuia transportat în Rusia."

SE PARE că pe când purta tratative cu guvernul rus, preşedintele Consiliului de Miniştri, Ion I. C. Brătianu, a cerut opinia şi a unui bancher oarecum din afara stafului, Mauriciu Blank. "Cunosc Rusia, ar fi răspuns acesta, cunosc mobilitatea spiritelor de acolo şi nesiguranţa terenului pe care se calcă în acel vast imperiu." Respectiv: "Un asemenea depozit în mâna Moscovei nu e sigur în clipele actuale şi vom avea deziluzii amarnice." Încât: "Mult mai indicat ar fi să trimitem tezaurul la Londra." Întrucât domina prezumţia că Rusia s-ar fi simţit ofensată când România ar fi depozitat tezaurul în alt stat, bătrânul Blank a mai oferit o soluţie: "Vom spune guvernului rusesc că România încheie la Londra un împrumut important şi că în acest scop ni se cere ca gaj tezaurul. Vom interveni pe lângă guvernul englez să ne confirme aceasta, înlesnindu-ne astfel asigurarea tezaurului nostru într-o ţară neutră." Expertul încheia: "Dar, pentru Dumnezeu, nu-l trimiteţi în Rusia." Date pe care autorul lucrării le citează dintr-un articol al lui Aristide Blank, publicat în ziarul *Argus* din 19 martie 1922 – fără vreo altă posibilitate de verificare.

Să se reţină că tezaurul ar fi putut fi evacuat şi într-o altă ţară decât Rusia, cu unicul risc de a jigni o putere numai formal favorabilă nouă. Că existau condiţii de garantare din partea puterilor aliate. Cert este că prin jurnalul nr. 20.901 bis din 12 decembrie 1916, Consiliul de Miniştri, la propunerea ministrului de Finanţe E. Costinescu, decidea: "că este nevoie să se pună în siguranţă în Rusia tezaurul Băncii Naţionale şi aprobă transportarea lui", hotărâre, la rândul ei aprobată şi de Consiliul General al Băncii Naţionale a României. Printr-un protocol special, guvernul rus îşi asuma o serie de obligaţii privind conservarea şi restituirea celor 1740 de casete luate în primire. 13.823 de saci conţineau numai monede. Totuşi, faţă de valorile în valută, cele în aur, lingouri, reprezentau numai 25,13% din valoarea totală a tezaurului.

În afirmaţiile raportului Consiliului B.N.R., către prima adunare generală a acţionarilor se spunea: "...iar în timpul din urmă, profitând de marea bunăvoinţă a guvernului M. S. Împăratului Rusiei, care ne-a pus la dispoziţie în Palatul din Kremlin (Moscova) un compartiment special am strămutat acolo, cu autorizaţia guvernului şi potrivit legii din 25 decembrie 1916, cele 315.580.476,84 ce aveam în tezaurul nostru de la Iaşi." Unde au şi rămas.

Interesant este că, în prima fază a revoluţiei ruseşti a existat o posibilitate de transformare a tezaurului în America. Ba chiar, la cererea Băncii Naţionale, ministerul nostru de război a trimis o gardă de douăzeci de jandarmi, îmbrăcaţi în civil, dar înarmaţi, cu sarcina de a supraveghea discret depozitele româneşti. Bineînţeles, ei n-au putut pătrunde în Kremlin, pe când tratativele de transferare a tezaurului în Statele Unite "erau împiedicate din cauză că ministrului nostru de la Petrograd, Diamandi, nu i se comunicaseră încă de către guvernul român instrucţiunile pe baza cărora să poată duce discuţiile."

ROMÂNIA reîntregită avea să sufere grav de pe urma înstrăinării tezaurului său. Va mai pierde unul, la capătul celui de al doilea război mondial, când va luneca într-un alt şi prelungit prag de jos. Purul noroc sau doar o perspectivă istorică necunoscută la ceasul de faţă ar putea îndepărta spectrul pragului de jos în iarna care vine, a tuturor enigmelor.

Barbu Cioculescu

LAURENŢIU ULICI

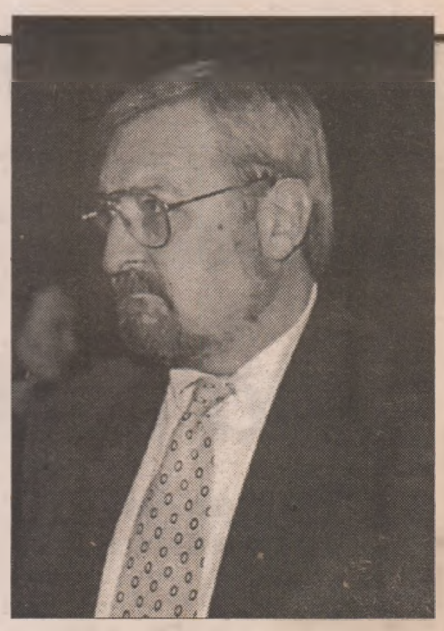

Dispariţia lui Laurenţiu Ulici ne-a luat prin surprindere. Moartea oricărui om de valoare este o urâtă surpriză. Nu eram pregătiţi pentru ea. Nici sufleteşte, nici altfel. Redacţia României literare, *în imposibilitate de a face tehnic faţă tristului eveniment, va evoca în numărul viitor personalitatea preşedintelui Uniunii Scriitorilor. Deocamdată se alătură breslei literare publicând necrologul Uniunii Scriitorilor şi rugându-se lui Dumnezeu pentru odihna sufletului celui care a fost Laurenţiu Ulici.*

Uniunea Scriitorilor din România anunţă cu profundă durere moartea fulgerătoare a Preşedintelui Uniunii Scriitorilor din România, senatorul LAURENŢIU ULICI, în data de 16 noiembrie 2000.

Născut la Buzău, dintr-o veche familie maramureşeană, la 6 mai 1943, de confesiune greco-catolic, Laurenţiu Ulici şi-a desăvârşit studiile obţinând licenţa în filologie (1966) şi filosofie (1970). A lucrat ca redactor la revista *Contemporanul* (1966-1989), a fost directorul seriei noi a revistei *Luceafărul* începând cu 1990. Între 1992 şi 1994 a fost vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor, iar din 1995 a fost ales Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România. Laurenţiu Ulici a fost senator în Parlamentul României, preşedintele Consiliului Naţional al Uniunii Forţelor de Dreapta (U.F.D.). Autor al unor importante volume de critică dedicate literaturii contemporane, al unor antologii de prestigiu privind fenomenul poetic românesc, Laurenţiu Ulici a fost distins cu două premii ale Uniunii Scriitorilor şi cu Premiul pentru Literatură al Fundaţiei Soros. Fiind un critic literar foarte atent la fenomenele novatoare din literatura română, Laurenţiu Ulici şi-a dedicat multe din volumele sale debutanţilor, tinerilor autori, generaţiilor literare importante. Înzestrat cu un talent deosebit, cu un spirit critic obiectiv şi creator, Laurenţiu Ulici a însemnat pentru literatura română contemporană un punct de reper şi o forţă de sprijin pentru talentele adevărate. Pentru obştea scriitorilor, Laurenţiu Ulici a însemnat echilibru, spirit constructiv şi îndrăzneala de a învinge nepăsarea şi obtuzitatea celor care cred că omul trăieşte doar cu pâine.

Dispariţia sa înseamnă o pierdere imensă, irecuperabilă pentru Uniunea Scriitorilor, pentru literatura română, pentru societatea românească. Îndureraţi, scriitorii români îi vor păstra o amintire luminoasă, aşa cum a fost întreaga sa viaţă. Dumnezeu să-l odihnească şi să-l aibă în pază!

Opera

- Recurs (1971)
- Nouă poeţi (1974)
- Prima verba I (1974)
- Biblioteca Babel (1978, Premiul Uniunii Scriitorilor)
- Prima verba II (1978)
- Confort Procust (1983, Premiul Uniunii Scriitorilor)
- Nobel contra Nobel (1988, ed. a II-a 1998)
- Puţin, după exorcism (1991)
- Prima verba III (1992)
- Literatura română contemporană I (1995, Premiul Fundaţiei Soros)
- Dubla impostură (1995)
- 1001 de poezii româneşti (1997)

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ştefănescu

Câtă cultură, atâta sinceritate

Un posibil best-seller

CUNOSCUTA poetă Nora Iuga a publicat recent un roman, *Sexagenara şi tânărul,* care trezeşte interesul de la început, prin subiect. Este vorba de iubirea unei femei de şaizeci de ani pentru un bărbat de treizeci şi cinci.

Despre aşa ceva nu s-a mai scris, cel puţin la noi. În romanele lui Petru Dumitriu şi G.Călinescu apar, fugitiv, câteva figuri de doamne vârstnice care au amanţi tineri, însă secvenţele respective ţin de satira de moravuri şi sunt lipsite de profunzime.

Ar putea fi considerat un precedent romanul *Adela* al lui Garabet Ibrăileanu. Acolo situaţia se prezintă exact invers – bărbatul este vârstnic şi femeia tânără -, dar pot fi sesizate şi unele similitudini: 1. Partenerul în vârstă este cel care povesteşte şi analizează ce simte, în timp ce fiinţa adorată de el tace enigmatic, în raport cu cititorii. 2. Diferenţa de vârstă este considerată de personajul-narator o prăpastie de netrecut. 3. Îndrăgostitul vârstnic (în care îl recunoaştem pe autorul cărţii) este o persoană cultivată, capabilă să se explice.

Romanele totuşi nu seamănă între ele, nici la nivelul construcţiei epice şi nici la acela al frazei. Diferă însăşi emoţia esenţială din paginile lor, la criticul literar ieşean de la începutul secolului predominând melancolia senină, iar la germanista din Bucureştiul zilelor noastre - disperarea, dizolvată în cele din urmă în oboseală.

Subiectul ales de Nora Iuga ne *provoacă*, dându-ne sentimentul încălcării unui tabu (ca subiectul romanului *Lolita* al lui Nabokov), şi trezeşte în noi acea *indiscreţie insaţiabilă* pe care ne străduim să o ascundem în viaţa de zi cu zi. Curiozitatea ne este întreţinută pe parcursul lecturii de senzaţionala sinceritate a autoarei, care lasă deoparte orice ipocrizie pentru a-şi relata experienţa. În roman nu apare, bineînţeles, Nora Iuga însăşi, ci o proiecţie a ei, Anna, dar în timpul lecturii ne abatem de la regula jocului şi o identificăm în eroină pe scriitoare.

Există prejudecata că un om cultivat nu poate fi sincer, întrucât cultura artificializează. Nimic mai departe de adevăr. În realitate ignorantul se dovedeşte incapabil de sinceritate, din cauză că orice încercare a sa de a-şi descrie viaţa sufletească eşuează în clişee. Nora Iuga are o cultură bine însuşită şi, deci, o capacitate remarcabilă de a se înţelege pe sine, de a-şi individualiza trăirile, de a le sesiza semnificaţia.

Datorită subiectului, ca şi autenticităţii de document existenţial a confesiunii, romanul ar putea deveni un best-seller. Dacă totuşi nu va deveni este numai din cauză că în paginile lui, în afară de momente care au o funcţie estetică şi prezintă interes pentru toată lumea, există şi unele inerte, care autoarei i s-au părut importante numai pentru că fac parte din viaţa ei. În timpul lecturii avem impresia că răsfoim un album de artă care din când în când se transformă într-un album cu fotografii de familie.

Acasă la Şeherazada

ROMANUL are o construcţie simplă şi originală. Anna se află la ea acasă şi stă de vorbă cu tânărul, venit în vizită. "Stă de vorbă" e un mod de-a spune. De fapt, ea vorbeşte necontenit, încercând să-i capteze atenţia şi să-l seducă, iar el tace şi ascultă. În mod ingenios, scriitoarea nu-l desemnează pe tânăr printr-un nume, ci prin privirea lui albastră, a cărei semnificaţie se schimbă mereu, ca reacţie la ceea ce povesteşte amfitrioana.

Existenţa cuplului depinde exclusiv de rostirea a noi şi noi cuvinte de către femeie, aşa cum menţinerea unui avion în aer depinde exclusiv de învârtirea continuă a elicei. Cititorul simte aproape fizic că, dacă femeia n-ar mai găsi nimic de spus, relaţia s-ar prăbuşi.

Sexagenara ştie că burta ei flască şi sânii căzuţi nu-l pot ademeni pe tânăr şi că singura armă care i-a rămas este elocvenţa. De aceea, găseşte mereu, cu înfrigurare, ceva de spus, făcându-şi portretul, istorisind întâmplări din anii tinereţii, citind cu glas tare din propriile ei poeme. Nici o clipă nu are certitudinea că a reuşit să-l cucerească în vreun fel pe tăcutul ei partener (după cum nu-şi dă seama nici dacă el a înţeles că ea îl iubeşte). Dar constată că el *nu pleacă* şi această evidenţă îi dă mereu noi speranţe.

Unele fraze nu-i sunt destinate tânărului, ci nouă, cititorilor, conţinând presupuneri făcute în legătură cu starea de spirit a tânărului sau confesiuni pe tema dorinţei - înnebunitoare - de-a-l avea ca amant. Cu alte cuvinte, noi "auzim" şi ce povesteşte Şeherazada, şi ce gândeşte ea. Femeia se livrează integral lumii, cu un curaj nebun, de fiinţă care sare în gol.

Frumuseţea textului este mărită şi de trecerea frecventă şi spontană, în relatare, de la persoana întâi la persoana a treia şi invers. Vedem şi ce vede Anna, dar o vedem şi pe ea. Nu există o regulă a acestor schimbări de perspectivă. Dar funcţionează aici o intuiţie feminină, o artă de a satisface prompt, cu graţie, exact aşteptările cititorului.

Monologul atotcuprinzător

ROMANUL se constituie, până la urmă, dintr-un lung monolog, care are în interiorul lui şi declaraţii, şi eseuri, şi istorisiri ale unor întâmplări reale sau ale unor visuri, şi chiar... dialoguri. Este un monolog atotcuprinzător, un recital dat de o fiinţă complexă şi dramatică. Leitmotivul impresionantei simfonii de cuvinte îl reprezintă invocaţia adresată tânărului, invocaţie tragică prin inutilitate, ca implorarea unei statui:

"Ştii, când începi să îmbătrâneşti, două sunt pierderile cele mai dureroase, scăderea vederii şi a memoriei. Cu ele începe despărţirea de lume. De fapt, de aici începe moartea. Dar tu mai ai mult până acolo... Sunt conştientă că vorbindu-ţi atât sunt în pierdere, pentru că cel care vorbeşte mai mult devine mai dependent de cel are ascultă şi nu invers. Parcă ţi-am mai spus asta, ce puţine idei mi-au mai rămas. Cel care spune mai mult e de obicei bărbatul, cel care ascultă e femeia. Bărbatul se deşartă continuu, femeia e cea care se umple până la saturaţie. De aceea un bărbat, chiar dacă are mai multe femei, revine mereu la cea care ştie să asculte. Femeii îi este prea mult. În ea nu mai e loc, devine chinuitor. Când pleacă ea, în majoritatea cazurilor, e pentru totdeauna. Privirea verde a intrat iar în ochii Annei, stă cuminte ca la concert, nu vrea să-i scape nimic, e clar că muzica asta îl atrage, caută să-i descifreze sensurile, cum de-l pot interesa banalităţile astea?! Anna e fericită. Începe să spere din nou. Când un bărbat te ascultă aşa, când un bărbat te priveşte aşa, şi degetele lui mângâind colţul mesei, şi ea simţindu-şi umerii şi toate acele întâlniri întâmplătoare de parcă ar fi dirijaţi printr-un cod şi care te fac să crezi că Dumnezeu însuşi e amestecat în treaba asta; e exact cum i-a spus el cu o săptămână în urmă, că dacă m-ar pierde, dacă mi-ar pierde prietenia, nici nu-şi poate închipui cum ar supravieţui, pentru că între noi totul este atât de curat. Şi eu crezându-l, neputând să nu-l cred când îmi mărturisea ce-aş fi vrut eu să-i mărturisesc, dacă nu mă suspectam atât."

În afară de momentele de adresare directă există însă numeroase pasaje digresive care constituie, este adevărat, şi ele o formă de mărturisire, prin febrilitatea cu care sunt concepute, dar care rămân totuşi elemente eseistice şi epice în ansamblul romanului. Autoarea face cu naturaleţe referiri la lumea de azi, la Mircea Ivănescu şi Petre Roman, la Günther Grass şi Marius Tucă. Este o infuzie de actualitate care conferă romanului prospeţime.

Din mulţimea de evocări se detaşează pregnant profilul unei scriitoare, Terry, prietenă de nedespărţit a Annei în perioada adolescenţei lor comune, care, însă, odată cu trecerea anilor, mânată de un fanatism al realizării ca scriitoare, a devenit mai puţin disponibilă pentru prietenie. În mod curios, Anna vorbeşte despre Terry până la uitare de sine, ca şi cum ar vrea să se mute într-un alt destin şi să scape astfel de obsesia cuceririi tânărului.

În roman apar şi personaje care prezintă interes numai pentru cei care le cunosc (şi puţini le cunosc). În general, însă, elementele constitutive ale romanului, aşa eterogene cum sunt, participă la un tot unitar, la construirea monumentului unui sentiment. Monument fluid, asemănător cu jerba de apă a unei fântâni arteziene.

■

NORA IUGA

SEXAGENARA ŞI TÂNĂRUL

ALBATROS

Nora Iuga, *Sexagenara şi tânărul,* roman, Bucureşti, Ed. Albatros, 2000. 124 pag.

Cărţi primite la redacţie

- Constantin Ţoiu, *Răvaşe din Kamceatka,* "Prepeleac cinci", eseu, Bucureşti, Editura Allfa, 2000, 264 p.
- Paul Eugen Banciu, *Marii fericiţi (Prorocul),* roman, Bucureşti, Ed. DU Style, col. "Romanul românesc contemporan", 2000. 352 pag.
- Marius Ghica, *Derrida sau a gândi altfel,* studiu în limbile română şi franceză, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 2000. 162 pag.
- Lucian Vasiliu, *Cambei în China,* "carte de turism şi de masaj oriental", Iaşi, Ed. Secom Libris, 2000. 112 pag.
- Ion Drăgănoiu, *Alice în ţara noţiunilor,* Bucureşti, Ed. Universalia, 2000 (versuri). 112 pag.
- Alexandru-Cristian Miloş, *Prinţesa zburătoare valahă,* 100 poezii de iubire, Târgovişte, Ed. Macarie, 2000. 268 pag.
- Alexandru-Cristian Miloş, *Închisoarea timpului,* povestiri S.F., *Drumurile cerului,* cosmopoeme, Bistriţa, Ed. Mesagerul, 2000. 164 pag.
- Aurel Ciulei, *Eseuri şi evocări,* cuvânt înainte de prof. Tudor Opriş, Bucureşti, Ed. Diacon Coresi, 2000. 188 pag.
- Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori braşoveni,* "mică postfaţă" de Ion Topolog, Braşov, Ed. Dealul Melcilor, 2000. 268 pag.
- Iulian Tănase, *Poeme pentru orice eventualitate,* prezentare pe ultima copertă de Ioana Pârvulescu, Bucureşti, ed. Crater, 2000. 88 pag.
- Viorel Lică, *Împacă-te cu Dumnezeu într-o singură Carte,* Bucureşti, Ed. Ex libris universalis, 2000 (versuri). 152 pag.
- Radu Paraschivescu, *Balul fantomelor,* roman, Bucureşti, Ed. RAO, 2000. 296 pag.
- Constantin Hrehor, *Privirea zidită,* Suceava, Grupul editorial Muşatinii - Bucovina viitoare, 2000 (versuri). 68 pag., 15 000 lei.
- Florin Marincea Crângeanu, *Arcana,* vol. I (*Psalmii lui David),* vol. II (*Pildele lui Solomon),* Alexandria, Ed. Teleormanul Liber, 2000. 136 + 116 pag, 25 000 + 25 000 lei.

Un Gogol dezideologizat

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Grigurcu

DOUĂ feluri de falsificări s-au aplicat, sub regimul comunist, clasicilor literaturii, inclusiv celor ruşi, atît de mult traduşi şi mediatizaţi la începuturile comunismului pe meleagurile noastre. Mai întîi trunchierea operei, din care au fost eliminate pasajele neconvenabile interpretării procustiene, "marxist-leniniste". Apoi aplicarea canonului ideologic asupra construcţiei exegetice înălţate în jurul operei, astfel că rezulta ocultarea unor linii de forţă ale înţelegerii acesteia. Aşadar a funcţionat o dublă selectivitate, avînd ca obiect atît opera, cît şi contextul receptării ei, cu scopul degajării terenului în favoarea soluţiei oficiale, unica admisă. În virtutea unor atari constatări, universitarul ieşean Emil Iordache îşi întreprinde investigaţiile asupra lui Gogol. D-sa observă că pînă şi "cea mai completă" ediţie în limba română a marelui autor (*Opere*, vol. I-VI, Ed. Cartea Rusă, 1954-1958) este nu numai eliptică, ci şi ilogică, prin faptul că în sumar figurează *Spovedania unui autor*, prin urmare replica lui Gogol la polemica provocată de *Paginile alese din corespondenţa cu prietenii*, în timp ce lipseşte chiar punctul de plecare al *Spovedaniei*, adică *Paginile alese!* Un suprarealism editorial! Atît de "rezistentă" se simţea "cea mai înaintată orînduire din lume", încît se temea pînă şi de textele unui scriitor de la începutul veacului al XIX-lea. Iată un pasaj din comentariul însoţitor al ediţiei tendenţioase pe care am menţionat-o, menit a ilustra, după cum spune Emil Iordache, "imbecilitatea aparatului critic ce subminează munca traducătorilor care a fost, de cele mai multe ori, onorabilă": "Ideile progresiste, care au predominat în conştiinţa lui Gogol în perioada de înflorire a geniului său, şi-au găsit renegarea în lucrarea *Pagini alese din corespondenţa cu prietenii*. Renunţînd la demascare şi la satiră, păşind pe calea greşită a propăvăduirii ideilor religioase şi morale şi a afirmării justeţei orînduirii aristocratice şi iobăgiste, Gogol a devenit în mod inevitabil sprijinitor al cercurilor reacţionare, conservatoare, care au întîmpinat cu un triumf plin de bucurie răutăcioasă această cotitură din conştiinţa scriitorului, a cărui creaţie devenise demult stindardul forţelor progresiste din tînăra Rusie". Parcă avem a face cu dezvoltarea unei faimoase sintagme din limba de lemn a activiştilor şi a poliţiei politice, cea de "element duşmănos"!

În felul acesta se exercita funestul criteriu proclamat de Lenin, al celor "două culturi", fiind pusă în lumină, în cazul de faţă, linia narodnică, ulterior marxistă, instigatoare la lupta de clasă, a lui Radişcev, Belinski, Herzen, Cernîşevski, Plehanov, în timp ce era trecută în umbră ori pur şi simplu omisă linia opusă, spiritualistă, a lui Ceadaev, Dostoievski, Soloviov, Berdiaev, Bulgakov, Rozanov, Merejkovski, care afişa, în chip emblematic, vaticinarele versuri ale lui Puşkin: "Să nu dea Dumnezeu să vedem răzmeriţa rusă, absurdă şi nemiloasă". Eseistul nostru acordă, pe bună dreptate, o atenţie susţinută unui comentator de marcă al autorului *Sufletelor moarte*, Dmitri Merejkovski, a cărui carte, din 1906, *Gogol şi diavolul*, a şi tradus-o. Poet, romancier, critic, traducător, polemist, Merejkovski şi-a cîştigat în epocă un mare prestigiu. Atitudinile sale de frondă au mers de la despărţirea de Biserica ortodoxă rusă, în vederea edificării unei "noi conştiinţe religioase", pînă la anticomunismul său viguros, la protestul împotriva "cezaropapismului" proletar, în urma căruia a fost silit a se exila la Paris, unde a rămas pînă la sfîrşitul vieţii. O frază a eseistului rus este relevantă asupra raporturilor sale cu comunismul: "Forţa şi slăbiciunea comunismului ca religie constau în faptul că el predetermină viitoarea creaţie socială şi, în felul acesta, fără voie, închide în sine spiritul eternei mediocrităţi, al filistinismului, inevitabila consecinţă a pozitivismului ca religie, pe baza căruia el, socialismul, este edificat."

Azi putem vedea clar că emigraţia rusă a reprezentat continuitatea liniei spiritualist-religioase, pe care cîrmuirea bolşevică s-a silit a o jugula. Adică a liniei celei mai substanţiale a culturii ruseşti. Responsabilitatea faţă de cultura patriei sale l-a făcut pe Merejkovski să adreseze tinerilor literaţi din diaspora, adunaţi în jurul revistei *Novîi Dom* un pătetic apel: "Noi, Diaspora rusă, sîntem critica personificată a Rusiei, ideea şi conştiinţa parcă îndepărtată de Ea, judecata asupra Ei, cea de astăzi şi profeţia despre Ea, cea viitoare". Următoarea propoziţie oglindeşte concepţia despre critică a emitentului său, care delimitează critica creatoare de cea aşa-zis ştiinţifică, atribuindu-i nu doar rostul enunţării unor judecăţi de valoare, ci şi o semnificaţie profetică: "Literatura rusă, privită din exterior, este cea mai puţin critică, iar din interior este cea mai critică, pentru că este şi cea mai profetică. De la «notaţiile amare» ale lui Puşkin, cel dintîi critic rus, prin *Scrisorile filosofice* ale lui Ceadaev şi geniala, încă neînţeleasa *Corespondenţă cu prietenii* a lui Gogol, pînă la *Jurnalul de scriitor* al lui Dostoievski şi spre Vl. Soloviov şi Rozanov – iată drumul critic, profetic al literaturii ruse. El este curmat odată cu existenţa Rusiei, dar tot simultan cu aceasta va fi refăcut". Gogol e integrat de Merejkovski curentului hristosocentric al culturii ruse, deci sustras zonei "demascatoare", pragmatic-sociale. Altfel spus, integrat caracterului celui mai profund al spiritului creator rus, care explică legătura decembriştilor cu frămîntarea mistică din contemporaneitatea lor, ca şi sorgintea problematicii religioase la Gogol, Dostoievski, Soloviov şi la atîţia alţii. O mişcare fundamentală pe care istoria literară comunistă a încercat a o eluda ori a o prezenta în chip parţial şi mistificat. Realitatea este că tendinţa socială a fost mereu contracarată în Rusia de cea spirituală, cei mai de seamă creatori ruşi, ajungînd, cu puţine excepţii, după cum se exprimă Merejkovski, "dacă nu la acţiunea religioasă, măcar la conştiinţa religioasă". Aici se cuvine menţionat un alt important autor de origine rusă, Vladimir Nabokov, conform căruia în Rusia s-au manifestat totdeauna două forţe cu acţiune antagonică: pe de o parte statul, care dispunea de instrumentul represiv al cenzurii, pe de alta criticii utilitarişti, gînditorii "radicali", din care Lenin şi-a compus o ascendenţă, Belinski, Cernişevski, Dobroliubov, Pisarev etc. În pofida programului "progresist" pe care-l formulau, înrîurirea lor asupra literaturii a fost una de rău augur, întrucît îi limitau orizontul la satisfacerea nevoilor sociale şi politice: "Cu toate calităţile lor, aceşti critici radicali au devenit o piedică în calea artei, ca şi guvernul. Guvernul şi revoluţia, ţarul şi radicalii ocupau în artă poziţii la fel de filistine, căci îi pretindeau artistului să răspundă «comenzii sociale», nepermiţînd nici un fel de extravaganţă". E un punct de vedere surprinzător în comparaţie cu truismele ideologice ale "progresului social", văzut ca un panaceu. Lua naştere astfel un cerc vicios al interpretării lui Gogol. Piesa lui, *Revizorul*, a fost osîndită şi elogiată din aceleaşi motive utilitare, atît dinspre oficialitatea ţaristă, cît şi dinspre opoziţia "progresistă". În legătură cu numita comedie, exegeza celei din urmă a instituit un prototip literar, producînd, după cum scrie autorul *Lolitei*, nu numai "un potop clocotitor de literatură care denunţa corupţia şi celelalte racile sociale, dar şi dezmăţul criticii literare, care îi refuza calitatea de scriitor celui ce nu-şi dedica romanul sau povestirea demascării jandarmului sau moşierului care îşi biciuieşte mujicii". De unde vedem cum tendenţionismele extraliterare, indiferent de conţinutul lor tezist, sfîrşesc prin a se întîlni.

Să ne întoarcem însă la Merejkovski. Metoda sa critică este cea de-a studia opera în asociere cu aparatul biografic (extrase din corespondenţa, jurnale, mărturii ale contemporanilor), socotind-o pînă la urmă ca pe un jurnal dilatat, ca pe o "spovedanie" detaliată, deschisă spre infinit. Concluzia unei asemenea optici aplicate lui Gogol este că scriitorul e "bolnav" de dedublare religioasă, patimă sublimă de care au suferit şi genialii săi conaţionali, Dostoievski şi Tolstoi. Merejkovski crede că opera ca şi viaţa lui Gogol constituie o luptă permanentă cu diavolul. Acesta este "duhul nevieţii", *ergo* al inexistentului absolut, care vrea să treacă drept existenţă absolută. Diavolul este incompatibil cu adîncimea (cf. *Apocalipsa* II, 24), întrucît e platitudine, o iremediabilă platitudine. Dar – atenţie! – cînd platitudinea reflectă, cînd are o funcţie speculară, poate da impresia iluzorie de profunzime. Se află aci o blamare a estetismului pur, lipsit de miza spirituală, capabilă a-l transcende: "Şi cu cît este mai perfecţionată contemplarea noastră metafizică a lui Dumnezeu, remarcă Merejkovski, cu atît mai desăvîrşită devine oglinda diavolului. Bezna de jos, cerul de jos, răsturnat, ne atrage cu ispita zborului în jos, a zborului liber, fără efortul necesar pentru zborul în sus. Şi atîta timp cît privim doar, cît contemplăm metafizic doar, nu ne putem convinge că profunzimea aparentă e în realitate doar suprafaţă plată. Şi de-abia atunci cînd sîntem ispitiţi pe deplin, cînd ne desprindem, cînd ne prăbuşim, dorind să zburăm, strivindu-ne de oglindă, simţim prea tîrziu suprafaţa plană a «adîncimilor Satanei» şi ne convingem că n-avem unde zbura". Diabolica platitudine apare întruchipată, în creaţia lui Gogol, în două personaje etalon: Hlestakov şi Cicikov. Superficialitatea trivială, vicioasă a celui dintîi e probată chiar onomastic: "Însuşi numele de familie Hlestakov este genial inventat, deoarece, pentru urechea rusă, el creează senzaţia de uşurinţă, de inconsistenţă, de flecăreală, de şuier al unui baston subţire, de plesnitură pe masă a cărţilor de joc, de lăudăroşenie a unei haimanale şi de bravură a unui cuceritor de inimi (cu excepţia capacităţii de a duce la un bun sfîrşit şi această şi oricare altă întreprindere)" (Vl. Nabokov). În vederile lui Merejkovski, eroul principal al *Revizorului* înscrie o culme a minciunii. El îşi construieşte propria imagine – o imagine polimorfă - exclusiv din cuvinte şi exclusiv pentru uzul celorlalţi. Urcat pe piscurile fantasmagoriei, se declară autor al tuturor operelor literare la modă, atribuindu-şi concomitent o excepţională carieră în serviciul ţarului, sugerînd o intimitate cu suveranul şi pretinzînd că are o trenă de... treizeci şi cinci de mii de civili aflaţi în căutarea lui! Demonia lui Hlestakov constă în nelimitarea reprezentării eului său bicisnic, care poate fi gîndit în parametrii uzurpării metafizice, dostoievskiene: "Unde ar fi ajuns dacă nu ar fi alunecat? Se întreabă Merejkovski. S-ar fi autointitulat, ca orice uzurpator, monarh? Sau poate că, în zilele noastre, nu s-ar fi mulţumit nici cu numele imperial, nici cu un alt nume omenesc şi şi-ar fi zis de-a dreptul «supraom», «Om-dumnezeu»: ar fi rostit ceea ce, la Dostoievski, diavolul îl sfătuieşte pe Ivan Karamazov să spună: «Unde se află Dumnezeu, orice loc e sfînt; oriunde m-aş afla eu, acolo va fi locul cel mai de cinste – şi totul este permis»". Prin lăudăroşenia-i fără stavile, Hlestakov deschide perspectiva unui topos infernal care e Petersburgul, "paradisul" întors pe dos al lui Petru I, miraj al "ideii europene" goale de conţinut. Capitala imperiului figurează, sub pana lui Gogol, ca un centru al ticăloşiei, ca un antipod al vieţii patriarhale din provincia tradiţională. Contrastul e tranşant exprimat în *Moşieri de altădată*: "Cu ajutorul lor puteai citi ca într-o carte deschisă, toată viaţa senină şi liniştită pe care o duceau odinioară neamurile vechi de boieri, bogaţi dar curaţi la suflet, şi atît de deosebiţi de acei maloruşi josnici, ieşiţi din rîndul păcurarilor sau al unor precupeţi, care năboiesc ca lăcustele în cancelarii, despoaie de ultimul bănuţ chiar pe consătenii lor, împînzesc Petersburgul cu pîrîtori, pînă la urmă-şi umplu buzunarele şi se leapădă de neamul lor malorus, adăugîndu-şi cu pompă un «v» la coada numelui lor, care se termină cu «o»". Nevski Prospekt se personifică în femeie, devine "frumoasa" capitalei, prostituata plină de minciuni cu ajutorul căreia diavolul îşi aruncă momeala nocturnă: "Tot timpul Nevski Prospekt minte, dar minte mai cu seamă cînd se lasă asupra lui noaptea neagră şi zidurile caselor albe şi gălbui ies la iveală, cînd tot oraşul este numai strălucire şi zgomot (...) şi cînd parcă dracul aprinde cu mîna lui felinarele pentru ca totul să arate altfel decît în realitate". Asupra funcţionarilor provinciali, logoreea demagogică a lui Hlestakov acţionează cu puterea unei magii, deoarece el pare a întrupa capitala, iar aceasta, la rîndul său, pare a întrupa o femeie uşor de sedus, "îndrăgostită de diavol". O altă postură a diavolului ni se descoperă, potrivit lui Merejkovski, în eroul central al *Sufletelor moarte*, Cicikov, plămădit din acelaşi blestemat aluat ca şi Hlestakov: "Amîndoi sînt polii aceleiaşi forţe, sînt copii ai clasei ruse de mijloc şi ai secolului al XIX-lea, rus, cel mai mediocru şi mai burghez dintre toate secolele; şi esenţa amîndurora este media eternă, «nici cîine nici ogar» - trivialitate perfectă. Hlestakov afirmă ceea ce nu există, Cicikov – ceea ce există, amîndoi au aceeaşi trivialitate. Hlestakov pune la cale, Cicikov execută. Fantasticul Hlestakov provoacă evenimentele ruseşti cele mai reale, la fel cum realul Cicikov provoacă cea mai fantastică legendă a «sufletelor moarte». Ei, repet, sînt două chipuri contemporane, două ipostaze ale răului etern şi universal, ale diavolului".

Apropiindu-se de Gogol cu sprijinul unei bibliografii puţin cunoscute cititorului român, Emil Iordache îi curăţă chipul de clişeele ideologice, îl restaurează în datele autenticităţii lui spirituale. Căci putem afirma că ideologia comunistă a fost un demon cu care genialul scriitor rus s-a confruntat postum.

Emil Iordache – *Studiu despre Gogol*, Ed. Timpul, Iaşi, 128 pag., preţ neprecizat.

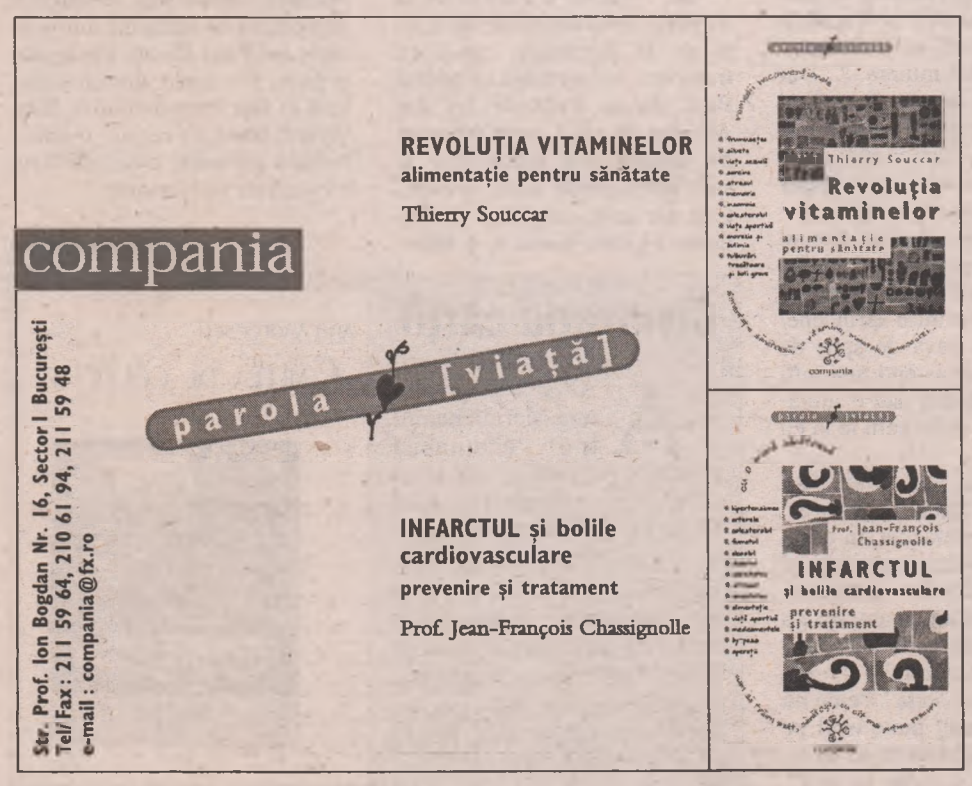

Litteris et virtuti

HEIDEGGER socotea că la baza instituţiilor de învăţămînt europene stă principiul lui Leibniz, *nihil est sine ratione*, nimic nu e fără (un) temei. Pentru Colegiul „Andrei Şaguna" din Braşov, formula *Litteris et virtvti*, scrisă în fastuoasa sală festivă a şcolii a funcţionat ca temei şi principiu călăuzitor: învăţămînt, studiu şi valoare, merit. Cuvintele latineşti şi decoraţia sălii (primul ei pictor a fost, în 1862, Iosef Clement) au păstrat, chiar în anii limbajului de lemn, ceva din entuziasmul adevărat al întemeietorilor şi din încrederea lor în carte. Că zidurile şcolii care domină partea de sus a Braşovului păstrează amintiri vechi am simţit-o atunci cînd am fost elevă „la Şaguna". Deşi comunismul nu lăsa nimic nepervertit (am prins reforma prin care liceele de cultură generală s-au transformat în semi-industriale), la Şaguna domina încă un spirit liberal şi o remarcabilă lipsă de compromis în privinţa formării culturii generale. Indiferent spre ce facultăţi se îndreptau, şaguniştii făceau (fac) parte dintr-o familie spirituală în care Grundul cultural, umanist sau ştiinţific, reprezintă un spaţiu comun, o modalitate de recunoaştere.

La 30 noiembrie, de Sfîntul Andrei, se sărbătoreşte, prin reluarea tradiţiei interbelice, ziua Colegiului „Andrei Şaguna", care anul acesta împlineşte 150 de ani sau, mai bine zis, de promoţii. Cu 25 de ani în urmă, directorul de atunci al şcolii, Prof. Toma Simion, reuşise să obţină ca numele „Liceului nr. 1" să redevină „Andrei Şaguna" (nume prohibit ani de-a rîndul, pentru că Şaguna a fost mitropolit). Acum Dl Toma Simion are o altă surpriză, nu numai pentru şaguniştii de ieri şi de azi, ci şi pentru toţi cei interesaţi de istorie şi de cultură: *Monografia Colegiului Naţional „Andrei Şaguna"*. Poate că sînt subiectivă (şi cum aş putea să nu fiu astfel?), dar am citit masiva carte pe nerăsuflate, de la tabelul celor 48 de academicieni şagunişti (între care Titu Maiorescu, elev în anul întemeierii, 1850, Ioan Meşotă, Virgil Oniţiu, Lucian Blaga, Dumitru Stăniloaie, Sextil Puşcariu) şi pînă la scrisorile şi documentele fotocopiate care încheie povestea şcolii.

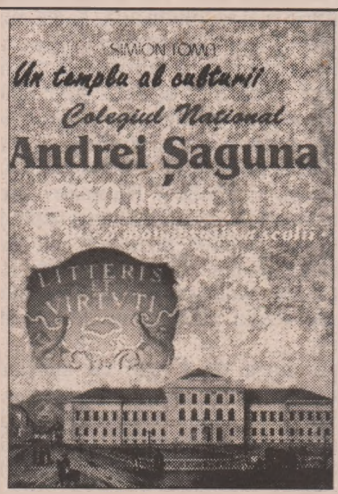

Toma Simion, *Monografia Colegiului Naţional „Andrei Şaguna"*, Editura Concordia, Braşov, 380 p., f. preţ

Cartea strînge laolaltă amintirile gimnaziul „Andrei Şaguna", „urmele" lăsate de cei care au trecut prin el. Unele dintre cele mai pasionante capitole sînt cele despre formidabila aventură a întemeierii (cap. II-IV), a strîngerii zecilor de mii de florini necesari ridicării construcţiei şi a participării directe a braşovenilor la proiect, implicare de o concretete care azi ne lasă visători: „N. Măciucă are sarcina de a se îngriji de cărămidă, Vasile Lacea, de var, Gheorghe Burbea şi Vasile Stinghe, de nisip, Rudolf Orghidan şi I. Sasu, de piatră, I. Jippa, de stejari. Ioan Popazu, [unchiul lui Titu Maiorescu şi unul dintre cei trei întemeietori, alături de Şaguna şi de Gheorghe Bariţ n.m.] desfăşoară o imensă activitate de propagandă în favoarea construcţiei, stimulînd oamenii pentru donaţii şi prestarea muncii" (p. 23). Astăzi, cînd reforma învăţămîntului provoacă atîta teamă, merită citite cu atenţie paginile despre *Structura şi viaţa internă a gimnaziului şi a şcolilor româneşti din Braşov în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, care nu conţine numai planul săptămînal al elevilor, felul examenelor (la cele dintîi examene de absolvire era prezent şi Mitropolitul Şaguna), ci şi elemente de „viaţă cotidiană" şcolară. Cum, din fericire, gimnaziul a păstrat pînă aproape de 1980 tradiţia anuarelor, iar arhiva lui are date şi din anii „lipsă", prezenta monografie etalează o serie de statistici de la 1850 pînă astăzi, care vorbesc de la sine. Pe lîngă acestea, capitole întregi scot în efigie portrete şi amintiri ale unor personalităţi culturale, de la Ioan Popazu la Andrei Bârsianu sau la Iosif Blaga şi de la Ştefan Baciu la minunaţi dascăli şi oameni ca Ioan Goia, Ioan Stoia, Aurel Mailat sau Spiru Hoidas. Scrisă cu o înflăcărare fără de care, probabil, o asemenea carte n-ar putea fi terminată (intră aici ani întregi de muncă şi colbul „de pe pagine bătrîne"), *Monografia Colegiului Naţional „Andrei Şaguna"* nu este doar un memorial: este pur şi simplu *memorie*.

Ioana Pârvulescu

Culise şi ironii

NOUL volum al poetului gălăţean (bucureştean prin adopţie), Grişa Gherghei se înscrie în tendinţa de reorientare spre anecdotic şi naraţiune a membrilor generaţiilor '60-'70 în poeziile publicate mai ales în anii din urmă.

Ochiul alert la grotescul lumii şi dezaprobarea ironică aduc în pagină mici povestiri cu tîlc în poezii centrate pe răsucirea unui paradox.

Amintirile conturează o lume în care importante sînt personajele pitoreşti, ca bunicul (cel care avea o grădină cu morcovi), bătrîna Despa, nebunul Virgil, Aza ş.a. Şi în care se urmăreşte o idee generală sau o concluzie paradoxală: replica moromeţiană a bunicului, cea care dovedeşte astfel că "el nu spunea/ decît lucruri subţiri"; privaţiunile aduse de foametea

Grişa Gherghei – *Culisele raiului*, Ed. Coresi, Colecţia "Poeţii oraşului Bucureşti", 2000, 48 p., f.p.

din 1946 "cînd cine nu fugea de-acasă/ uita ce-nseamnă sîrgul gurii"; duşmănia dintre Brăila şi Galaţiul natal oglindită în situaţia vînzătorului de seminţe de Brăila pe strada principală din Galaţi etc. De multe ori însă efectul e ratat prin disproporţia dintre amploarea concluziei (moralei) şi insignifianţa evenimentului care o declanşează.

Lumea de la Dunăre, undeva între spaţiul rural şi cel urban, se arată prin cîteva locuri privilegiate: ceainăria de pe strada Frumoasă colţ cu strada Tecuci, un colţ de stradă pe lîngă farmacia Troia, malul fluviului, grădina bunicului şi nucul ş.a. În amintiri de multe ori autorul caută motive de mîndrie şi singularizare orgolioasă: "cînd eşti de la Dunăre/ nu prea stai la coadă la bătaie/ dar nici nu o cauţi cu lumînarea". Această atitudine delimitează două zone distincte în volum, de fapt generale la Grişa Gherghei: una a lumii copilăriei şi tinereţii, în care asistăm la o demonstraţie, parcă, a valorilor aspre care o constituie, şi una a ironiilor, a lumii curente, deformată în absurd şi derizoriu.

Asemănările cu poemele de inspiraţie rurală din, de exemplu, *La Lilieci*, sînt vizibile în poeziile în care desenează portretul unor personaje din satul lăsat în urmă: "a murit şi Virgil nebunul satului/ mi-a spus cineva pe Magheru/ nu mai sînt praguri dincolo de Purcelu/ au murit toţi/ şi Trăsnea şi Ţapul şi Arghira/ trebuie să ţi-o aminteşti/ a dracului muiere...". Dar şi într-un set de reguli privind vorbitul peste gard, parte a trecutei tradiţii: "acum ştiu cum trebuie să vorbesc peste gard/ cum trebuie să-mi sprijin coatele/ şi mai ales cum să execut acel gest de pauză/ cînd îţi dai pălăria puţin pe spate/ cu degetul mare adus printre sprîncene/ parcă ai avea ceva de spus de cînd lumea/ dar aştepţi mai întîi să aprinzi o ţigară/ sau o jumătate de ţigară/ după cum te ai cu vecinul".

Zeflemeaua sau dramaticul se ascund în situaţiile absurde, în naivităţile prefăcute, în dejucarea metaforelor înghetate şi refacerea legăturilor între cuvinte: "a trosnit un vreasc/ mi s-a rupt sufletul am spus" (în "prima zi de subaşezare"), "rulaţi cu zid cu tot tapiseria", "cine nu cunoaşte drumul/ pune osul pe Doamne ajută/ nimeni nu se rătăceşte/ de pe-o lume pe alta", "poporul e primăvăratec/ scuipă şi se face că plouă".

Folosirea exagerată a acestui procedeu întoarce limba în limbaj şi banalitate: "cine fură azi un tun/ mîine fură procurorul/ cum să furi un procuror măi Gigea/ ca pe un vapor...", "dacă te-a văzut Dumnezeu/ pleci cu toate păcatele lumii/ şi te-ntorci cu poruncile-acasă", sau, după o imagine construită în filigran ("uneori timpul vine în vizită doar/ se aşează şi tăifăsuieşte/ atinge meniscul cănii de ceai/ rupe o frunză îngălbenită din seră/ şi priveşte prin ea întreaga odaie/ ca şi cum din întîmplare/ ceasurile merg mai departe"), deziluzia: "aş vrea să-ţi spun ceva prietene/ despre medicamentele de întreţinere/ pare ciudat ca tocmai eu să vorbesc despre asta/ mai ales atunci cînd aceste pastile/ se iau între mese" ş.a.m.d.

Mişcarea ironică naşte uneori imagini care se salvează prin absurd şi accente bine puse, ca în această *Naţională* (nu numai obsesie a tinerilor): "după ce trenul s-a pus în mişcare/ un călător a scos un cuţit uriaş/ o jumătate de sabie cu două canale/ şi două tăişuri o bombă şi-un tanc la un loc/ oricum ceva care nu există/ sări-i-ar ochii din cap/ de unde a scos el o asemenea pagubă/ că nu era popă să aibă ocoluri prin stofă/ apoi a luat un măr(...)/ şi l-a înfipt în vîrful cuţitului/ e pace a strigat o femeie, e pace/ şi toţi am început să cîntăm/ Tatăl nostru care Eşti în ceruri/(după ambele testamente la fel)/ atunci a intrat controlorul/ cu geanta pe burtă şi ne-a spus/ societatea naţională a căilor ferate române/ vă urează o călătorie uşoară de-a pururi".

Lăsînd la o parte aluziile facile şi poeziile de efect ieftin, rămîn cîteva imagini, sau chiar cîte un poem întreg, pline de savoarea şi clocotul lumii pestriţe în care trăim.

Roxana Racaru

Mingea de păr

PERSONAJUL Paul Daian, cel pe care cititorii îl cunosc de la Tîrgurile Internaţionale de Carte de la Bucureşti, omul cu trompeta, nu seamănă cu poetul Paul Daian. Poemele lui din *Mingea de păr a vieţii* vibrează de sensibilitate metafizică şi sunt interogaţiile acute şi esenţiale ale unei conştiinţe pascaliene. Fiecare poem e o întrebare către *Zguduitorul* de fiinţe, o enigmă existenţială, gnoseologică şi morală deopotrivă, un monolog dialogic între Divinitate şi poetul metafizician, ceşi primeşte confirmarea şi răspunsul în ultimul poem al cărţii, expresia certitudinii şi adevărului esenţial: "I-am spus Zguduitorului;/ toate pentru că te iubesc./ Îmi spune Zguduitorul;/ totul, pentru că Te iubesc."

E o poezie filosofică, dar fără ermetism conceptual, respirînd o nelinişte existenţială şi religioasă bulversantă, amintind de retorica blagiană şi arghezieană. Hamletianismul unor interogaţii ("I-am spus Zguduitorului;/ puterea absolută a gândirii curmă tot ce este străin/ ce

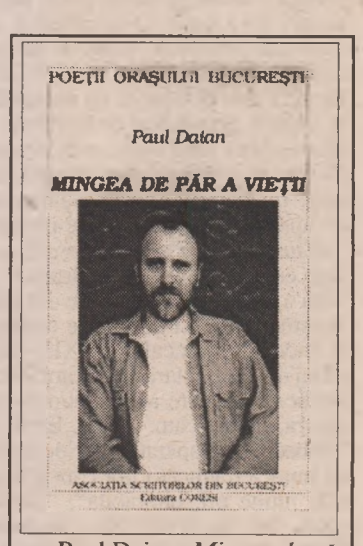

Paul Daian, *Mingea de păr a vieţii*, Editura Coresi, Bucureşti, 2000, Colecţia "Poeţii oraşului Bucureşti", f.p.

este mai rău, să fii/ ce este mai bine, să fii?") indică o sensibilitate a esenţelor, obsedante şi copleşitoare, iar raporturile sufleteşti ale creaturii cu Ziditorul au accente de umilitate profundă, împăcare şi iluminare extatică, aşa cum spune poemul 42: "I-am spus Zguduitorului;/ caut împlinirea nimicniciei mele/ omeneşti în Tine/ şi mă cutremur de bucurie."

Altundeva, suferinţa apetenţei metafizice este elocventă: "Sunt un animal bolnav de Tine/ de ce ai ajuns să mă pedepseşti/ atât de tare?/ de ce am ajuns să Te iubesc atât de mult?".

Melancolia, durerea şi iluminarea, anxietatea metafizică şi moartea se transmit din poemele lui Paul Daian, copleşitor şi grav, veşnicele vibraţii sufleteşti în faţa insondabilului. Sunt versuri bune, ce respiră o sensibilitate genuină, o sensibilitate a esenţelor bulversante.

Iulia Alexa

Civilizaţia cărţii

APĂRUT la Editura Meridiane, într-o admirabilă prezentare grafică, volumul *Cartea de colecţie* (secolele XV-XX) de Ana Andreescu. Autoarea oferă, arată acad. Virgil Cândea în Cuvânt înainte, "nu numai o instructivă şi deosebită introducere în civilizaţia cărţii, ci şi temeiurile reconfortante ale unei noi reflecţii asupra locului românilor în această civilizaţie".

„JE EST UN AUTRE“

de Ioana Pârvulescu

Sentimentul bine temperat

Joi 9/21 Febr. 89. **Ploaie, ploaie îmbelşugată. Sara bal costumat la Gr. Şuţu, şi Regele şi Regina. Anicuţa (tête Marie-Antoinette, perruque blonde, frumuşică) şi cu mine numai 1/2 oră.**

DESPRE dragoste nu se pomeneşte nimic în zecile de caiete ale jurnalului pe care Maiorescu l-a scris din adolescenţă şi pînă la moarte. Cum se gîndeşte - şi o consemnează în testamentul său, în 1916 - că unele „manuscripte“, jurnalul şi scrisorile „ar fi de hărăzit Academiei Române“, poate că ideea dezvăluirii amorurilor unui avocat sau critic i s-a părut prea frivolă pentru o instituţie de tipul Academiei. Poate că motivul a fost pur şi simplu discreţia, pudoarea datorată educaţiei într-o familie în care nu se făcea caz de sentimente. Sau poate că, traducînd *Aforismele* lui Schopenhauer *asupra înţelepciunii în viaţă*, era şi el convins că e o nesăbuinţă a tinereţii să vrei „să prinzi curcubeul cu mîna“ şi a şters orice urmă a unor asemenea încercări. „Tînărul îşi aşteaptă viitorul sub forma unui roman interesant“, afirmă Schopenhauer în aforismele tălmăcite de Maiorescu, şi, fireşte, va fi dezamăgit. Matur încă de la 15 ani, Titu Maiorescu are prudenţa schopenhaueriană să nu-şi prezinte viaţa ca pe un roman. Lasă cititorului viitor un teanc de telegrame despre fiecare zi trăită. Ca să scrie şi poveşti de dragoste, ar fi avut nevoie nu numai de dragoste, ci şi de poveste în sine. Este izbitoare lipsa narativităţii, oricît de vagi şi de discontinue din caietele lui Titu Maiorescu: este ca şi cum fiecare noapte ar fi o întîlnire cu Lethe, care şterge orice amintire despre ziua precedentă. Căci pentru poveste, pentru roman, în sensul tradiţional al cuvîntului, e nevoie de revenire şi de amintire, e nevoie de trecut. Cel care spune *eu* în jurnalul lui Maiorescu trăieşte un prezent absolut. Rareori se abate de la această regulă şi atunci o face pentru motive derizorii: o dată, în august 1891, la Bellagio, în Villa Sebelloni, cînd îşi sparge „un buchin de chihlimbar“ îşi aminteşte că în 1880 îşi pierduse, în acelaşi loc, altul. De cîteva ori apoi, în legătură cu cea de-a doua nevastă, Anna Rosetti, pentru a constata cît de mult s-a schimbat (în rău). Citită, viaţa lui Maiorescu arată, datorită acestei întreite lipse (trecutul, narativitatea, dragostea), ca dosul unei ţesături - comparaţia îi aparţine tot lui Schopenhauer - iar desenul de pe faţă nu se poate distinge. În termeni ceva mai actuali, viaţa nu i se transformă în destin, cel puţin nu cea sentimentală, cel puţin nu cea din jurnal.

> Două izbucniri ale Clarei în contra d-rei Rosetti, o dată Duminecă, pe terasa noastră, la convorbire despre *Rouge et noir*, apoi Sîmbăta următoare, la Mite, după ora de Logică, fiind furtună. Primblarea mea în trăsură după aceea, singur, la şosea, din cauza absolut insuportabilei stări sufleteşti (12/24 Iunie 1880).

CÎT DESPRE viaţa sentimentală a femeilor din imediata apropiere a lui Maiorescu, ea există şi este consemnată ceva mai detaliat. Dominantă este, la acestea, gelozia. Scriitorii, la unison cu filosofii, spun că gelozia e mai puternică şi mai longevivă decît dragostea. „Cea mai rea şi mai amară dintre toate patimele“, cum o numeşte Eminescu într-o scrisoare către Veronica, le-a atins pe toate femeile pe care „le-a perindat Maiorescu“. Probabil cu temei. Şi tocmai din graficul geloziei partenerelor de viaţă ale lui Maiorescu se poate deduce un posibil roman erotic maiorescian. Să-l urmărim. În ianuarie 1859, la aproape 19 ani, dă lecţii de franceză copiilor *Justizrat* -ului Kremnitz. Despre fata lui cea mare, de 20 de ani, Clara, scrie, după prima întîlnire: „blondină, mattblasse Deutsche; den Studien etwas entwachsen und darum fehlerhaft arbeitend“ [„germană de o paloare mată, cam trecută de anii învăţăturei şi de aceea, cînd lucrează, făcînd multe greşeli“, n. I. Rădulescu-Pogoneanu]. Nu mult după aceea, în aprilie va constata că eleva blondă îi umple viaţa. Şi totuşi: „Nu că ea ar avea vreo importanţă deosebită, nu că aş iubi-o; dar fără să fi simţit eu însumi mai înainte acest lucru, bag de seamă dintr-o dată că în ora de franţuzeşte raportam totul numai la dînsa, chiar de hainele mele cele nouă mă bucuram pentru ea, în scurt ea-mi cuprinse sufletul pentru *acea oră* de franţuzeşte, pe cînd ceilalţi Kremnitzi nu înseamnă nimic pentru mine“. Fata pe care „n-o iubeşte“, cum crede ca un adevărat începător într-ale amorului, îi va deveni soţie. Jurnalul se întrerupe pînă în 1866.

De la reluare, cînd bărbatul are 26 de ani şi jurnalul său mai puţin de 10, Maiorescu nu va mai pomeni de iubiri proprii, nici măcar prin fraze negative. În schimb ele se vor citi cu limpezime, în gelozia soţiei, consemnată detaliat. Impresia mea este că Maiorescu îşi făcuse din jurnal, poate instinctiv, un instrument „educativ“ pentru fostele sale eleve (şi Anna se formează pe lîngă el). Scris în germană în perioada Clara-Mite şi în română în etapa Anna Rosetti, el era cu siguranţă citit uneori (totdeauna?) de respectivele doamne. Într-un caiet apar însemnări marginale ale Mitei, în altele Anna transcrie în jurnal scrisori ale lui Maiorescu. Punîndu-le în faţă oglinda de hîrtie, în care le arăta geloase, pasămite fără temei, Maiorescu încerca să prevină adîncirea resentimentului. Clara e mai întîi geloasă pe cumnata ei, Mite. Or, este o perioadă în care Maiorescu îşi petrece mult timp cu aceasta, o însoţeşte în călătorii, suferă la umorile ei schimbătoare etc. Dar, desigur, în jurnal, n-o iubeşte defel, consemnînd în schimb formele sau formulele deplasate pe care le ia amorul lui Eminescu pentru Mite. Apoi Clara (şi alături de ea fiica lor Livia) devine geloasă pe d-ra Rosetti. Primele consemnări ale lui Maiorescu despre ea variază între „amabilă“, „inteligentă“, „gentilă“, „curajoasă“. După ce ani de zile Anna va fi în permanenţă în preajma familiei Maiorescu, iniţial ca soră a soţiei prietenului Jacques Negruzzi, (cu acceptul resemnat al Clarei, căci se întrevedea de mult divorţul, înfăptuit în 1886), Maiorescu va confirma, căsătorindu-se cu Anna, că dragostea lui nerecunoscută exista. Printr-o lege a compensaţiei, probabil, şi ce-a de-a doua soţie trece prin formidabile zile de gelozie:

> Sara scenă violentă între mine şi nevastă-mea... De mult merge prea departe şi acum mă scoate din sărite. Es ist zu unwürdig und unsinnig! Wer hätte das geglaubt! [E din cale-afară de nedemn şi lipsit de sens. Cine şi-ar fi închipuit aşa ceva? n.m.]“(21 Dec. 1889)

ŞI ANNA scria jurnal. L-o fi păstrat cineva? Istoria literară dă cuvîntul şi, implicit, dreptatea numai unuia dintre cei doi parteneri, celui celebru. Nu se poate şti nimic mai mult despre motivul geloziei Anicuţei (prezentată de soţul ei cînd ca o furie, cînd *împietrită*) decît ceea ce spune *el*. Ce e drept, spre deosebire de jurnalul din perioada Clara, în cel din perioada Anna, diaristul îşi notează frecvent momente de bine sufletesc, de mulţumire în doi. Anna îl ajută cu româna ei expresivă la traducerea din Schopenhauer, cum recunoaşte cavalereşte, poate exagerînd puţin pentru ea, îl ajută la corectarea noilor ediţii din poeziile lui Eminescu, îi transcrie scrisori, îl secondează şi îl susţine cu eleganţă în tot ceea ce face. Reproşurile lui Maiorescu sînt rare şi în genere minore: că-l dădăceşte uneori deşi el e mai bătrîn şi mai experimentat decît ea (era cu 16 ani mai în vîrstă) şi că s-a transformat instinctiv, după căsătorie, într-un copil egoist. O a treia femeie din viaţa sentimentală (oficială) a lui Maiorescu este d-ra Neumann care l-a îngrijit pînă la moarte. Aceasta n-a mai avut rivală, deşi literatura a personificat uneori moartea ca pe o femeie.

Un episod care a stîrnit multe discuţii legate de sentimentele lui Maiorescu este cel al relaţiilor, suspectate ca incestuoase, cu Emilia, sora lui. Jurnalul lui Maiorescu s-a publicat la noi începînd din 1931, parţial, apoi, în ediţia I. Rădulescu-Pogoneanu la sfîrşitul deceniului al patrulea. O perioadă în care literatura (romanul) şi criticii interbelici îi descoperiseră pe Freud şi Jung şi aveau bucuria, dacă nu obsesia psihanalizei. De aici o lectură *în alt cod* a unor însemnări care s-ar fi cuvenit să fie citite după codul în care au fost scrise, cel al secolului al XIX-lea. Discuţia mi se pare că „nu e în chestie“, vorba lui Maiorescu. Tonul uneori înflăcărat, alteori dezamăgit al fratelui faţă de relaţiile afective cu sora lui, cu care spera o comunicare armonioasă, este comun, în relaţiile frate-soră, în toată literatura de pînă la Maiorescu, cu predilecţie în cea germană şi engleză a epocii romantice. El se regăseşte de altfel, la fel de fierbinte, şi în prietenia masculină, aşa cum e prezentată în romane. Jurnalul lui Maiorescu vorbeşte deschis despre iubire atunci cînd e vorba de prietenie, de pildă în cazul colegului Welserscheimb. Lectura în cheie erotică e ridicolă şi cred că e timpul ca subiectul „Emilia“ să nu mai fie literaturizat inutil şi inadecvat.

> La 10 dimineaţa, Marghiloman a venit de m-a luat în coupé la hipodrom. Acolo, la ora 11, eu şi martorii mei (cu Dr. Kremnitz) şi Stătescu cu ai lui. 1 foc de pistol la comandă între 1 şi 3, la distanţă de 20 de paşi. Eu nu l-am nimerit, pistolul lui n-a luat foc. După asta ne-am dat mîna... (luni, 2/14 Dec. 1885).

ORICÎT de curăţat de trăiri ar fi, jurnalul lui Maiorescu este un document din care omul viu şi aerul timpului său pot fi reconstituite în detaliu. Voi încheia serialul dedicat *Însemnărilor zilnice* maioresciene cu un *bric-à-brac* de informaţii pe care le-am găsit în jurnal şi care n-au altă valoare decît aceea că au făcut statuia (şi lumea ei) să învie. Maiorescu s-a bătut în duel, fie el şi formal, pentru că fusese insultat în *Voinţa Naţională*. Fuma şi uneori încerca să se lase de fumat. Se întîmpla ca adversarii lui să fie amorezaţi de el: într-un toast, V.A. Urechia i-a declarat că „de ar fi femeie, ar fi încă de mult gravidă“ cu el! Era atent la etichetă şi suferea cînd se îmbrăca inadecvat momentului. Îşi semna scrisorile către fiică, *Papà*. A vrut la un moment dat să emigreze în America. Nu se temea de moarte. Era atent, de Zilele Babei, cum arată „Baba“ soţiei. Citirea cu glas tare, după dejun sau cină, împreună cu prietenii, a unor pagini de literatură sau de filosofie era un lucru obişnuit. A asistat la Londra la operaţia Clarei, plîngînd înainte de începerea ei. A fost acuzat de doctor că a calculat greşit, în altă valută, suma din plicul primit. I-a răspuns glumeţ, dovedindu-şi dreptatea. O considera pe Sarah Bernhardt o „cabotină mediocră“. Folosea Collyr pentru ochi. Primea pînă la 50 de invitaţi. „Lua“ fotografii din excursii. Avea la el praf contra insectelor atunci cînd patul de hotel o cerea. Îl interesau fenomenele paranormale. Era, îndeobşte, un om normal. ■

NEW EUROPE COLLEGE
Institut de Studii Avansate

BURSE "NEW EUROPE COLLEGE"

PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2001-2002

"New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2001 - 31.07.2002) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:
1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 ani;
3. foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:
Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămână. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 800 DEM lunar (plus 5.000 DM pentru călătoria de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:
Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni - vineri, orele 10-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă sau e-mail. De asemenea, formularul poate fi obţinut şi de la adresa web {HYPERLINK "http://library.nec.ro/formulare"}

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 18 decembrie 2000 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (01) 327 00 35, fax (01) 327 07 74
- între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare -
sau prin e-mail: asuter@nec.ro
Adresa: New Europe College, str. Plantelor 21, 70309 Bucureşti

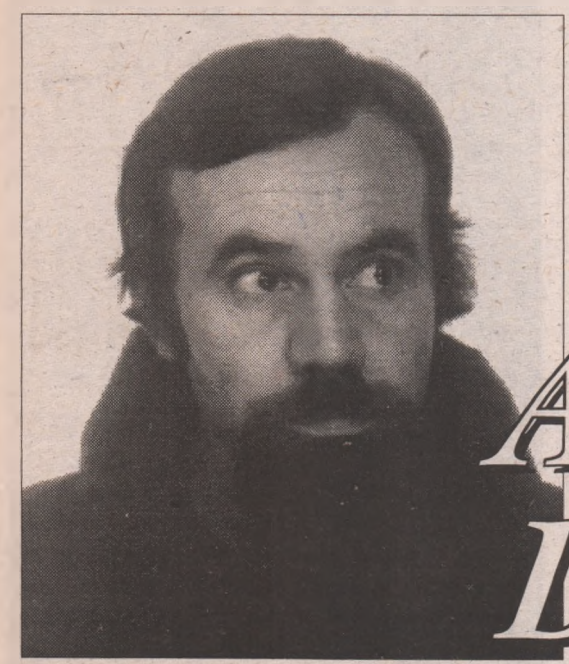

Alexandru DOHI

ÎNTRE TIMP PODUL
(trecerea prin cap)

Da noi suntem chiar telefonul
Cu o tăcere irascibilă cum o fervoare de băutor
Din ce în ce mai bun la beție bătea la toate ușile
Dar nu mai intra să facă scandal nu mai culegea pietre
Să spargă geamurile viorii ci doar tăcea cu o tăcere
Mai irascibilă apoi dimineața pe la vreo două adormea
Pe treptele umede dintr-o scrisoare abia începută
Pe treptele unei priviri de meloman pe treptele dintre
Biblie și poezia unui vin la telefon cu un prieten oriental
Treptat adormea în aparențe sau iluzii sau realitate sau
Fantasme vedea vedenii se vedea la fabrica de funii
Din Manila împletind aparențe iluzii realități și
Fantasme de în palme avea trăsături de Edmond Dantès poate
Pentru că spera că acele funii vor înălța vele albe în
Întuneric prielnic apoi vedea acel marionetist ce extrăgea
Sfori din urzicile la a căror îmblânzire a trudit atâta
Își ieșea din minți când vedea cum sarea mărilor
Se risipește într-un râs de commedia dell arte
Tiptil își ieșea din minți de vedea acolo lângă ușă
O pisică neagră o sticlă de lapte albă și un ziar alb-negru
Lângă capul lui îndantelat cu vomitură din ziar se desprindeau
Evenimente și treceau prin capul lui mărșăluiau prin jungla
Așa de verde a capului ca o ispită de a deveni conte suna
Da aveți telefonul acolo sus că eu vreau să intru pân la baie
Să joc șah gândeam în timp ce pe timpuri mai erau țigănci
Ce mă plimbau cu tomberonul pe sub tei de le dădeam țigări
Aveam pe vremuri niște inițiative de fier azi doar
Cheia de la o floare și o unghieră taoistă și o groază
De moarte și preocupări legate de mâini și de picioare
Neîntâmplat în platitudine sfera nu mă lăsa să plâng pe
La colțuri de stradă cu fete grămadă... de comuniști geniali
Îmi ațin calea cu fel de fel de metafizici de le dau țigări
Da de aici din strana beției de a fi extrem de singur mărul
Sfera para influențelor se vede cu ochiul liber ori a hăitui
Un biet rege cu o damă și un nebun nu e chiar ușor dar cu o
Damă și un cal ajungi la mal frumușel înviorat de explicații
O explicație ar putea fi sânii guru experți într-ale gurii de
Rai diagonalizând dialogul peste zidurile adunăturii mure
Fragi zmeură la malul mării ca predica de pe ape a
Muntelui Cristo învelind în cearșaf alb parlamente calcar
Prin care lumea vorbea deși de nenumărate ori am spus că
Nu prea aș vrea să iasă discuții zvonul că aș fi Plimbă-
Piatră se împletea cu zvonul că aș fi plimbă-ursu dar
Îmi ziceam tot ce se întâmplă este bun dar oamenii sunt
Ocupați cu ceea ce nu se întâmplă gândeam în timp
Ce m-am aruncat din miezul acelui cuvânt într-o mierlă
Cu DULCINEEA de gât am aterizat exact în submarinul
Întraripatului Maestru care imediat m-a recunoscut de
Pe vremea când eram călugăriță și el aducea lemne
la mănăstire de urla în sobe îndrăgostirea de nu
Puteam dormi în nici un cer sau în altă moarte când
Întraripatul era arthur verlaine și eu paul rimbaud
Când a intrat Ligia toată soare de întreba de mândra-mi
Întraripatul a lăsat-o să stea acolo în colț sub bancă
Să se odihnească dar Însorita abia a ridicat-o de a pus-o
Pe masă iar pisicile cât ai zice
pește au sărit lângă ea
Și vroiau să fie fotografiate de tot
ce se întâmplă
Este bun mie îndeobște mi se
întâmplă poduri de unul singur
Dar ÎNTRARIPATUL părea el ieșit
din propriile poheme
Ci nu invers cum îndeobște se
întâmplă de apoi am jubilat
La o gură de metrou împreună cu
un Cocor din tinerețe ca
Doi copii teribilizați în efluvii de
finlandia deși mie
Îndeobște mi se întâmplă poduri de
unul singur și fluier
Sibelius din opere ce n-au fost
spuse e mai frumoasă ca oricare
Biserica lacrimă din miezul acelui cuvânt într-o mierlă
O adolescentă sau o teorie sau porumbel sau eternitate
Și prin capul meu trecea metroul fără să mă doară stația soția
Timpuri noi doar un arabesc de parfumuri și foșnet de
Ziare-arbori mă dezîndrăgosteau de democrație și orice direcție
Cu o repeziciune uluitoare doar o lebădă roșie mă mai
Ținea în erecție de dansam pe acele geamuri transpirate
Cu o piatră de mormânt tango talentul teama era tema de casă
La voia întâmplării de valuri de vorbe ce mă scoteau din
Largul meu în curți interioare arabesc de duhori urina de câine
Și cea de om dădeau târcoale intelectuale frumoasei frunze
De ricin când UNIVERSUL și-a pus mâna pe mine
Deja în cuvintele rugăciunii se adunase mult pământ
Să demonstreze împotriva unanimității onaniei ne știam
Din vedere eu și UNIVERSUL de ani de zile ne plimbam la
Aceleași ore eu pe malul cu ceai și femei extrem de goale
Cocoțate în pini UNIVERSUL uneori era fată cu joben și
Baston alteori bătrânel cu câine de fier se plimba pe
Malul celălalt cu stradivarius mesteceni și biblioteci
Între noi fâșia de baltică nu ne puteam auzi dar ne salutam
Eu cu un gest de parcă mă simțeam în tren plecând spre front
Dânsul cu joben fluturat de magician părăsit de porumbei
Un timp nu l-am mai văzut poate a murit sau doar a
Plecat în lungă călătorie tare mă păștea gândul
Să înot Dincolo dar m-a oprit o fărâmă de ambalaj
Pe care poate în chip de reclamă scria să te încadrezi
În timp altfel nu poți fi liber decât... celor din jur
Auzeam în clipocit mersul lucrurilor la culcare în
Poveste când brusc de pe celălalt mal o mireasmă de tei
Cânta la vioară numele meu de m-am apucat să construiesc
Podul gândind cum un pod se poate construi concomitent
Doar simultan de pe ambele maluri din partea mea treacă
Meargă deja mi-am pus toate mâinile și tot ce mișca
În mine în arc apropiindu-mă de albie vedeam cum UNIVERSUL
Și dânsul trebăluia acolo printre mesteceni nu puteam să
Disting de era ocupat cu podul sau ce? într-o zi părea
A ridica o sinagogă în alta arăta o moschee apoi catedrală
Sau templu sau piramidă sau crematoriu sau adolescentă
Sau teorie sau porumbel sau eternitate clipocit DA
Noi suntem chiar telefonul prin noi se poate intra la baie
Și cânta

■

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Cîntec de cădere voioasă

Strîngîndu-mă-n menghini dulci
De sîni mari și coapse largi,
Iarăși lîng-un pom mă duci,
Soarele-n joacă îl spargi.

Și-i șoptești șarpelui gros
Să sîsîie basme fine
Ca să ne iubim frumos,
Goi și fără de rușine,

Pîn-apare un melc greu,
Cu casa-i plină de zahăr
Și ne-alungă Dumnezeu;
Razele-n preajmă ne scapăr.

În cădere, oh!, degeaba
Încercăm să ne-agățăm
De dînsele. Geme slaba
Viață de-acum pe alt țărm,

Cu vaci ce-n căldări le mulgi,
Și dovleci, și rîme dragi.
Strînge-mă-n menghine dulci
De sîni mari, de coapse largi...

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Dezvăluirile lui Constantin Beldie

AU APĂRUT, în sfîrșit, memoriile lui Const. Beldie. Din păcate, nu în forma lor integrală. Lipsește cel de al doilea volum sau numai capitole importante, aș spune esențiale din substanța manuscrisului. Fiul memorialistului, o figură pitorească a Bucureștilor știută, prin îmbrăcăminte și comportament, mi l-a adus, la Editura Minerva, prin anii șaptezeci (și nu cum crede prefațatorul, dl. inginer Nicolae P. Leonăchescu, prin 1952), le-am citit cu plăcere și admirație, pregătindu-mă să le public. M-am izbit de cerbicia cenzurii. Manuscrisul, în forma pe care am citit-o, avea cîteva ample capitole portret (despre C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, H. Sanielevici, Emanoil Bucuța și altele de care nu-mi mai amintesc). Firește, cuiul lui Pepelea îl crea capitolul despre prietenul său Nae Ionescu, deși era foarte critic, partea esențială de aici era denunțarea unei veroase fraude (împreună cu Octav Onicescu) de la Centrala Cărții a Culturii Naționale, subvenționate de Aristide Blank (prin anii 1924-1928), pe care profesorul de metafizică voia să o arunce în responsabilitatea memorialistului. Am stăruit mult pe lîngă factorii de la Cenzură și alte înalte fețe pentru acest incriminat capitol, demonstrînd că e, de fapt, o demascare a filosofului și gazetarului. Mi s-a răspuns că deși am dreptate e contraindicat să se publice orice despre Nae Ionescu. N-am izbutit în strădaniile mele. Ani de zile a zăcut în dulapul redacției manuscrisul Beldie, eu refuzînd să-l public fără capitolul Nae Ionescu. Mărturisesc că pentru a facilita necesitatea numeroaselor lecturi făcusem, după manuscris, o copie dactilografiată care a rămas în redacție și după ce fiul memorialistului, dezarmat, venise să ridice originalul prin anii optzeci. Dar eu mai trăgeam nădejdea că odată, cîndva, voi publica aceste memorii savuroase. În sfîrșit, din 1990 le venise vremea. Cum prietenul Nicolae Manolescu mi-a cerut manuscrise interzise de cenzură pentru a le publica în *România literară,* i-am încredințat capitolul despre Nae Ionescu din memoriile lui C. Beldie. A apărut, stîrnind destulă vîlvă. Tocmai cînd mă pregăteam să trimit la tipar memoriile, cineva din familia de moștenitori (mi se pare că era nora memorialistului) mi le-au cerut imperios comunicîndu-mi că vor apărea la Editura "Roza vînturilor" a d-lui Dan Zamfirescu. N-am avut ce face și m-am executat, înmînînd manuscrisul emisarului. Firește, cartea nu a apărut. Risc o ipoteză. Dl. Dan Zamfirescu, un fan al directorului *Cuvîntului,* a refuzat să publice acest capitol și... l-a făcut pierdut. Dacă ipoteza mea nu se verifică întrebarea, neliniștită, rămîne. Ce s-a întîmplat cu acele capitole (sau al doilea volum) din memoriile lui C. Beldie? Unde sînt, dacă mai sînt? Parcă premonițial, fiul memorialistului îmi povestise că tatăl său era mult preocupat de soarta memoriilor sale și lăsase drept testatori cîțiva prieteni (T. Vianu, Șerban Cioculescu, Arghezi, Perpessicius) care aveau fii care, la nevoie, să se ocupe de soarta memoriilor sale. Prevederea s-a dovedit zadarnică. Memoriile lui C. Beldie s-au publicat împuținate. Asta, mărturisesc, puteam face și eu, la Editura Minerva, prin anii șaptezeci. Dar n-am acceptat să le ciumpăvesc întregul, care, totuși, acum s-a petrecut.

Uitînd pentru o clipă de această ciuntire a lor scandaloasă, memoriile lui Const. Beldie sînt un document extraordinar pentru cunoașterea unei epoci. Cum mărturisește autorul, a asistat la instalarea, pe străzile Bucureștiului, a primului tramvai electric, a văzut, în același loc, primul automobil, primele demonstrații cinematografice, primele audiții radiofonice, i-a fost dat să asculte cel dintîi gramofon. Și cu farmecul său stilistic de exemplar evocator, mărturisește: "Viața în Bucureștiul de atunci era patriarhală, leneșă, de trai bun și lesnicioasă pentru toată lumea, iar orașul, avea fața unui tîrg mai procopsit, infestat de venetici și, de aceea, mult colorat; și cu două lumi deosebite, care se ignorau reciproc și de departe: una, similievropenească prin gusturi, lux, maniere și petreceri, cosmopolită prin interese, vicii și tradiții, purtîndu-și frivolitatea prin cîteva localuri și cluburi exclusive, într-un patrulater îngust de cîteva străzi, «Micul Paris», dincolo de care începea, brusc, cealaltă lume, mai greu de definit în diversitatea ei cu caractere tipice locale, lumea adevăraților bucureșteni, mahalagii care călcau Calea Victoriei o singură dată pe fiecare an, în serile cu iluminații de zece Mai. În Bucureștiul de odinioară, «orașul cu o sută de orașe», atît de drag prietenului Tudor Arghezi, pentru dulceața vieții și pitorescul promiscuității, scriitorul aci de față a putut privi într-o lungă, prea lungă jumătate de veac, la desfășurarea unor prefaceri epocale, legate toate de scurgerea neliniștită și implacabilă a vremilor...". A copilărit, firește, într-o mahala, numită Gorgan ce cuprindea și strada Brezoianu de astăzi, maidanul jocurilor sale fiind pe locul unde mai tîrziu s-a ridicat clădirea Ministerului Construcțiilor. Aici s-a format ca boem incorigibil și din cauza distanței opozite față de școala oficială. Această trăsătură i-a inculcat și un soi boem de antiintelectualism premonitor din care au izvorît două cărticele *(Glossa spiritului cărturăresc, Catehism pentru suflete nehotărîte)* apărute imediat după primul război mondial (s-a născut în 1887). N-ar trebui să se înțeleagă de aici nu știu ce exagerare antiintelectualistă ci mai mult de o concepție a trăirii autentice, în spiritul vieții necontrafăcute, cu îngăduința tuturor plăcerilor pe care le-a știut practica din plin. Am uitat să notez că și-a făcut copilăria pe maidanul și mahalaua amintită împreună cu viitorul Gh. Urmuz, el – ca și Arghezi – socotind, mai tîrziu, că *Omul cu mîrțoaga* al lui Ciprian a fost, de fapt, piesa de teatru a lui Urmuz. E, și aici, o enigmă nesoluționată a istoriei literare. Oricum, am ținut să o menționez. A avut multe meserii în tinerețea lui mereu agitată (învățător sătesc, funcționar la un laborator de analize medicale, corist în Corul Mitropoliei etc.). Dar marele său noroc a fost întîlnirea cu prof. Rădulescu-Motru care, în 1908, îl angajează secretar de redacție la *Noua Revistă Română,* unde funcționează pînă în anul 1916. A învățat, în acești optnouă ani, meșteșugul redacțional și tipografic, ca și deprinderile administrative ale făcătorului de reviste. În 1919 Rădulescu-Motru (nu uit să precizez că Beldie a făcut două războaie, cel din 1913 și cel din 1916-1918) îl angajează din nou la acum înființata revistă de mare ținută *Ideea Europeană.* Beldie nu s-a distins, în cele două publicații, prin scris deși la *Ideea Europeană* a semnat o rubrică de note acide, mult gustate, "Aplauze și fluierături" – ci prin funcțiunile de extraordinar organizator al treburilor redacționale (De aici i s-a tras, la începutul anilor treizeci, funcțiunea utilă de conducere a Recensămîntului General al Populației din 1930, bine, solid plătită). Marile anchete organizate de *Noua Revistă Română* cu înalte personalități europene pe diverse teme, stringente, inițiate de Rădulescu-Motru, rămase notorii, au avut în Const. Beldie pe talentatul redactor, bun la toate. Revista a prins și s-a impus, cronica literară deținînd-o Ion Trivale iar publicist stimat fiind H. Sanielevici, devenit bun prieten cu Beldie. *Ideea Europeană* a funcționat, desigur, în rotonda Pasajului Român (distrus de bombardamentul din 1944). Aici s-au remarcat, prin scrisul lor, Ramiro Ortiz, Cora Irineu, Virgil Bărbat, Nae Ionescu (care semna și N. Ivașcu, N.I.), Virgil Madgearu și alții. Motru a adus, pentru a doua sa revistă (a existat pînă în 1928), mașini noi de tipărit și cules iar Beldie a vegheat instalarea lor cu dichis. Beldie cultivînd viața liberă, agrea, deși căsătorit și cu copil, mult femeia. Celebra dormeză din redacția celor două reviste, aflate în inima Bucureștilor, dacă ar mai fi și ar putea vorbi, ar povesti multe despre berbantlîcurile lui Beldie și Nae Ionescu. Într-un loc menționează, "aveam să-l aud, dar fără să-l ascult, sfatul insinuant al vechiului meu prieten Nae Ionescu de la *Noua Revistă Română* și *Ideea Europeană,* pe atunci un țigănos de golan, levantin isteț și ros de ambiții, care-mi spunea tot la ureche: "Degeaba, bă! n-o s-ajungem la nimic decît numai prin muieri!" Maximă înțeleaptă, pe care Nae - filosoful și profesorul de mai tîrziu al unei generații – a și urmat-o în pragul ascensiunii sale uluitoare, șifonîndu-și pantalonii cu dungă impecabilă la "picioarele adipoase ale «prințeselor» la menopauză". Beldie se referă, aici, la episodul amoros al lui Nae Ionescu cu prințesa Maruca Cantacuzino, înlocuit, apoi, cu cel cu Cella Delavrancea. Dar Beldie e, aici, nedrept cu prietenul său. Cariera sa uluitoare de profesor și filosof (plecase la studii în Germania cu o bursă acordată de Rădulescu-Motru, care îl știa bine de la *Noua Revistă Română*) s-a datorat, incontestabil, marilor sale daruri și științei de carte dar, mai ales, cum se știe, iscusinței socratice de a-și prezenta cursurile, dînd studenților sentimentul că ideile expuse se nasc atunci aievea, la catedră. Apoi ar fi de adăugat că a sa carieră s-a datorat nu numai "protecției de fuste" ci și harului său de extraordinar gazetar la *Cuvîntul,* pe care, în 1928, l-a acaparat ca director, apoi colaborării active, după 1930, cu Camarila Regală, al cărui membru ascultat a fost pînă în 1933, cînd a virat-o spre mișcarea legionară, al cărui mentor doctrinar a devenit și, tot pe atunci, averea (inclusiv vilele de la Băneasa și Balcic) i s-a datorat reprezentanței căpătate, prin naziști, a lui I.G. Farbenindustrie în România, grasă plătită, plus un automobil Mercedes, cu șofer angajat de firmă. Beldie mărturisește că n-a ascultat sfatul prietenului său Nae Ionescu, el rămînînd toată viața un diletant cu inimă iubeață de licean. Diletant, deși așa se recomandă, n-a prea fost, cultivînd femeia, de obicei tînără, constant și cu stăruință. Cu unele dintre aceste amoruri , cum a fost cel cu Cora Irineu (un extraordinar reporter de atmosferă al timpului), a știut să-și dezvăluie sufletul, totul transformîndu-se într-o veritabilă prietenie amoroasă. S-a îngrijit să-i publice eseurile reportericești ca și fragmente benigne din corespondența ei într-un volum intitulat *Scrisori bănățene,* în 1924, anul morții ei. Această stranie scriitoare, iubita lui Beldie, s-a sinucis cu un revolver într-o călătorie. Și e greu de știut dacă asta s-a datorat libertinajului lui Beldie ci, cum se străduie să ne convingă memorialistul, unei maladii de familie (alți frați și o soră a scriitoarei au sfîrșit-o la fel). Beldie s-a îngrijit de înmormîntarea ei la cimitirul Bellu, azvîrlind pe țarina ce acoperea mormîntul ei amintita carte, în semn de omagiu și infinită dragoste. Prefațatorul acestor memorii povestește că a găsit la Biblioteca Academiei scrisorile originale ale Corei Irineu (depuse de Beldie), cu pasajele amoroase către memorialistul nostru și e, desigur, regretabil că, în 1975, la reeditarea cărții pasajele eliminate de Beldie n-au fost așezate la locul lor. Relevabile sînt opiniile despre Radulescu-Motru și dezvăluirea faptului că revistele amintite, întemeiate și conduse de filosof, n-aveau altă sursă de finanțare decît veniturile inițiatorului.

E bine, desigur, că au apărut aceste plăcute, extraordinare memorii ale lui Const. Beldie. Dar, încă o dată, unde sînt capitolele lipsă sau chiar al doilea volum al său? ■

P.S. Mulțumiri călduroase editurii Albatros pentru apariția acestei frumoase ediții. Firește, editura Albatros a publicat manuscrisul ce i s-a încredințat, și nu cade în responsabilitatea ei absența capitolelor menționate.

Constantin Beldie, *Memorii.* Caleidoscopul unei jumătăți de veac în București (1906-1950), Ed. Albatros, 2000.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

vă propune spre achiziție „The Great Books of the Western World" - 60 de volume - cea mai amplă culegere de creații ale gândirii umane: 517 opere, 130 autori.
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57; 212.35.61
E-mail: {HYPERLINK mailto: prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed.Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

199 000 lei

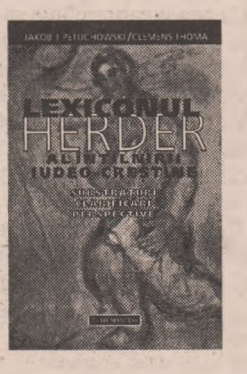

129 000 lei

O carte-document despre controlul reproducerii în timpul lui Ceaușescu • O lucrare de referință despre iudaism și creștinism, distinsă la apariție cu medalia Buber-Rosenzweig

Are K.G.B.-ul vreun amestec?

O TRAGEDIE DE ACUM

PÎNĂ la un punct nodal s-a pomenit – exclusiv – de rolul legionarilor în întreaga tragedie a uciderii lui Nicolae Iorga. Pe urmă, deşi controversată, "problema" a fost abordată mai complex graţie descoperirii unor documente ţinute sub cheie. Autorul dezvăluirilor absolut senzaţionale este istoricul ieşean, profesorul Gh. Buzatu. Printre alte documentări efectuate pe glob, aflîndu-se la Moscova, *G.B.* a scos la lumină, din arhivele ruseşti, mărturii scrise, incontestabile. Atît în cazul Jilava, cît şi în cazurile Iorga, Madgearu etc. se desluşeşte amestecul distructiv al K.G.B.-ului de odinioară, bănuială justificată în măsura în care printre actorii dramei se numără şi un Dimitrie Groza (născut: 1913, aşadar în vîrstă de 27 de ani, în 1940). În pofida tinereţii sale, acest desenator tehnic a izbutit să parvină, la ordin, pînă în cercurile conducătoare ale Mişcării Legionare. Altcîndva s-a numărat printre membrii (ilegalişti) ai Partidului Comunist din România. Apoi s-a situat în fruntea *C.M.L.*-ului (Corpul Muncitoresc Legionar). Între cele două "calităţi" se întrezăreşte o punte tainică: *D.G.* figurează în sus-numita arhivă drept om al *K.G.B.*-ului, încadrare fireasca, fiind vorba şi de un cominternist devotat cauzei proletariatului şi luptei de clasă. Misiunea primită din partea Cominternului a constat în infiltrarea sa în Corpul Muncitoresc Legionar, însărcinare îndeplinită cu brio. Trebuie să remarcăm existenţa, în vremurile acelea, a unei categorii de tineri, adolescenţi gata să se integreze trup şi suflet "Internaţionalei Comuniste"; în loc să înveţe, temeinic, o meserie, aceştia visau cu ochii deschişi la ce anume satisfacţii ar fi avut acces, ca figuranţi sau lideri în asemenea întreprinderi nefaste, subversive. Tînărul "revoluţionar" participă, deci, în clandestinitate, la greva majoră izbucnită în februarie 1933, la Atelierele Griviţa C.F.R. Să fi avut Dimitrie Groza numai 20 de ani? Posibil. Un alter ego al "eroului" clasei muncitoare, Vasile Roaită, dovedit informator al Poliţiei. Dealtminteri, "bravii" membri ai P.C.(d)R se folosesc intens, cu sîrg, de filiera "călăuzelor" care-i trec - în ambele sensuri – peste Nistru; ceea ce ştie şi S.S.I-ul român (Serviciul Secret de Informaţii, dirijat de Mihail Moruzov – victimă la Jilava, celula nr. 1). Penetraţia ascunsă e amplă şi atentează grav la ordinea, suveranitatea şi independenţa statului român.

Iată-l, deci, pe Dimitrie Groza – la 27 de ani, acţionînd în virtutea unor misiuni transmise de Centrală; în calitate de comandant al *C.M.C.*-ului, fapt care se numără printre adevărurile (secrete) conţinute de arhivele investigate de prof. *Gh.B.* (Osorbii Arhiv. Moscova, fond 492, opis 1, dosar 26/1. f.9), în care *D.G.* există ca agent al Cominternului, membru *P.C.(d)R.* şi, implicit (ca mai toţi slujbaşii Internaţionalei Comuniste) cadru *K.G.B.* Sub noua mască, *D.G.* atinge performanţa de a penetra Mişcarea Legionară, pătrunzînd în Corpul Muncitoresc Legionar, ba ajungîndu-i chiar comandant. S-a bizuit, mai ales, pe selecţionarea unor oameni de nădejde cu o mistică pe măsură, apropiaţi lui, dinamizînd astfel *C.M.L.*-ul, făcîndu-l să fie şi să apară mai degrabă ca un detaşament paramilitar, antrenat fizic şi moral drept masă de manevră a unei gherile urbane. Funcţia lui în ierarhia mişcării face în aşa fel încît un singur om să se mai situeze pe o treaptă superioară: Horia Sima – comandantul Mişcării Legionare care, personal, a bifat numele de pe tabelul viitoarelor victime de la Jilava. "Trebuie să precizăm cititorilor că aceste enigme ale istoriografiei româneşti, privind anii 1938-1945, se datorează, între altele, şi politicii sistematice de sustragere a unor documente compromiţătoare din arhivele româneşti ale Biroului 2 al Marelui Stat Major, ale Siguranţei Statului şi *S.S.I.*-ului, întreprinse de agenţi *K.G.B.*, aparţinători de Direcţia I (I.N.U., apoi *P.G.U.*), *imediat după 1945,* şi transportării acestora la Moscova, unde au rămas secrete şi intangibile aproape jumătate de secol".

Printre misterele privitoare la masacrul de la Jilava se include întrebarea logică: "De ce numeroasa suită a lui Dimitrie Groza, în număr de 60-90 de indivizi, tineri în majoritate, aparţinînd de Poliţia Legionară, i-au executat pe toţi cei aflaţi, deţinuţi, în celulele de la numărul 1 la numărul 19 inclusiv, lăsîndu-i în viaţă, fără a-i "stingheri" în vreun fel, pe deţinuţii din celulele de la numărul 20 în sus, adică numeroşi comunişti cu vechi state de serviciu în slujba Moscovei roşii, cărora – subliniem acest fapt – nu li s-a clintit nici măcar un fir de păr"? Ştiau ei ce ştiau? La urma urmei "umbrela lor protectoare" se numea, încă valabil, *Pactul Molotov-Ribbentrop;* şi, desigur implicată în acţiunea cu pricina, Centrala moscovită dăduse ordinele de rigoare. La punctul de învecinare a celulei 19 cu celula 20 se găseau în post, de veghe, doi militari români care le-au interzis accesul mai departe celor abia veniţi, înarmaţi (repetăm: 60-90 inşi faţă-n faţă cu doar două santinele, disproporţie suspectă!). La un semnal (foc de armă tras de Dimitrie Groza, după ce lacătele celulelor au fost înlăturate) noveniţii au pătruns în celule şi i-au lichidat pe cei încarceraţi. Făptuitorii, precum şi şeful lor, *D.G.,* voiau ca... incidentul să pară a fi o răzbunare brusc izbucnită la înlăturarea plăcii de beton, de sub care au readus la lumina torţelor osemintele Căpitanului...

În fapt, realitatea arăta cu totul alt fel, conform mărturiei depuse de însuşi tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, profesorul Ion Zelea Codreanu: deshumarea s-a produs abia în dimineaţa următoare, 27 noiembrie 1940 (ziua suprimării lui Iorga şi Madgearu). Astfel, rolul jucat de factorul emoţional se diminuează şi, în nici un caz, nu justifică baia de sînge care a distrus 64 de suflete (executanţii căutau explicaţii, justificări, găsindu-le în implicarea suprimaţilor în uciderea Căpitanului şi a celor 13 companioni, 10 Decemviri şi 3 Nicanori). N. Iorga este socotit, de către Mişcarea Legionară, ca principal vinovat în procesele încheiate prin întemniţarea lui *C.Z.C.* Viaţa savantului ţine acum de un fir de păr. Placa de beton din incinta Jilavei a fost înlăturată pe la orele 14. Vendeta îşi poate arăta colţii.

Împrejurările se desfăşoară paralel. La prînz, în jurul aceleiaşi ore, tot în Bucureşti, pe strada Vasile Conta nr. 12, parchează autoturismul *6211-B.R.,* plin. O parte din călători coboară, apoi intră în casă. Profesorul universitar Virgil Madgearu ia dejunul în compania soţiei. Unul dintre oaspeţii nepoftiţi refuză să-i treacă pragul, deoarece îi este "oarecum ruşine" să se afle faţă-n faţă cu profesorul cu care urma să-şi dea doctoratul în Agronomie; iar junele ştie cum trebuie să fie... deznodămîntul. Sîntem în aceeaşi zi fatală, de 27 noiembrie 1940. Se va fi gîndit vreunul dintre pasageri, după ce l-au luat pe profesor cu dumicatul în gură, la scena care avea să se consume în Pădurea Snagov, fiindcă şi Madgearu trebuie să-şi plătească anumite "vini" imprescriptibile?... Ceva asemănător cunosc şi ei, ceilalţi, doar că locul execuţiei a fost, odinioară, Pădurea Tîncăbeşti, în care cei 14 deţinuţi şi-au găsit sfîrşitul în noaptea de 29/30 noiembrie 1938: scoşi din celule sînt transportaţi cu un autocamion (sau mai degrabă un brek). Comandantul plutonului de execuţie avea să raporteze mai tîrziu: "Au fost instalaţi în aşa fel încît, cu braţele prinse la spate, nu puteau face nici o mişcare şi erau siliţi să ţină capul ridicat". În spatele fiecărui încătuşat veghează un jandarm. Ordinul precizează că, la un semnal făcut cu lanterna, jandarmii se cuvine a intra în acţiune, adică să dea la iveală cîte un şnur (de piele, de frînghie?) şi să-l ştranguleze pe cel aşezat în faţa lor. Regia scenică a indicat din timp că, din beznă, convoiul va fi atacat fictiv, ceea ce să justifice moartea tuturor deţinuţilor care ar fi încercat să evadeze, fără succes! După care victimele fricii au fost transportate la Jilava, înhumate în cel mai desăvîrşit secret, iar deasupra lor s-a aşternut, numaidecît, o placă masivă, de ciment. Unul dintre legionarii refugiaţi în Spania, pe parcursul celui deal doilea război mondial, notează: Astfel "a luat sfîrşit viaţa terestră a lui Corneliu Codreanu, în vîrstă de 39 de ani..." În oglinda memoriei s-ar fi putut ca pasagerii din autoturismul *6211-B.R.,* biciuiţi de frigurile războiului, să revadă scena de la Tîncăbeşti, căci *C.Z.C.* le-a cerut camarazilor săi "Să mă răzbunaţi!"; spre deosebire de Mircea Vulcănescu, mort în închisoarea Aiud, jertfindu-se pentru a salva viaţa unui tînăr încarcerat (T.B.C.-istul zăcea pe podeaua de piatră, umedă şi rece, bolnav fiind, cu febră mare, motiv pentru care Mircea Vulcănescu s-a strecurat sub trupul în suferinţă şi i-a ţinut loc de saltea pînă dimineaţă; astfel s-a îmbolnăvit binefăcătorul, împrejurare nefastă). Dar el, intelectualul de elită, le-a cerut celor care-l vegheau:

- Să nu ne răzbunaţi!

Un prestigios cotidian de dată recentă, dă cifra de 2.000.000 persoane întemniţate în regimul comunist, puşi la munci grele, hrăniţi defectuos, exterminaţi prin boli şi chinuri fizice, psihice. Au pierit din aceleaşi pricini 200.000 de cetăţeni ajunşi, din felurite motive, îndărătul gratiilor. Virgil Madgearu n-a mai fost nici judecat, nici închis. Pur şi simplu, *"Echipa Morţii nr...."* ridicîndu-l sub pretextul semnării unei declaraţii la Poliţie, a oprit maşina în locul denumit "Coada lungă" şi, în jurul orei 15, l-au împuşcat pe Virgil Madgearu în ceafă, "tehnică ucigaşă" împrumutată pesemne de la cei din *C.M.L.,* respectiv sovieticii care, la rîndul lor, au deprins-o direct de la sursă, specializîndu-se, de ce nu, în Reich-ul nazist.

O persoană rămasă, pînă astăzi, neidentificată, s-a urcat în maşina *6211-B.R.* la Ploieşti. Sensul de mers: spre Sinaia. Cu cîteva ore mai devreme l-au căutat – tot ei – pe Nicolae Iorga fie acasă, fie la institut. Probabil avertizat de cele petrecute la Jilava, poate şi la domiciliul lui Madgearu, genialul istoric s-a retras în Calea Codrului, unde îşi avea casa de odihnă şi de lucru, la doi paşi de Peleş... Este greu să deduci ce anume simţeau şi gîndeau oamenii aceştia care îşi asumaseră povara unui asasinat de neiertat. Horia Sima, longeviv, multă vreme după război, declară c-a purtat cîndva, în 28 noiembrie 1940, o discuţie cu şeful echipei care l-a lichidat pe Iorga, precizînd că acesta "Nu numai că nu regreta faptul dar îl şi exalta ca o valoare legionară supremă... A vorbit cu accente mistice... de porunca lăsată de Căpitan să-l răzbunăm". La anii senectuţii, dumnealui – consecvent, pare-se, cu sine – execută o dificilă piruetă verbală, atunci cînd afirmă: "În noaptea de 27/28 noiembrie, trebuie deci precizat, n-a fost ucis marele N. Iorga ci *execrabila figură* (subl. ns.) a omului politic N. Iorga..." Acelaşi despre care *H.S.* crede că-şi "împlinise rostul vieţii pămînteşti ca istoric şi om de cultură". Tristă concluzie! Mai ales că acum, după ce ştim că prin serviciile secrete străine (nu exclusiv cele hitleriste) s-au comis ingerinţe în treburile interne şi externe. Cît despre răzbunare, "execrabila figură" gîndea altfel: "O singură răzbunare s-ar înţelege: aceea care ar distruge fapta". Moartea fizică n-are cum distruge OPERA, fapta lui N. Iorga.

Peste două luni desenatorul tehnic devenit, cu sau fără voia lui, comandant de gărzi înarmate, asemănătoare – şi ele – gărzilor roşii urbane, mai exact la 24 ianuarie 1941, dispare, imediat după Rebeliunea legionară. Şi alţii ca el se evaporă, căutînd adăpost în Reichul nazist. Bineînţeles că locul de refugiu e acelaşi – aparent – şi pentru D. Groza. *S.S.I.*-ul are însă antene sensibile; aşadar descoperă, poate fără uimirea cuvenită, că "bravul" terorist *avant la lettre* s-a oploşit (singurul) la Moscova! Ceilalţi au ales Berlinul. Normal, a fost judecat şi condamnat - în contumacie – la ani mulţi de închisoare, nicidecum nu şi-a încheiat existenţa în faţa plutonului de execuţie (aşa cum circula zvonul printre cei rămaşi pe loc, într-ascuns, ori refugiaţi în Reich). Succesorul lui Moruzov, Eugen Cristescu, a fost cel care a dat ordinul ca *S.S.I.* –ul să adune "probe" asupra lui Dimitrie Groza, a rolurilor jucate de el fie în noiembrie 1940, fie în ianuarie 1941. Aceste dovezi sînt cele transportate în U.R.S.S. după 1945, probabil tot la sugestia sa (vezi "colaborarea" cu sovieticii (ocupanţi), contestată de unii şi de alţii). Se pare că, iniţial, cererea lui de a i se aproba reîntoarcerea în România a fost refuzată ori amînată... În sfîrşit, acordînd un interviu în anul 1996, la frumoasa vîrstă de 87 de ani (nu ştim dacă mai trăieşte), el susţine c-ar fi fost condamnat la 14 ani închisoare, eliberîndu-se în 1964. Afirmaţii de ieri şi de astăzi contrazic "probele" arhivelor secrete sovietice (ruseşti). Şi, în mod deliberat, dumnealui omite să recunoască faptul c-a revenit aici, în România, chiar în momentul în care s-a încheiat un acord între Alexandru Nicolschi şi Nicolae Pătraşcu (care, cu oamenii lui, au intrat în *P.M.R.,* părăsind Legiunea – ajungînd, în cele din urmă tot în lagăre şi puşcării). Documentele depun mărturie: *D.G.* a fost "special direcţionat" la Moscova, pentru a se reîntoarce acasă, unde să se infiltreze în partidul comunist. Ştiind, aşadar, mai multe decît trebuie, aventurierul din 1933, 1940, 1941 etc. s-a trezit în închisoare, probabil nemaiştiind nici el în ce tabără este. Vina e doar parţială a sa. Intervalul de timp respectiv a fost definit de răsturnări spectaculoase, de împrejurări încurcate, dramatice, vitale pentru destinul ţării întregi. Nu este unicul exemplu. Ceva asemănător s-a petrecut cu două vapoare încărcate de emigranţi evrei din România, în timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale, "Struma" şi "Mefküre", în total 1000 (una mie) victime paşnice, neînarmate; "Struma" a fost scufundată de către submarinul sovietic "Sci-213", iar "Mefküre" de către submarinul sub acelaşi pavilion cu secera şi ciocanul, "Sci-215". Există documente incontestabile ale acestor "crime colective", executate în deplină cunoştinţă de cauză. O bună bucată de vreme s-a afirmat, însă, că submarinele germane au torpilat navele sus-amintite. Istoria ştie să mintă plauzibil. Dar cunoaşterea adevărului este inevitabilă! De pe amîndouă vasele s-au salvat doar şase călători. Marea Neagră poate fi nu numai necruţătoare, ci şi avidă. Vrînd, nevrînd, cele două puteri totalitariste "colaborau" tainic?

Şi moartea violentă a lui Nicolae Iorga poate să fi fost manipulată de peste hotare: atît sovieticii, cît şi hitleriştii, aveau destule poliţe de plătit marelui istoric român. Se ştie cu precizie că articole de-ale sale, traduse în germană în cadrul Biroului de politică externă al partidului nazist, înfiinţat încă din aprilie 1933, au fost puse zilnic, de dimineaţă, pe biroul de lucru al Führerului. Cît despre vecinii de la Răsărit, aveau şi ei destule să-i "plătească" lui Nicolae Iorga, vrednic şi stăruitor combatant prin scris, împotriva rapturilor teritoriale (vezi Basarabia şi Bucovina de Nord, precum şi Ţinutul Herţa). De exemplu: "Ce oarbe, Doamne! sunt popoarele în această clipă (*după* cedarea, la sfîrşitul lui iunie 1940, datorită unui ultimatum primit din partea U.R.S.S.-ului, a teritoriilor mai înainte pomenite – text tipărit în "Neamul românesc" la 7 august, acelaşi an – *n.n.*). Un singur gînd ar trebui să aibă: a se păstra vii şi, cît se mai poate, neatîrnate. Iar pentru aceasta, să caute cele mai bune legături cu vecinii asupra cărora apasă aceeaşi primejdie. Dar nu! Ele fac tot ce pot pentru ca un sprijin reciproc să nu fie cu putinţă cînd, pentru fiecare, va bate ceasul, pe care, cu toţii împreună, în-

60 DE ANI

că l-ar putea opri. Unii se îmbată cu teorii care n-au nimic a face nu numai cu trecutul, dar nici măcar cu ființa lor intimă, așa cum s-a păstrat de-a lungul veacurilor. (...) Alții nu se pot desface din amintirile unui trecut cu totul mort. Umblă după anexări (paradoxal: sovieticii le numesc "eliberări" pe cînd fasciștii nemți ridică în slăvi nevoia de "spațiu vital"- *n.n.*) de suflete libere atunci cînd însăși ființa lor poate fi pusă în discuție, în fiecare moment. *Quos Jupiter perdere vuit prius dementat* zicea vechiul roman: «Jupiter nebunește întîi pe acela pe care vrea să-l piardă». Ce vii sînt încă acești necruțători zei ai vremilor păgîne!".

Mașina "Ford" cu numărul de înmatriculare *6211-B.R.* ajunge la Sinaia, pe Calea Codrului, puțin după orele 17, în aceeași zi fatală de 27 noiembrie. Doamna Ecaterina Iorga își va aduce aminte: "Stăteam la birou în odaia mea, în vila de la Sinaia, și scriam. Deodată ușa de la camera mea s-a deschis și au intrat trei persoane care au barat ușa și circa patru sau cinci persoane erau în odaia alăturată. M-am ridicat impresionată de la birou și i-am întrebat cine sînt. Unul din indivizi mi-a răspuns că sînt Poliția Legionară a Capitalei. I-am întrebat ce doresc și mi-au răspuns că au venit să ia pe domnul Profesor Iorga pentru interogator. Am cerut să-mi arate autorizația pentru acest lucru. M-au întrebat unde este domnul Profesor Iorga. Le-am răspuns că domnul profesor este bolnav. Au răspuns mirați: "Bolnav?" și atunci m-au dat deoparte. În acest moment a intrat pe ușă bucătăreasa Aneta Cazacu – și i-am făcut semn să ducă ceaiul sus. Indivizii care erau în cameră au observat semnul meu și s-au luat după bucătăreasă. Ceilalți s-au urcat cu toții în camera de sus, unde se găsea soțul meu..." Legionarii - în număr de opt, nouă (nu toți identificați!) s-au repezit pe trepte și au dat buzna în biroul Profesorului. Neintimidat defel, Nicolae Iorga iese din încăpere ("Tatăl meu cobora liniștit" – precizează fiica savantului, Alina – *n.n.*), într-o postură nu tocmai potrivită, cu doi indivizi flancîndu-l, "ca și cînd l-ar fi păzit să nu fugă". O umbră de calm imperial îi luminează fața, cînd grupul se înghesuie în preajma cuierului; căci savantul, vrînd să-și pună șoșonii, surprinde un rînjet macabru pe chipul unuia dintre pretinșii polițiști (cu cămăși verzi? ori în costume?), motiv pentru care gazda întreabă: "E voie să-mi iau galoșii?" Ecaterina Iorga răspunde: "Ia-ți galoșii ca să nu răcești". Replicile par derizorii, însă nimeni și nimic nu-i în stare să-l umilească pe cărturar. Nici să meargă la baie nu i s-a îngăduit și pînă la București sînt peste o sută de kilometri de străbătut (într-un "Ford" supraaglomerat și, pesemne, însoțiți de o a doua mașină)... Numele lui Dimitrie Groza nu apare nicăieri în actele ulterioare, în discuțiile pe tema suprimării unei glorii naționale, a unei "execrabile figuri".

Este de presupus că desenatorul tehnic devenit agent *K.G.B.*, comandant *C.M.L.*, cominternist de fațadă, s-a dat la fund pentru o vreme, după "succesul" dobîndit la Jilava. A rămas ceea ce a fost doar încă două luni, pînă a izbucnit Rebeliunea legionară (alte victime, alte nădejdi!) și toți au înțeles, limpede, cu cine anume a decis Hitler să continue alianța sa. Grosul conducerii legionare s-a refugiat în Reich, cu ajutorul Gestapoului, primind fie uniforme ofițerești germane, fie pașapoarte speciale ale căror nume purtau o inițială, un "I", majusculă scrisă cu cerneală roșie, semn special pentru cerberii de la ambele frontiere, română și germană. Se știe ziua în care a dispărut, din bătaia luminilor rampei, controversatul personaj Dimitrie Groza: 24 ianuarie 1941. Pesemne că K.G.B.-ul s-a ocupat de ocultarea dubiosului ins, răspîndind din om în om și exclusiv acolo unde se cuvenea, zvonul că *D.G.* s-ar fi exilat și el în Germania nazistă, însă *S.S.I.*-ul român, pe filierele sale specializate, a cules – la fața locului, în Uniunea Sovietică – dovezi potrivit cărora D. Groza se relaxează în voie după atîta "travaliu", în capitala moscovită, acolo unde, pe strada Gorki, la "Hotel Lux", funcționează Cominternul. Se pare că - în

Ultima fotografie a savantului (27/28 noiembrie 1940). Instantaneu surprins – pare-se – de către un ofițer din Luftwaffe, aparținînd aerodromului din zona Strejnic

continuare – "munca ex-comandantului *C.M.L.* trebuie să fi fost de un tip special, extrem de secret (oricum, el nu figurează în agenda Anei Pauker, printre plătitorii de cotizație *P.C.(d)R;* ceea ce confirmă afirmația că *D.G.*, odată cu avansarea Armatei Roșii, a căpătat însărcinarea de a se infiltra, pentru a doua oară, în Partidul Comunist din România, contribuind - în continuare – la înlăturarea adversarilor politici, la decapitarea elitelor intelectuale). De aceea să nu fi apărut el la sosirea, în 1942, a Anei Pauker la Moscova (schimb de "prizonieri" efectuat în anul pomenit)? Se non e vero... Insistența cu care s-a cerut și, cu greu, s-a obținut reîntoarcerea lui Dimitrie Groza în țara-i de obîrșie, vorbește de la sine despre importanța personajului care avea pe conștiință, dacă avea conștiință, 64 de "deținuți" ai penitenciarului Jilava-Fortul 13.

Jean François Revel (Academia Franceză) clarifică lucrurile referindu-se la coexistența celor două totalitarisme și la colaborarea dintre ele, cînd subterană, cînd fățișă, întotdeauna distrugătoare, exterminatoare: "Lupta opunînd cele două ideologii și state pe care le reprezentau era în același timp o luptă comună împotriva liberalismului și democrației. Comună celor două totalitarisme era și logica lor exterminatoare. Exterminarea hitleristă a fost tot atît de meticulos programată pe cît fusese exterminarea leninistă... Plecînd de la această constatare este oare îngăduit să se ajungă la concluzia identității esențiale a celor două mari totalitarisme?"

Jertfitul pe altarul propriei iubiri mai scria în zilele întunecate, premergătoare suprimării sale: "Deci, sus steagul vieții! Și pe mormînt încă să mi-l împlîntați pe acela, și nu sălciile care plîng..." Și tot el: "Cei de mâine vor cunoaște adevărul".

Mihai Stoian

P.S. Iată – în plus – o mărturie a lui Constantin (Dinu) I.C. Brătianu (1866-1950) mort, la 84 de ani, în penitenciarul Sighet, "probă" rostită la o întrunire cu prietenii, ținută imediat după Rebeliunea legionară, mai exact la data de 14 februarie 1941. Acesta împărtășește un punct de vedere absolut valabil și astăzi: "Apoi (după Rebeliune), în rîndurile legionare s-au înscris toate organizațiunile comuniste cu mentalitatea și procedeurile bolșevice. Comuniștii au format majoritatea trupelor de asalt legionare (existente la S.T.B., Malaxa etc., ieșite la lumină și cu prilejul suspomenitei Rebeliuni – n.n.), conduși de șefi de cuiburi și de conducători legionari... În scurt timp s-au legionarizat și s-a anarhizat țara prin curentul comunist care stăpînea mentalitatea organizațiilor legionare".

Cine seamănă se-adună. Fie și pe furiș. (*M.S.*)

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

LEXICOGRAFICE ȘI BISERICEȘTI

TERMINOLOGIA bisericească e lacunar și uneori chiar incorect prezentată în multe dintre dicționarele noastre moderne; acest lucru e poate chiar mai evident pentru lexicul catolic decît pentru cel ortodox. Se știe că în română există o formă de sinonimie, cu explicații istorice și conotații stilistice, între termeni echivalenți în esență, dar marcați de apartenența la limbajul religios ortodox, respectiv catolic: *duh* și *spirit, spovedanie* și *confesiune* etc. Termenul ortodox e adesea de origine greacă, intrat de obicei în română prin filieră slavă, sau pur și simplu slav; în schimb, cel catolic e un împrumut latino-romanic dintr-o fază mai tîrzie din evoluția limbii. În unele cazuri, specializarea e clară, termenii evocînd fără ezitare cadrul lor confesional; în altele e posibilă folosirea a cel puțin unul din cuvinte în ambele contexte; evident, o bună parte din termeni (*slujbă, preot, episcop* etc.) sînt valabili pentru ambele discursuri. Analiza lexicală ar trebui să distingă între diferitele situații (*rozariu* e specific catolic, dar ar fi de verificat în ce măsură *mătănii,* chiar dacă preferențial ortodox, se poate folosi, într-unul din sensurile sale, în ambele contexte). Incertitudinile terminologice se reflectă, în scrisul actual, în anumite confuzii lexicale sau în graba de a prelua termeni și atunci cînd nu e nevoie de ei. Într-un citat din publicistica actuală - "Un milion de *fideli* au participat la *missa* solemn? oficiat? de Pap?" (*România liberă* 2254, 1997, 4; sublinierile îmi aparțin), cuvîntul *fideli* a fost folosit în mod destul de neinspirat în loc de *credincioși.* În română, adjectivul *fidel* nu se folosește, ca substantiv, cu acest sens; în mod evident, e vorba de o traducere (cf. it. *fedeli* "credincioși") și de tendința jurnalistului de a păstra ca atare termenii pe care îi simte legați de ritul catolic. Mai interesant e cazul formei *missa:* un cuvînt fundamental al vieții religioase creștine, care circulă în româna actuală cu multe oscilații; mai grav e că acestea nu sînt limitate de dicționarele noastre, care de fapt sporesc confuzia lexicală. În textele contemporane, cuvîntul apare în formele *mesă, misă* sau chiar *missă* (cu sau fără majusculă): "Patriarhul... a participat la o *miss?* catolic?" (*Dilema* 295, 1998, 6); "o *mes?* la care a slujit Papa Ioan Paul al II-lea" (*Libertatea* 2176, 1997, 11); "dimineață vin aicea să celebrez *Misă*"; "celebrez aici, în capelă, *Misa,* în fiecare zi"; "duminică țin, fiecare a doua duminică în limba germană, *Misa* solemnă" (S. Vultur, coord., *Germanii din Banat prin povestirile lor*, Paideia, 2000, p. 97-98). Într-o carte recentă - V. Răducă, *Ghidul creștinului ortodox de azi* (Humanitas,1998) - , în capitolul "Ce este Liturghia?", apare explicația "aceeași slujbă este denumită de catolici *Missă*" (p. 109; forma e subliniată ca atare în text). Evident, oscilația se explică prin preluarea formei din diverse limbi moderne (dicționarele indică it. *messa*, fr. *messe*, germ. *Messe)* sau a celei latine (*missa*), limbă a serviciului religios catolic pînă tîrziu (de altfel, denumirea provine de la cuvintele cu care se încheia slujba – "ite, missa est" - "mergeți, a fost trimisă/împlinită" - , în care *missa* e formă de participiu a verbului *mittere* "a trimite"). Dacă încercăm să verificăm preferința dicționarelor noastre pentru o formă sau alta a cuvîntului, descoperim și unele "oscilații" de conținut. În dicționarele de după război, ca efect al cenzurii ideologice, prezența termenilor bisericești (și cu atît mai mult a celor catolici) e redusă la minimum. Așa se face că în *Dicționarul limbii române moderne* (DLRM, 1958) nu apar nici *mesă*, nici *misă;* chiar *liturghie* e definit, cu o concizie exagerată, în mod foarte general: "principala slujbă bisericească creștină". De altfel, în același dicționar *slujbă* e explicat ca "serviciu religios", iar "*serviciu divin* (sau *religios)*" e definit ca "slujbă religioasă": perfect exemplu de circularitate non-informativă. Litera M (tomul VI) din dicționarul academic (DLR) apare în 1965: articolele sale, utile pentru atestări și citate, nu sînt tocmai satisfăcătoare în formularea definițiilor care ne interesează. Astfel, *mesă* (ilustrat printr-un citat din N. Filimon) este doar, în mod vag și generic, "numele unei slujbe religioase care se oficiază în biserica catolică, în altar". Forma *misă* este echivalată, într-un prim sens, cu *mesă* (la care sînt mai multe trimiteri la texte și dicționare ardelenești, începînd cu Bariția), dar apare și cu un al doilea înțeles, de "compoziție muzicală pentru cor și solști, adesea cu acompaniament instrumental, scrisă pe textul tradițional al liturghiei catolice". În DEX (1975 și 1996), *mesă* e "(la catolici și luterani) liturghie"; la *misă*, în schimb, e păstrat doar sensul "compoziție muzicală polifonică pentru cor și solști, scrisă pe textul liturghiei, care se cîntă în timpul serviciului religios catolic"; iar *liturghie* e "principala slujbă bisericească creștină (oficiată în zilele de sărbătoare)". Mai detaliată (dar formulată din perspectivă exclusiv ortodoxă) rămîne, desigur, explicația din vechiul dicționar academic (DA), pentru care *liturghie* (din slava veche, la origine din gr. "serviciu public") e "partea principală (a doua, după "utrenie") a serviciului divin oficiat în chip solemn de preot în biserică în duminicile și sărbătorile mari de peste an și în timpul cărora se săvîrșesc sfintele taine și se preface pîinea și vinul în trupul și sîngele lui Isus Hristos". Pentru noile ediții ale dicționarelor noastre, termenii bisericești ar trebui reluați cu atenție, pentru a primi definiții din care să rezulte cu mai mare precizie și finețe identitățile și diferențele confesionale.

■

PETRU POPESCU: „Sînt multe mo
în mine România și nu încerc să

"Cine vede Bucureștiul înțelege Europa în taina ei, duce orașul cu el în camera fotografică, englez monosilabic sau neamț roșcovan pentru care dramele pământului sînt un jurnal pitoresc de vacanță. Cine înțelege Bucureștiul înțelege Europa, cine nu le înțelege pe amîndouă la ce s-a mai născut?"

(Petru Popescu – *Prins*)

– Stimate domnule Petru Popescu, se zice că pînă la plecarea din țară ați fost un răsfățat al regimului comunist. De unde credeți că provine ideea aceasta: din relații, origine sau este o simplă supoziție. Vă rugăm să evocați condițiile în care ați scris în România comunistă și împrejurările stabilirii dvs. în Occident.

– ..."se zice că pînă la plecarea din țară ați fost un răsfățat al regimului comunist..." Îmi pare bine că-mi puneți întrebarea. Hai să dinamităm cîteva idei false. N-am fost răsfățat al regimului: răsfățații regimului, afară de faptul că erau publicați necenzurat fiindcă erau exact în ton cu cultura oficială, conduceau gazete, aveau pașapoarte diplomatice, vînau cu Ceaușescu, erau în conducerea Uniunii Scriitorilor etc. Eu nu m-am bucurat de nici un asemenea privilegiu. Cărțile mele au apărut fiecare cu cel puțin 50 de pagini smulse de cenzură (cu o excepție, *Copiii Domnului*). Am avut succes, de public și de critică; dar publicul nu era sinonim cu regimul, iar criticii respectați erau și ei "snipers" (trăgători) împotriva dogmei. *Prins,* dar mai cu seamă *Sfîrșitul bahic* au sfidat atît de abrupt filozofia oficială, încît au fost atacate de adevărații răsfățați, inclusiv de purtătorul de cuvînt al neo-naționalismului ceaușist, Eugen Barbu.

Breșa prin care am reușit să pătrund a fost una personală: un mod de scris modern, care era prea necesar literaturii în general, și faptul că în anii '67-'72 partidul avea nevoie să recîștige tineretul pierdut și să-și facă în ochii Vestului o imagine de patron al unei culturi vii. Tolerînd, cu limite, o anume originalitate, partidul încerca să se legitimeze. Cînd am scris *Dulce ca mierea...,* partidul a făcut o manevră abilă: cartea mea avea patriotism, iar Ceaușescu voia să reînvie naționalismul. Patriotismul și naționalismul sînt, ca albina și viespea, extrem de ușor de confundat: primul sentiment e pozitiv, al doilea e aproape întotdeauna negativ – cum s-a și văzut, de la Antonescu la Ceaușescu, naționaliștii sfîrșesc tragic. Dar deși *Dulce ca mierea...* a necesitat bătălia mea cea mai grea cu cenzura și, la un moment dat, cu tot sprijinul direct al lui Marin Preda, pierdusem speranța că voi putea s-o public, abila conducere a simțit pînă la urmă că este în propriul ei interes să "dea drumul" acestei cărți – deși, pe dedesubt, cenzura lovea în mine continuu. Ironic e faptul că *Dulce ca mierea...,* cartea care m-a impus, s-a publicat în 1971. În '73 am părăsit România și n-am revăzut-o pînă în 1991. Deci am fugit după nici doi ani de "răsfăț".

– Atunci de ce s-a răspîndit această percepție?

– Poate pentru că gîndirea românească e foarte alb-negru, foarte geloasă: dacă cineva izbutește, în orice fel, se caută imediat o explicație negativă.

– Proza dvs. A adoptat întotdeauna un ton îndrăzneț, prea puțin pe linie. Prin anii șaptezeci ai României socialiste repuneați în discuție termenul de citadinism în literatură, ca mod modern de a privi lumea, "adică sinceritate, limpezime de gîndire, curaj politic, angajare patriotică" (cităm dintr-o postfață scrisă de dvs.). Scriitura dvs., densă, percutantă, a fost taxată încă de la afirmare ca fiind de inspirație americană...

– Nu era numai de inspirație americană. Pentru mine, proza modernă trebuie să aibă energie, sinceritate, lipsă de poză și, mai ales, "precizie". Trebuie să știi precis de ce scrii, ce emoții te motivează, ce vrei să spui. Americanii excelează în acest tip de scris. îi citeam cît puteam de des, dar faptul că scriam cu precizie era de la mine: așa sînt eu, temperamental și artistic. În literatura anilor '70, erau mulți scriitori "agrari" și mulți snobi și pozeuri intelectuali. Dar dacă un agrar ca Preda era plin de experiențe simțite pe viu, chiar dacă "ne-moderne", un snob ca Ivasiuc, de pildă, confecționa niște umbre chinezești de nu știai niciodată, era pentru regim, era împotrivă? Și cine era *el,* scriitorul? Personal, mă simțeam sufocat de tonul solemn/ pretențios al culturii și oficiale, și neoficiale, pentru că pentru mine scrisul nu e doar o aventură a minții. E o aventură a întregii persoane. Întîlnești oameni noi și ești pus în situații fizice ciudate ori chiar periculoase.

Oricum, în 1973, în România, a devenit clar că acest tip de scris nu va mai fi tolerat. Ce era să fac? Să nu încerc aventura mea completă, ca scriitor și ca cetățean al planetei? Am optat pentru aventură.

– Citadinismul dvs. de atunci s-a transformat, prin forța împrejurărilor, în "planetarism". Odată cu schimbarea limbii, a culturii, nu v-ați temut că veți dispărea ca scriitor?

– Nevoia de eliberare a fost mai puternică. Romancierul John Cheever, cu care eram bun prieten și care m-a ajutat să fug, m-a întrebat: îți dai seama că, dacă te expatriezi, s-ar putea să nu poți scrie literar în engleză? N-au reușit decît trei străini înaintea ta: Conrad, Nabokov, Ayn Rand. De unde știi că ești tu al patrulea? (această convorbire e evocată în *Întoarcerea,* care va apare, curînd, sper, la Nemira). Am răspuns sincer: dacă voi fi liber, voi scrie mai bine, nu mai prost. A fost singura mea profeție despre mine însumi și s-a adeverit. S-a produs o fuziune interioară între mine și limba mea nouă și... the rest is history.

– În intervențiile critice și eseistice de tinerețe ați optat frecvent pentru o proză viguroasă și tinerească, orientare pusă în epocă sub semnul angajării patriotice. Cum ați ajuns la literatura comercială pe care sunteți constrîns s-o practicați în S.U.A.?

– Nu sînt constrîns. Aici, distincția între comercial și elevat nu se face în sensul european. Mai întîi, "comercialul artistic" e formula scriitorilor adevărați. De la Balzac la Hemingway ori William Styron, ei au fost întotdeauna citiți de milioane de cititori, în multe limbi – cum sînt și eu, poate sună nemodest, dar e adevărat. Comercialul Hemingway e recunoscut și azi ca un artist superior și durabil, iar scriitorii cu care era comparat defavorabil în timpul vieții, plicticosul Scott Fitzgerald, ori grandilocventul Faulkner, sînt aproape uitați. De ce a rămas Hemingway, fiindcă e comercial ori fiindcă e bun scriitor? Scriitorul adevărat nu poate fi "silit" să scrie comercial. Aliajul între originalitate și modul accesibil în care se adresează publicului e un triumf artistic, nu un compromis mercantil. Că sînt și scriitori "ușori", de vacanță, de deconectare – da, ei există în orice cultură, dar nu-i confundă nimeni cu scriitorii adevărați.

Ca exemplu, alătur la sfîrșitul acestui interviu o scrisoare de la William Styron, scrisă ca să mă felicite după ce a citit *Întoarcerea.* Ar fi scris Styron, nesolicitat, unui autor oarecare, lipsit de revelația vieții ori de arta de a o reproduce?

– După decembrie '89 s-a făcut caz în mass-media din România de următoarele: Petru Dumitriu face lobby neocomuniștilor (regimului Iliescu) la Metz, în Fran Petru Popescu în Statele Unite. Cum cați acest lucru?

– Foarte simplu. În '92, ima României aici era "înghețată". Da făceam ceva, rămînea înghețată cel încă doi, trei ani. Occidentul a avut patie pentru revoluția română de scurtă durată. După cîteva luni, au întrebările incriminatorii: cum a fost cat Ceaușescu, de ce atîția copii orfa ce se ridică statui lui Ion Anto (dușman de război al Statelor Uni Iliescu neocomunist, de ce e ritmul tizării atît de lent? Etc. Propriii mei p americani mă întrebau: ești un cunoscut, de ce nu faci ceva? M-am să încerc. România nu mai avea naționii favorizate și avea o presă proastă. Românii nu știau nimic "public relations". Cînd i-am suge Iliescu că trebuie făcut ceva în direcți m-a întrebat ingenuu: dar n-avem sade? În fine, s-a convins că trebuie ceva, iar eu eram dispus să ajut, fiind avea sens să n-o fac. Prin munca spun cu mîndrie, s-a luat înapoi întîi pe un an, apoi permanent. S-au sat către România primele împru "de sămînță", iar politicienii rom devenit cunoscuți. De pilda, azi candidează, cu șanse foarte soli președinția Americii, iar Iliescu s-ar să se realeagă în România. Eu am prima întîlnire dintre cei doi, la Wa ton. Daca ei vor evolua pe aceeași mondială, e asta prost pentru Româ bine? Nu mi-e rușine să spun că s scriitor însemnat, dar mă dezgustă id ceea ce-am făcut pentru România numai subapreciat, dar îngropat cu știință.

– Deci e numai o "gogoașă de pr Petru Popescu a făcut lobby muniștilor la Washington?

– "Gogoașa" presei a fost viziu trem de simplistă asupra activității Eu făceam reclamă României, iar

Fiindcă îmi sînt dragi cititorii români, împărtășesc cu ei aventura mea așa cum o v în această scrisoare personală, William Styron.

Dragă D-le Popescu,

Cu întîrziere, după cîteva călătorii (care include Praga, unde am fost "arestat" congres de scriitori), am reușit să-ți citesc cartea și am vrut să-ți transmit cît m-a b rat lectura ei. Ești un scriitor elocvent și am fost captivat de la început pînă la s de istoria tranziției dumitale de la o cultură la alta, ca și de vizita de întoarcere a Americanii au fost atît de feriți de totalitarismul și spaima pe care le descrii, în binevenit pentru norocoși ca noi să citim despre o experiență ca a dumitale. Port pe care îl pictezi oribilului Ceaușescu – descrierea întîlnirii personale cu el – vignetă de neuitat. Sînt multe alte lucruri în carte care m-au impresionat, nu cel mic fiind zbaterea sufletească și indecizia înainte de a fugi; imersiunea într-o cu nouă (episodul cu Iowa și conservele de ton); dar mai ales redescoperirea propr trecut în România. E o epopee bogată și adesea fascinantă și sînt încîntat ca tut-o trăi prin evocarea dumitale.

Sper să rămînem în contact. Dacă revii la Vineyard*, dă-mi de știre.

Cu sinceritate,
William Styron

Beverly Hills, 23 septembrie 2000

* Martha's Vineyard, pe coasta Atlanticului, unde Styron are o casă de vară.

nte cînd tresare eprim"

u: Popescu îi face reclamă lui Ili- Dacă Iliescu era preşedintele Romă- m se puteau separa una de alta? Oa- y-iştii Angliei fac reclamă Angliei i facă reclamă lui Tony Blair? Mi s- de ce nu aştepţi să faci lobby pen- nstantinescu? Am răspuns, pentru că Constantinescu e un incapabil – ronic, o mulţime de lume e de acord e! Dar cînd am fost atacat în presă, nplat un fenomen interesant: Minis- Externe, ca şi Guvernul, au băgat nisip ca struţul şi au lăsat presa să-şi ulgaritatea pe mine, în loc să educe l, şi chiar pe ziarişti, că a avea şti e o practică şi legală, şi eficientă. ne, lobby-ul nici măcar n-a fost ar- itor, cum s-a afirmat. Costa o jumă- milion de dolari pe an, o sumă rezo- în acelaşi timp, în România se fă- aceri de multe milioane de către embrii Guvernului.

acă activitatea dvs. era atît de pozi- ce v-aţi retras subit din lobby în Ce tensiuni s-au creat între instituţia lă Petru Popescu *şi camarila prezi- a, Ion Iliescu?*

ind am fost atacat şi Guvernul a a şi cum ar fi fost cu musca pe ta era suprafaţa unui proces mai Camarila din jurul lui Iliescu se a să nu-l influenţez pe preşedinte şi, s-a recîştigat clauza, tocmai cînd a trece la procesele cu adevărat nte, care ar fi putut grăbi intrarea în au început să mi se pună beţe în nivel foarte înalt. Unele atacuri la ă au fost inspirate din interiorul i. Deci, de ce să continuu? Accesul u mi-era sabotat de camarilă, îmi scrisul şi mi se murdărea numele. oate lucra numai din pur idealism, fi de patriot. Păcat. Cînd mă ocu- de imaginea României, ţara avea l mai pozitiv la Washington decît al

re era părerea dvs. despre Iliescu cînd aţi organizat lobby-ul) şi care m?

liticienii nu pot fi apreciaţi decît tiv. Din moment ce opţiunile nu îît Iliescu ori Constantinescu, am- perfecte, din punctul meu de ve- profitabil ca România să fie re- tă de un ferm, de un "băţos", chiar ntroversat, nu de un academic mentat şi nedecis. Dacă eşti ochi u liderii lumii, trebuie să ai pres- um trebuie să am şi eu, dacă vreau galul artiştilor de aici. Constan- u avea prestanţă, dar în schimb era de îngîmfat pe teme minore. De nd m-am întîlnit cu el la Los An- iativa mea), a încercat să mă , rizibil, că el înţelege America decît mine.

red despre Iliescu azi? Nu mai propiaţi, deci mandate mult mai vea încredere în sine, un mare dar că. Ştiu că, dacă va conduce din l va depinde de oamenii cu care se jura.

– De la revoluţie încoace România a trecut printr-un ciclu de starturi şi eşecuri, de speranţe şi dezamăgiri. Românii sînt deprimaţi şi afectaţi de dificultăţile "libertăţii", ca să nu mai vorbim de cele ale vieţii de zi cu zi. Totuşi, ei au un sentiment de particularism istoric *şi se consideră nedreptăţiţi de felul cum sînt trataţi la nivel internaţional. Ce părere aveţi?*

– Particularism istoric: foarte bine spus, tocmai aici e problema. Există mulţi români care apără cu înverşunare o poziţie foarte mioapă: noi nu sîntem ca ceilalţi, deci noi nu putem fi judecaţi ca ceilalţi – mai bine să rămânem singuri şi săraci, decât să permitem lumii să ne judece. Aceşti români consideră că pot fi şi cu Occidentul şi împotriva lui, cum a fost Ceauşescu: şi cu ruşii, şi împotriva lor, în exterior aliatul Occidentului, în interior cel mai sovietic dintre sovietici şi între timp singurul profitor al situaţiei. Lumea a observat această capacitate a românilor de a se dedubla în acţiuni (exemplul curent e antiamericanismul afirmat public, simultan cu dorinţa neschimbată de a intra în NATO), de a se răzgîndi fără să dea explicaţii, de a cere lumii să li se aplice un tratament separat – de ce? Nimeni nu beneficiază de un tratament separat, nici măcar Statele Unite!

În legătură cu NATO, cum poate cineva să creadă că se poate intra în NATO, creaţie tutelată de America, şi în acelaşi timp să se ridice statui lui Antonescu, care a fost în război cu America? Franţa ridica statui lui Petain, ori îl considera, în fundul inimii, martir? Pînă şi ungurii sînt suficient de abili ca să nu ridice statui lui Horthy ori Salasi. Cred românii că moralitatea postbelică nu li se aplică? Trăim într-o lume în care, moral, Holocaustul e un parametru cheie, ceea ce se bate cap în cap cu ideea, ori fantezia interioară, că Antonescu, fiind complex şi tragic, poate fi reabilitat.

Poate că am adoptat un ton de predică. Dar am văzut destule ca să ştiu măcar atît: totul începe cu recunoaşterea propriilor erori. America a făcut suficiente erori. Dar faptul că le recunoaşte (vezi Vietnamul, tratamentul negrilor, internarea japonezilor americani în '41) o face să depăşească aceste erori şi să rămînă o naţie moralmente sănătoasă.

– Ce ar putea să facă scriitorii din exil pentru cultura română în genere? Simţiţi o diferenţă între statutul dvs. de scriitor român din exil după decembrie '89 în comparaţie cu perioada anterioară?

– Exil înseamnă că cineva a fost forţat să-şi părăsească teritoriul natal. Eu l-am părăsit prin propria mea decizie, o decizie grea, dar pe care n-am regretat-o. N-am făcut niciodată eforturi să devin mai puţin român: America e o cultură care nu te sileşte să te "declari american". Dar cînd îmi văd cărţile pe standuri la New York, Tokio, Pekin ori Berlin, se bucură în mine nu numai acest scriitor internaţional, româno-american ori cum vreţi să-i spuneţi, ci şi tînărul care a scris cîndva, la Bucureşti, *Zeu printre blocuri* şi *Prins.* Sînt multe momente cînd tresare în mine România şi nici nu pot să le reprim, nici nu încerc.

– În ce relaţii vă aflaţi cu scriitorii din ţară? Aţi reuşit să înfiripaţi un dialog cu ei şi cu instituţiile culturale? Ştim că sunteţi singurul scriitor român care are vilă la Beverly Hills, care "a cucerit Vestul"... Cum explicaţi tratamentul "discret" aplicat în ţară cărţilor şi filmelor dvs.?

– În legătură cu relaţia cu scriitorii din ţară. Cît de multe lucruri interesante aş putea să le povestesc, acum cînd libertatea lor interioară e reală; chiar dacă viaţa fizică a rămas grea, din punctul de vedere al conştiinţei, orice catarsis e posibil. Abia acum am putea avea un dialog de egali, care îşi comunică, ca alchimiştii, secrete de profesie.

Dar cum să fac să se înfiripe acest dialog? Există încă o Uniune a Scriitorilor în România şi am primit o invitaţie de la ea la un simpozion al scriitorilor dinăuntru şi dinafară. Aş fi venit, dar iată modul în care am fost invitat: preşedintele Uniunii, cu care eram amic pe vremuri, mi-a trimis o foaie dactilografiată tip formular, cu un loc alb pentru nume, în care numele meu era trecut de mînă. Nici măcar o scrisoare personală, oricît de scurtă. Vasăzică, eu sînt atît de special atîtor americani, ca şi cititorilor mei în vreo douăzeci de alte limbi, de la spaniolă la chineză, de la franceză la greacă şi ebraică. Dar nu sînt special pentru Uniunea Scriitorilor, ori Academia Română, în care nu sînt membru (de ce oare?), pentru Universitatea Bucureşti, unde am fost student, ori Guvern, ori pentru oricare altă instituţie care ar trebui să se mîndrească cu mine. De ce? Ce-aş putea face pentru România ca ţară, nu trebuie să mai dau detalii: sînt mult mai cunoscut şi mai influent azi decît în '92, ori '95 şi sînt singurul român care a ajuns unde a ajuns prin scris. Nu pot decît să trag concluzia că sociologia invidiei lucrează la toate nivelele. Afară de nivelul cititorilor, pe care îi anunţ că *Întoarcerea,* tradusă de o prietenă, Magdalena Popescu, şi *Almost Adam,* tradus de Radu Paraschivescu, sînt gata de tipar. Cînd se vor tipări şi difuza? Poate în primăvara viitoare.

Remus Valeriu Giorgioni şi Constantin Buiciuc

PETRU POPESCU s-a născut la 1 februarie 1944 la Bucureşti (tatăl său, Radu Popescu, va deveni în deceniile următoare un influent cronicar dramatic, iar în perioada 1969-1973 va conduce revista *Teatrul).*

În 1962, viitorul scriitor absolvă cursurile Liceului "Spiru Haret", iar în 1967 – pe cele ale Facultăţii de Limbi Străine (secţia limba engleză) a Universităţii din Bucureşti. Încă din timpul facultăţii se manifestă ca un intelectual emancipat, făcând referiri – cu ocazia participărilor sale la şedinţele cenaclului "Junimea" – la literatura occidentală de ultimă oră şi debutând, în 1966, cu volumul de versuri *Zeu printre blocuri,* considerat de critica literară o expresie a spiritului citadin.

Celebritatea rapidă şi spectaculoasă (hollywoodiană!) i-o aduc însă romanele: *Prins,* 1969, *Dulce ca mierea e glonţul patriei,* 1971, *Sfârşitul bahic,* 1973. Este perioada în care Petru Popescu se întâlneşte cu cititorii din centrele culturale ale ţării, dă autografe, apare la televizor. Se zvoneşte că urmează să devină ginerele soţilor Ceauşescu, căsătorindu-se cu fiica lor, Zoe (dar până la urmă zvonul nu se confirmă). Lucrează, un timp, în redacţia revistei *România literară.*

În 1973 îl însoţeşte pe Nicolae Ceauşescu, ca ziarist, într-o vizită în America de Sud, iar în 1974, ajungând pe cont propriu la Londra, unde urmează să i se traducă *Sfârşitul bahic,* cere – şi obţine – azil politic. Aici scrie în engleză şi publică romanul *Before and After Edith.* În acelaşi timp, însă, în România numele său este şters din dicţionare, iar cărţile îi sunt eliminate din biblioteci.

În 1978 se stabileşte în Statele Unite, la Los Angeles, din dorinţa de a se afirma ca scenarist la Hollywood, ceea ce şi reuşeşte. Un prim succes îl înregistrează scriind romanul *The Last Wave* şi elaborând pe baza lui un scenariu pentru filmul cu acelaşi titlu (realizat de regizorul Peter Weir). Urmează alte scenarii, printre care cel al filmului *Death of An Angel,* pregătit pentru producţie de Robert Redford şi de alte personalităţi ale cinematografului american.

După ce soţia sa, Iris, o americană de origine cehă, îi naşte un fiu, Adam, şi o fiică, Cloe, îşi descoperă o vocaţie de tată. Simultan, se relansează ca prozator, conformându-se însă gustului publicului din ţara sa adoptivă. Începutul îl face cu romanul *In Hot Blood,* editat în 1986. Suferă foarte mult – după cum avea să mărturisească ulterior – din cauză că situaţia din România îl împiedică să ia parte la înmormântarea propriului său tată.

După 1989, este tentat să accepte propunerea unei edituri americane de a scrie o carte despre revoluţia din România, dar amână s-o facă şi până la urmă renunţă. În 1991, vizitează România, după o absenţă de 17 ani, iar în perioada 1992-1995, în S.U.A., organizează un lobby pentru ţara sa de origine (ceea ce îi aduce critici severe din partea intelectualilor români aflaţi în opoziţie, care văd în această acţiune o susţinere a dezastruosului – pentru România – regim Ion Iliescu).

Două best-seller-uri internaţionale, *Amazon Beaming,* 1991, şi *Almost Adam,* 1996, îi aduc câştiguri bănesti care par - din perspectiva scriitorilor din România – fabuloase. În seara zilei de 1 septembrie 1997, TVR difuzează un interviu cu Petru Popescu, realizat de Vartan Arachelian. Instalat într-o vilă luxoasă din miticul Beverly Hills, scriitorul îi anunţă pe admiratorii săi din România că a scris – şi îi va apărea în curând, în S.U.A. – o carte intitulată *The Return,* în care îi evocă pe mulţi români, de la propriii săi ascendenţi şi până la Petre Roman.

Recent, cartea a apărut în S.U.A.

Alex. Ştefănescu

Constantin MATEESCU

Jurnal – 1984

Un scriitor discret

CONSTANTIN MATEESCU nu s-a numărat niciodată printre favoriții criticii de întîmpinare pe vremea în care aceasta reprezenta cu adevărat ceva în cultura noastră încă literaturo-centrică. Ce-i drept, nici nu putea să intre în raza atenției ei cît timp prozatorul acesta dedicat pierdutei noastre societăți precomuniste – căreia, mentalmente, pare să-i aparțină – nu a bătut drumul redacțiilor, nu a forțat mîna nimănui, nu a recurs la strategia telefonului săptămînal, cu alte pravoslavnice vorbe cît timp nu a făcut "cele cuvenite". Pentru că îl cunosc demult, pot spune că se află printre acei puțini care își mai iau în serios destinul de scriitor, că are o credință emoționantă în ideea de demnitate scriitoricească și că, și acum, după ani de experiențe concludente (unele consemnate și în paginile de jurnal de aici), îi este peste putință să admită că valorile s-ar putea impune și altfel decît prin talent. Vreme de 40 de ani a așteptat încrezător să audă pasul celui ce se apropie și de fîntîna lui, dar nu a avut parte decît de trecători și de priviri distrate.

Realizăm astăzi, la unsprezece ani de la căderea regimului comunist că mai rezistă întrucîtva confruntării cu timpul și cu brutala modificare a mentalităților tocmai acei scriitori care nu s-au arătat preocupați să apere fărîme de adevăr, aluzii și șopîrle spre a cîștiga ușor și rapid simpatia cititorilor abrutizați de minciuna cotidiană a puterii. În prozele sale retro, C. Mateescu descrie cu melancolie orașul de provincie pierdut în verdeață, locul acela binecuvîntat unde, între cele două războaie, începuse să se configureze un univers aparte, o umanitate ce poate fi acum regretată pentru echilibrul ei, pentru valorile și pasiunile ei idealiste, pentru credința luminoasă și neclintită în temeinicia lumii și în resursele inepuizabile ale binelui.

Înregistrînd chipul – astăzi sfărîmat – al acelei lumi, luînd de fapt, masca în ceară a umanității interbelice, literatura lui Constantin Mateescu își asumă o funcție recuperatoare demnă de interes. Ne putem bizui pe cărțile de acest fel, - cărți de refugiu – spre a putea ține piept vulgarității care se lățește neliniștitor în jur.

Eugen Negrici

Joi, 29 martie

Sosesc în București la ora 13. Despachetarea. Primul inconvenient: din cauza demolărilor din zona Rond, comodul autobuz 132, cu care merg la școală (și la gară) și-a schimbat traseul. Vecinii speriați de spectrul sistematizării. Psihoză.

Scrisoare de la Tică din New York. Apreciază "de sus" "Autoportretul". A publicat trei cărți, mi le va expedia cu prima poștă. Speră să ne vedem! Demența lui cuminte evoluează. A devenit alcoolic. Bea noaptea, ziua doarme. E paznic la o sinagogă din centrul New York-ului. Cât adevăr, câtă paradă?

Reintru în viață după coșmarul de la Predeal. Dau telefoane. Ciudată senzație de înstrăinare. Îmi scrie Gigi Anca . Se întoarce în curând din India. L-au doborât singurătatea, clima.

Vineri, 30 martie

La Fond, pe strada Nuferilor. Depun chitanțele cu cheltuielile de la Predeal, mici șanse să fie onorate, n-am trecere la Iancu. Înghesuială în antecamera lui Bălăiță. Bădilă îmi spune cu tonul ei misterios că reorganizarea editurilor e iminentă. Ne așteaptă vremuri și mai grele. Îmi face cunoștință cu Nedelciu, care aduce în spinare pachete mari cu cărți de la subsolul editurii. Tip *fair*, impresie plăcută.

Luni, 2 aprilie

Renunț la Râmnic. Drum la "Arhive" pe bulevardul Elisabeta, îmi reînnoiesc permisul de intrare (cu o adeverință de la Uniunea Scriitorilor). Îmi scot din fișier o listă de familii cu blazon, a căror corespondență intenționez să o consult. În sala de lectură s-au instalat ecrane prin care se urmărește (de nu se știe unde) activitatea cititorilor.

A început în cartier degringolada demolărilor. Suntem amenințați cu evacuarea iminentă. Vecinii în panică. Tramvaiele de pe Coșbuc au încetat să circule. Orașul pare că a fost secționat în două. Pe fața oamenilor de pe stradă se citește disperarea.

Aflu de la Mitru că editurile nu mai plătesc tirajul al doilea. Ce măgărie! Tocmai acum când "Balul" primise un tiraj "de masă"...

Miercuri, 4 aprilie

Merg la "Arhive". Drumul până la Unirii (un kilometru) îl fac pe jos. Un val imens de oameni inundă bulevardul Gh. Coșbuc, majoritatea pietonilor venind tocmai din Rahova. Toți necăjiți, formând un lung cortegiu al suferinței. Primejdia demolării s-a întins până la Rond ca o plagă infectată.

Iau din arhive corespondența Cellei Delavrancea cu regina Maria. Trei ore de lectură. Din păcate, condeiul Cellei, atât de sprinten în scrisorile pe care i le expedia lui Filip, coboară într-un stil protocolar, encomiastic. Ici-colo câte o informație picantă. Timp pierdut.

Vizită lui Mitru în Vișinilor. Mă primește, ca deobicei, în camera de lucru. Discuția lâncezește. Rapiditatea cu care cade bunul meu prieten mă întristează. Anxietate, temeri, boală. Propun să i-l aduc pe doctorul Dan Hociotă, ezită, și-a pierdut încrederea în medici.

"Nu e greu să facem un lucru, e greu să ne punem în starea de a-l face" (Brâncuși). O bună parte a vieții mi-am risipit-o "ca să mă pun în starea de a face".

Vineri, 6 aprilie

Mitru: s-a stins din viață, la Spitalul de urgență, Virgil Carianopol. Poetul își presimțise moartea. *Știa.* Cu luni în urmă, îmi spunea (cu toată seriozitatea) că "se duce". Mitru – teribil de impresionat. Plânge un timp la telefon apoi închide.

Plimbare cu Cornelia printre dărâmăturile ce pleacă de la intersecția Pandurilor cu Calea "13 Septembrie" și coboară până la Coșbuc. Frumoasa biserică (din cărămidă aparentă) Niță Stere, reper al drumurilor tinereții mele - demolată. Se spune că muncitorii au refuzat să dea cu tărnăcopul în zidurile sfinte ale lăcașului și astfel sacrilegiul s-a făptuit cu sprijinul ostașilor în termen.

Arhiva reginei Maria mult mai puțin spectaculoasă decât mă așteptam. Parcurg scrisorile prințului Barbu Știrbei către Regină. Insul – complet lipsit de harul "povestirii". Epistolele, terne, au vocea comunicatelor de presă. Omul e genul politicianului abil, suficient, slugarnic. Abandonez.

Marți, 10 aprilie

Înmormântarea lui Virgil Carianopol. Zi ploioasă, rece. Ceremonia - în capela de la Belu. Lăcașul plin, bătrâni. Un grup de craioveni sosiți cu microbuzul din Bănie. Printre participanți: Gh. Bulgăr, Al. Raicu, Hinoveanu, N. Dragoș, Traian Iancu și cioclii Uniunii. Trei preoți. Din partea scriitorilor vorbește Nicu Filip (deși Fulga, prezent la înmormântare, ar fi fost mai nimerit). Mai iau cuvântul Ilarie, Emil Manu, Dinu Ianculescu (citește versuri de Carianopol), Pascu (citește propriile-i versuri), Virginia Carianopol și câțiva moșnegi pe care nu-i cunosc. Apoi, afară. Plouă. Figura lui Carianopol, palidă, slăbită. Scurtă slujbă de înmormântare. Hinoveanu, care se potrivește lângă mine, mă asigură că "Balul" e în planul tipografiei pe trimestrul doi. Se ține scai de Nicolae Dragoș pe care îl numește, cu sfiită admirație, "demnitar". După ceremonie, mulțimea se risipește repede pe aleile înnămolite ale cimitirului. Rămân o clipă lângă mormântul veșted al lui Eminescu.

Lazăr mă vestește că Venerica Patru e noul prim-secretar la Vâlcea. Din pricina precipitării evenimentelor locale, întâlnirea cu scriitorii Vâlcii e amânată sine die.

Sâmbătă, 14 aprilie

Vremea începe să se încălzească. Azi – ultima zi de "scormonire" a arhivelor. O mare parte din fonduri nu se dă la sală fiindcă materialele "nu sunt lucrate".

Cozi lungi, șerpuitoare la benzină, nu pot să-mi umplu rezervorul. De altminteri, lipsuri peste tot. Nu se găsește nimic, dar absolut nimic, totul se cumpără prin intervenții sau pierdere de timp umilitoare.

"Clea" de Durrel, inferioară celorlalte trei romane ale "Cvartetului". Se simte oboseala, devin supărătoare repetițiile. Plictiseală.

Sâmbătă, 21 aprilie

Sâmbăta mare. Telefonează Ada Orleanu, Cae e bolnav, nu pot veni la noi de Paști. Dezamăgire. Cornelia pregătise bucătăria de regim.

Citesc cu emoție referatul lui Cioculescu la "Nicolae Filimon". Maestrul arată că informația se bazează pe fapte cunoscute (ceea ce e drept) dar recunoaște că volumul e scris "plăcut", că organizarea materialului e bine întocmită, ba chiar că titlurile capitolelor sânt ingenioase. Propune publicarea și încheie: "Sunt de acord fără rezerve."

Marți, 24 aprilie

Cinci ore. Frig în școală. Mulți copii absenți din cauza sărbătorilor de Paști. Colegele aduc în cancelarie cozonac și ouă roșii. Pe vremuri (cu cincisprezece ani în urmă) n-avem curajul nici măcar să pronunțăm cuvintele "Cristos a înviat". Oricum, progrese...

Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești mă roagă să-i dau recomandare pentru intrarea în Uniune. Firește, i-o dau. L-a pregătit pe Dan pentru examenul de admitere în facultate. E de mirare că profesorul nu a tradus decât trei cărți într-o îndelungată activitate de anglist.

"Psycho" de Hitchcock la Cinemateca. Excelentă interpretarea lui A. Perkins.

Vineri, 4 mai

Termin de dactilografiat corespondența doamnei C. (de la "Arhive"). 50 de pagini. Folositoare (poate) pentru tema Fedrei. Fac tentativa de a lua benzină, zadarnic. Cozi imense, de 400-500 de metri. Șoferii își părăsesc mașina și revin a doua zi. Ce porcărie inimaginabilă!

Miercuri, 9 mai

Lungă expediție la "Casă" (cu Trabantul). Aglomerație pe bulevarde, ambuteiaje. Mă întâlnesc în lift cu Trandafir. Schimb scurt de vorbe ipocrite. Mă întreabă dacă am necazuri, nu, n-am. La "Univers" – cu Socoliuc și Mașek. Sunt necăjiți, se fac reduceri mari de personal. Producția editorială va scădea la jumătate. Alertă, panică printre redactori. Vești de la "Eminescu": Donoiu s-a pensionat (se pare că fiică-sa "a ales" Apusul). Crăsnaru e la un curs de reciclare. Graciov și Ana Barbu s-au trans-

POLIROM

NOUTĂȚI noiembrie 2000

Ileana Mălăncioiu
Călătorie spre mine însămi

Mircea Flonta, Hans-Klaus Keul (coordonatori)
Filosofia practică a lui Kant

Rosario Villari (coordonator)
Omul baroc

D. Caracostea
Expresivitatea limbii române

În pregătire:

Nicu Gavriluță

Culianu. Jocurile minții și lumile multidimensionale

Locurile unde se construiește Europa
Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu

Comenzi la: CP 266, 6600, **Iași**, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

ferat la "Cartea Românească". Nu mai am prieteni și cunoscuți în editură. În fine, îl abordez pe Vârgolici. Mă sfătuiește să fac o nouă ofertă pentru "Anton Pann", cea veche s-a pierdut! Mă va include în planul pe 1987!

Luni, 21 mai

Dejun (în strada Albă) cu Sorin Titel. Sorin – mai afectuos ca niciodată. Discuție despre viața literară. Păreri comune în mai toate problemele care frământă lumea scriitoricească. Scurte crochiuri ale românilor statorniciți în capitala Franței. Prietenia cu Marie-France Ionesco. La plecare, plimbare în trei (împreună cu Cornelia) printre ruinele pe care se va ridica în scurtă vreme "Casa Poporului". Urcăm la Niță Stere. Imagine spectrală, coșmarescă. Sorin – teribil de impresionat de "fața" și dimensiunile dezastrului.

Seara mă vizitează o doamnă "româno-americană", care-mi aduce cadouri de la Tică: un pulover taiwanez (!), o scoarță persiană, cravate, baticuri scumpe (pentru Cornelia), cafea. Sunt emoționat, cu atât mai mult cu cât "ploconul" cade exact de ziua mea, în care n-am primit decât "atenții" – cum să le spun? – "de criză".

Miercuri, 30 mai

Se apropie vacanța. Lucrez la "Povestiri de adormit Ancuța". Sunt deranjat tot timpul (de pildă: telefonează Terzi că mi-a pierdut o pagină din "Povestiri", turbez; revine după cinci minute, a găsit-o).

La Capșa cu Sorin Titel și Bos ("visiting professor" la Universitate). Drăguț, bărbos, afabil, până la 35 de ani. Genul "aseptic". Discuție despre literatura apuseană. Bos mărturisește că "Flamandul" a avut succes la el acasă, a fost citit atât de soacră-sa cât și de nevastă. Promite un dicționar flamand-francez pentru Dănuț (i-am spus că Dan are o bursă în Olanda). În rest, eterna flecăreală despre Șef.

Vineri, 8 iunie

Merg cu Dănuț la o doamnă Cristodulo, în piața Amzei. Doamna vinde cărți ("îmi lichidez biblioteca"). Stă cu o soră, octogenare amândouă. Bătrânele – interesante. Par scoase din romanele lui Dickens. Din păcate, biblioteca e mizeră: amor, colecția "Masca", George Sand. Cumpăr, ca să nu plec cu mâna goală, câteva romane de Colette.

Citesc dactilograma "Povestirilor de adormit Ancuța". Pagini bune.

Marți, 12 iunie

Telefonează Papahagi "din partea colectivului de coordonare" a dicționarului lui Zaciu. Îmi cere date despre studiile mele. Dicționarul va cuprinde 1500 de literatori, urmând să apară în două "tranșe": A-L în toamnă, M-Z la vară. Se plânge că autoritățile vâlcene îl omit de la întâlnirile cu scriitorii, eu sunt născut în Vâlcea, domnu' Mateescu, știați că sunt născut în Vâlcea?"

Sâmbătă, 23 iunie

Vernisajul expoziției retrospective Băjenaru. Puhoi de lume, mai mult vârstnici. Adevărată sărbătoare. Toalete elegante, parfumuri de femeie. Printre participanți, figura de actor (în Cehov) a lui Everac. Vorbește (lamentabil) Mihalache. Expoziția – cam prăfuită, selecția nereprezentativă. Artistul expune cu precădere lucrări din ultimul deceniu, pe care și-a pus amprenta bătrânețea. Îi văd la vernisaj pe Borda și pe Ceamba, vecinul de peste drum din Albă.

Miercuri, 27 iunie

Trec pe la Editura "Eminescu". Râpeanu – lipsă (e "la plenară", mi se spune). Biroul Danielei Crăsnaru – gol. Pe masa ei de lucru – poșeta, ce ține loc de semnătură de prezență. Îl întâlnesc în schimb pe Alexei Rudeanu. Ne bucurăm. Vorbim de una-alta. De ce nu publicați în presa literară? Zice. Uite, sunt prieten cu băieții din redacția "Luceafărului". Aduceți mâine la ora șase o proză. Voi fi acolo.

Drum și la Uniunea Scriitorilor. Schimb vorbe, în fugă, cu D.R. Popescu, Hobana, Fulga, Deșliu, Darie Novăceanu, Traian Iancu. Lungi pertractări stânjenitoare cu Bărbuceanu ca să obțin o cameră la Valea Vinului (pentru Cornelia).

La "Cartea Românească". Discuție cu Mărculescu. Îl rog să mă "agațe" de planul pe 1986. Promite (dacă îi aduc volumul până în iarnă). Foarte amabil. E singurul redactor din câți am cunoscut care mi-a dat senzația că se simte prizonierul propriei edituri unde lucrează.

Joi, 28 iunie

Merg seara (cu Trabantul) la "Luceafărul" să mă întâlnesc cu Alexei Rudeanu, așa cum convenisem. Rudeanu n-a venit, mi se răspunde. Mă abordează Sânziana, afabilă, îndatoritoare, care mă introduce într-un birou încăpător, unde lucrează cinci-șase redactori. La una dintre mese "oficiază" Cezar Ivănescu în fața unui public feminin (cu excepția unui bărbat în vârstă, cu chelie) care ascultă cu sfințenie cuvintele maestrului. Fetițele, vopsite, parfumate, decoltate, par hipnotizate de prezența autoritară a gurului. Magul le spune câteva cuvinte apoi se eclipsează, lăsând auditoriul să aștepte pe scaune cu speranța, în priviri, a apropiatei glorii literare. Plasez la îndemnul Sânzianei textul lui Matei Gavril. Gavril îmi strânge mâna (nu ne cunoaștem) apoi începe să citească. Urmează clipe lungi, insuportabile, mă simt ca un debutant care așteaptă verdictul cu sufletul la gură, ies din birou, mă plimb pe coridor vreo câteva minute, mă întorc, Gavril citește în continuare, cu șart, parcă ar intenționa să memoreze textul. În fine, termină, ridică privirea către mine, îmi spune că "bucata" e frumoasă, ce mai, *foarte frumoasă*, e realmente emoționat, am arborat tema "plecării în război" într-o modalitate nouă, inedită (și altele, și altele). Repetă fraze auzite de zeci de ori, cu 22 de ani în urmă, când urcam înfiorat de teamă și speranțe treptele imobilului din bulevardul Ana Ipătescu și bateam la ușa redacțiilor "Luceafărului" și "Gazetei literare". Crede, în sfârșit, că schița ar putea "intra", cu îngăduință, în tematica "de sărbători" (23 August). Îi pune o apostilă apoi i-o împinge lui Nicolae Velea. Velea se așază pe un scaun și o citește. Citește repede, în trei minute e gata. Se scoală, mă felicită (miroase ușor a băutură), e excelentă, zice, un text ca ăsta merită să-l bem. Declară că n-are acasă, de mine, decât o carte, "Rochia cu anemone", dar a pierdut-o, oricum nu-i știe urma, s-ar bucura dacă i-aș da o alta, oricare, ultimul volum, să zicem. "Nu vrei să joci un șah cu mine?" și iese din birou să aducă piesele. Profit de această respirație și fug hoțește. Fug pur și simplu. Cobor în grabă treptele (două etaje) gonit parcă de furii. Ajung în curte. Îmi caut Trabantul. Mă jur să nu mai calc pe la "Luceafărul".

■

PREPELEAC

de Constantin Toiu

SIGMA DE RUPERE

REZISTENȚA MATERIALELOR. Forța interioară elementară este o forță de legătură care acționează într-un anumit punct al corpului și care este legată de acel punct. Întrucît materialul are o continuitate de structură, în fiecare punct al materialului există o astfel de forță interioară, diferită în fiecare punct al materialului, - însă omogenă ca efect.

Efort unitar total. El se descompune după cele trei axe z, y și x, dînd naștere efortului unitar tangențial (tx și ty) precum și efortului unitar normal.

Suma tuturor eforturilor tangențiale dă naștere *forței tăietoare* ce tinde să foarfece elementul respectiv. Suma eforturilor normale dă naștere unei forțe axiale ce caută să comprime sau să întindă elementul respectiv. (Ca presiunea marilor ambiții).

Suma acestor momente date de eforturile tangențiale ale axelor respective produce momentul de răsucire ce tinde să torsioneze corpul. (Asemeni unei obsesii neîntrerupte) Momentele date de efortul normal față de axă produc declicul ce tinde să încovoaie elementul respectiv. (Ca al unei hotărîri impuse)

Concluzie. Sub acțiunea forțelor, corpul (*bara de metal*) este supusă următoarelor solicitări: *axiale,* care produc întindere sau compresiune, *tangențiale,* care produc forfecări ale corpului, *încovoiere* care produc încovoieri, *torsiune* care torsionează corpul.

Toate aceste acțiuni pot avea loc ca *simple* sau ca și *combinate,* efectele fiind mai puternice. (Ca în cazul unui cutremur de grad înalt)

Se spune *încovoiere pură* sau *forfecare pură,* de exemplu deși ele în stare pură se manifestă foarte rar.

Dar cînd se manifestă..., făcu profesorul tăind cu palma aerul, - *rad tot,* adică. Ochii săi se înviorau brusc strălucind cu intensitate cînd era vorba de o catastrofă mai spectaculoasă... (Cînd cedează cu putere caracterul)

❖

Să trecem sau să punem în paranteză teoria lui Da Vinci că din două slăbiciuni, fericit articulate, iese o forță complet străină de antecedentele reunite...

Cîți iezuiți și cîți politicieni de anvergură nu speculară teoria lui Leonardo...

Explicația altui mare politician: - Sînt trădător născut așa cum alții sunt eroi înnăscuți (sau născuți). Totul e să fii sincer chiar și în acest caz.

La același politician, obsedat de rezistența caracterelor, luată după rezistența materialelor: - *faimosul Sigma de rupere,* - la convingeri de idei. Momentul în care materialul (caracterul) cedează după atîtea solicitări produse sistematic în unitatea de timp dată... Materialul, astfel *încercat,* cedează la un moment dat, nu înainte de a avea o perioadă relativă de întărire, asemeni oamenilor crispați înaintea morții căpătînd brusc o luciditate extremă... Materialul, deși nenatural, sau neînsuflețit, are un comportament similar cu al ființei umane înainte de a-și da obștescul sfîrșit. Tot astfel pare a fi și desprinderea finală a sufletului de trup, ca fenomenul denumit *sigma de rupere.*

❖

Obsesia unui dictator de a-și crea un partid monolit, fiecare punct sau membru al partidului (ca al materialului) să reprezinte o forță diferită de a celorlalte puncte vecine, (sau membrii), dar care împreună să constituie un efort unic, bine controlat. Natura dă astfel de exemple indivizilor politici cu vederi totalitare. Culmea e că spiritul, de obicei disciplinat, acționează uneori invers decît legile materiei, oferind o *dezordine neprevăzută și capabilă de noutăți...*(Ca democrația)

❖

Pe luciul mașinei de scris noi se văd trecînd un cîrd de ciori – iarna. Incapabil *să fac* poezia sugerată de... (imposibil!)

❖

Despre mincinoși. Cine minte mai bine și mai ușor, sau fără a fi repede prins: cei ce mint mereu, sau cei ce mint rar?... Unii pretind că mai bine mint cei ce mint rar, *pentru că au un loc viran* unde s-o întoarcă mai ușor, pe cînd ceilalți, mincinoșii de rutină sînt mai *înghesuiți,* mai aglomerați, încurcați în propriile lor minciuni care îi împiedecă să execute mișcări de diversiune. Apoi cei ce mint mai rar nu au conștiința încărcată, nefiind apăsați de sentimentul culpei. Cei ce mint tot timpul sînt nervoși; au un aer nefiresc care îi trădează. Ori sînt calmi, cînd în mod normal ar trebui să fie neliniștiți; ori dau dovadă de prea multă neliniște, cînd s-ar cuveni să fie calmi...

Labirintul complexului de vinovăție...

❖

Il y a une manière de regarder le monde qui fait surgir l'enfer! *(Autor necunoscut.)*

❖

Zodia debarasoarelor, vorba lui Șt. Bănulescu în timp ce fumăm amîndoi cu capul în pămînt, la *Luceafărul,* pe vremea criminalului în serie Rîmaru.

Tot el, vorbind despre altele, în timp ce mă privește trăgînd pieziș din țigare: *Ehei, noi venim de departe.*

Niciodată n-am știut ce-a vrut să spună; deși intenția părea clară.

Mormîntul lui de la Belu, răscolit, ca scurmat proaspăt de *un mistreț...* Oroarea...

❖

Căutam, ca mai sus, slăbiciunea din mine, punctul slab. Toată chestiunea era să fac, - după cum ziceam, - dintr-un defect, o armă, arma originală și absolută.

❖

- Să știți, ne asigură vesel dl. V în dimineața aceea frumoasă de mai cînd totul se întorcea la viață, - să știți, perora dispus, că am descoperit că moartea nu-i mare lucru sau că nu e un lucru, așa, în general. Nu. Pentru că fiecare moare în felul lui, are moartea lui *personală,* și apăsă cu înțeles pe ultimul cuvînt. Așa încît, deduse, moartea nu este altceva decît un secret personal.

- De ce secret? întrebă unul din cei de față.

- Vorba vine, spuse dl. V. În materie de secret, întreabă femeile, ele cunosc cel mai bine valoarea unui secret. Deaia îl țin atît de puțin...

- Așadar, moartea e un secret, se mirară cu toții.

- Perfect,... parol! făcut V. rîzînd nu se știe de ce.

■

TEATRU

Frunze de toamnă

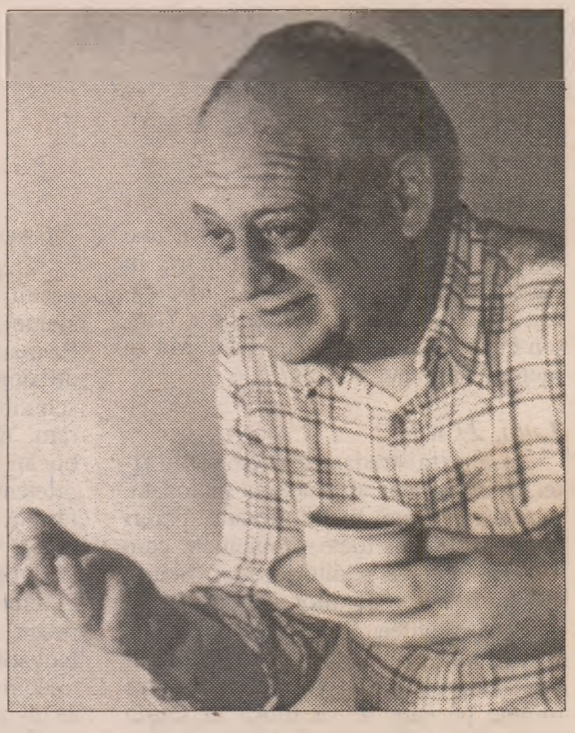

ÎN TOAMNA această, festivalurile de teatru se ţin lanţ: în octombrie, ca de obicei, două întîlniri – Timişoara şi Arad, cu alte cuvinte *Festivalul dramaturgiei româneşti* şi *Festivalul de teatru clasic.* Din păcate, la această ediţie Timişoara ne-a propus mai degrabă un festival al dramatizărilor ce s-a deschis într-un mod ciudat, sub semnul unei montări non-verbale, *Costumele* lui Dan Puric, un spectacol minunat, dar nu înţeleg cît de potrivit pentru tema tradiţională şi unică ce a conturat şi a impus, de-a lungul timpului, profilul acestui festival. Cît priveşte Aradul, aş putea vorbi despre o clandestinitate, despre o mare taină în care a avut loc festivalul, animat un timp de Victor Parhon cu eleganţă şi anvergură, astăzi scufundat de organizatori în anonimat. Am întrebat şi alţi colegi despre program, intenţii. Nimeni nu ştia nimic legat de Arad. Mi se pare şi un gest amoral, o impietate faţă de Victor Parhon care s-a zbătut să lanseze festivalul de la Arad în topul celor din ţară. La fel, absolut întîmplător, am aflat că la începutul lui noiembrie a debutat o nouă ediţie a *Festivalului Comediei* de la Galaţi, lucru lăudabil, dar despre care nu deţin nici cel mai mic amănunt. Desigur, din vina mea. Aproape în aceeaşi perioadă, mai exact între 4 şi 11 noiembrie, la Teatrul Maghiar din Cluj a avut loc un eveniment mai special şi mai rar gîndit în peisajul nostru teatral: *Zilele comemorative Harag György* (1925-1985), 75 de ani de la naştere şi 15 de la moarte. Imaginea şi importanţa acestui mare regizor au fost readuse în actualitate prin întîlniri şi discuţii, prin vizionarea pe casete video a unora dintre cele mai împlinite montări, prin strîngerea laolaltă a unor actori care au lucrat mult cu Harag. Ideea festivalului a fost şi aceea de a invita, cu spectacolele considerate reprezentative pentru acest moment, toate teatrele în care regizorul a poposit şi a creat. De aceea au fost prezente: Teatrul de Nord din Satu-Mare, Teatrul Naţional din Tîrgu-Mureş, Teatrul Maghiar din Novi-Sad, Teatrul de Comedie din Bucureşti şi cel din Budapesta, precum şi Teatrul Maghiar din Cluj, organizatorul principal. M-a impresionat, chiar în timpul foarte scurt pe care l-am stat la Cluj, dezvoltarea pe paliere, fiecare avîndu-l cu adevărat în centru pe György Harag, cu forţa, umorul, geniul şi valenţele lui inepuizabile. Amintirile din timpul repetiţiilor se completau în atmosferă cu imaginile spectacolului finit de pe ecranele monitorului (*În staţie, Unchiul Vanea, Guvernatorul lui Caligula, Furtuna* şi *Livada de vişini,* spectacolul său testament şi singurul, din cele făcute în România, înregistrat, păstrat ca document de studiu. Din păcate, nimic din *Procesul* făcut la Teatrul de Comedie nu se poate vedea astăzi, o montare atît de specială cu Amza Pellea, Constantin Băltăreţu, Şerban Ionescu şi mulţi alţii). Cei care l-au cunoscut sînt marcaţi de întîlnirea cu el. I-am refăcut, într-un fel, şi eu chipul de-a lungul timpului din multe poveşti depănate de Tompa Gabor, unul dintre ucenicii şi "fraţii" săi întru creaţie, dar şi din cele povestite de Doina Levinţa în compartimentul sordid al unui tren de noapte de la Piatra-Neamţ. Regret că din nenumăratele cărţi publicate în limba maghiară, unele special pentru acest eveniment, pe nici una nu am regăsit-o tradusă şi în româneşte pentru ca şi oamenii noştri de teatru să aibă acces la informaţii, documente, comentarii legate de personalitatea lui Harag. Nici un actor român, nici Silvia Ghelan care locuieşte la Cluj, nu a participat la dezbateri, atît cît am fost eu la Cluj, să vorbească despre ceea ce ştiu şi eu că a fost Harag pentru ei. Istoria teatrului românesc îl păstrează pe unul dintre cei mai profunzi creatori şi formatori ai unui stil. Din păcate, pe el, ca şi pe mulţi alţi mari artişti pierduţi sau, mai grav, aflaţi încă în viaţă îi pomenim, îi omagiem sau îi sărbătorim, altfel decît festivist, atît de rar şi nesemnificativ. Ne strîngem din ce în ce mai puţin în jurul marilor valori, în jurul evenimentelor reale.

La Cluj, într-o toamnă blîndă şi bizară, am recuperat ceva din spiritul atît de special al marelui György Harag.

Marina Constantinescu

DANS

Creaţia coregrafică,

ÎN LUNA octombrie a acestui an, manifestările artistice legate de arta dansului din România au atins o intensitate şi densitate nemaiîntâlnite până acum. În timp ce la Iaşi se desfăşura cea de a 9-a ediţie a Festivalului-Concurs Internaţional de Creaţie Coregrafică EURODANS 2000, cu participarea unor tineri coregrafi din România, Franţa, Elveţia, Danemarca, Bulgaria şi Marea Britanie, la Bucureşti dădeau spectacole câteva companii, fiecare reprezentând o anumită direcţie a dansului zilelor noastre – ultimul, de mare răsunet, fiind spectacolul companiei *Béjart Ballet Lausanne* deja consemnat.

„Traversat de timp"

COREGRAFA Régine Chopinot, cunoscută în Franţa din 1978, când creează la Lyon compania *Grèbe,* devenită în 1980 *Compania Chopinot,* a compus până în prezent în jur de treizeci de piese coregrafice. În 1986, ea a preluat conducerea uneia dintre cele douăzeci şi ceva de centre regionale de dans din Franţa, *Centrul Coregrafic Poitou-Charentes,* unde lucrează şi astăzi, împreună cu compania sa, care, din 1993, poartă numele de *Ballet Atlantique-Régine Chopinot.*

Am avut prilejul de a vedea această companie, pe scena mare a Teatrului Naţional din Bucureşti, interpretând lucrarea Réginei Chopinot, *Dansul timpului.* Concepută în pragul celui de al treilea mileniu şi inspirată tocmai de acest moment de trecere, piesa este rodul colaborării coregrafei cu compozitorul vietnamez Tôn-Thât-Tiât şi cu sculptorul englez Andy Goldsworthy. Pentru toţi cei trei artişti, tema spectacolului a fost scurgerea continuă a timpului, sugerată metaforic de imaginea unui fluviu.

Muzica originală a lui Tôn-Thât-Tiât, compozitor cu studii muzicale făcute în Franţa, dar ghidat interior de sisteme de gândire orientale – hinduiste şi budiste – a avut un prolog şi trei părţi, *Memoria râului, Ciclurile timpului* şi *Timp uitat,* iar filmul-decor al spectacolului era un zid monumental, intitulat *Râul de pământ,* zid realizat de Andy Golsworthy, filmat şi apoi proiectat ca unic decor, pe fundalul scenei. Singura pată de culoare intensă de pe scenă a fost covorul roşu pe care evoluau cei şaisprezece dansatori ai companiei purtând costume simple, în culori neutre.

Prologul, sugestiv pentru tema aleasă, pe urmă prima şi a treia parte a spectacolului au însumat numeroase momente coregrafice deosebit de frumoase. Am remarcat înlănţuirea mişcărilor, succesiunea ritmică a stărilor de tensiune şi de relaxare, lejeritatea săriturilor şi diversitatea modalităţilor de a alerga în spaţiul scenic, dar mai ales metamorfozele pe care le sufereau grupurile constituite din câte trei sau patru dansatori, ale căror corpuri formau împreună o compoziţie plastică, mereu în schimbare. Multe dintre aceste modalităţi de expresie sunt continuări ale experimentelor începute cu trei sferturi de secol în urmă, de Martha Graham sau Emile Jacque-Dalcroze.

Un moment mult prea lung şi nereuşit ca plastică scenică l-a constituit, însă, partea a doua a spectacolului, interpretată de doi dansatori septuagenari. Coregrafa şi-a motivat decizia prin dorinţa de a-i face să nu se mai simtă singuri. Pe cât este de frumos un astfel de gest în viaţa particulară, pe atât de nearmonios devine când este transmutat pe scenă, căci "scîndura" este neiertătoare. Şi, chiar dacă creatoarea spectacolului declara că un alt scop al desfăşurării acestui segment din lucrare era acela de a umări "felul în care un corp de dansator traversează şi este traversat de timp", nu numai interpreţii nu au corespuns exigenţelor intenţiei, dar nici coregrafia acestei părţi nu a fost inspirată, nu a putut să pună în valoare ceea ce şi-a dorit, teoretic, să exprime.

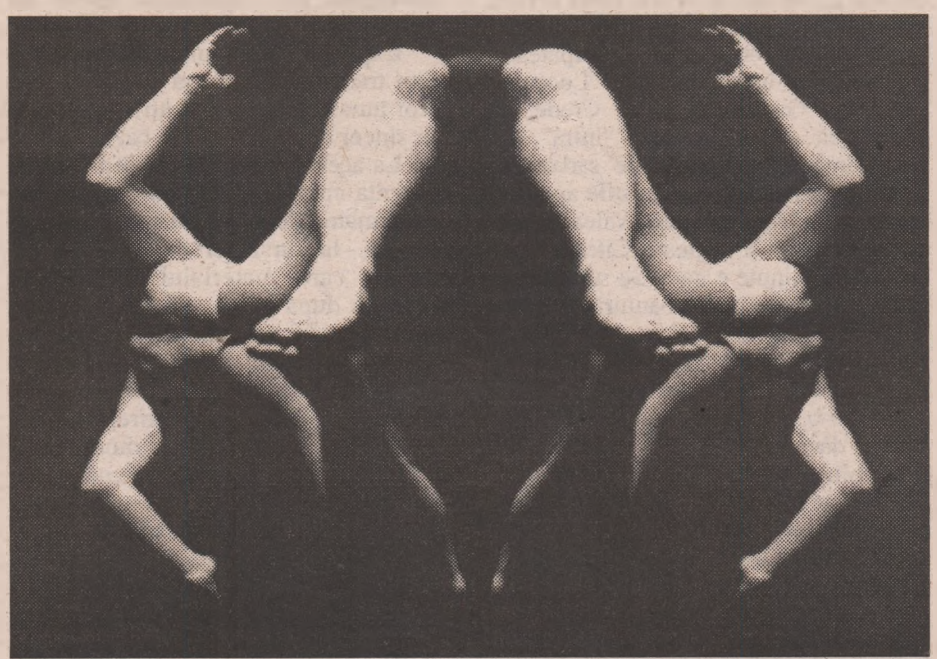

***Human Zoo*, coregrafia Marie Gabrielle Rotie (Marea Britanie). Interpretează Cosmin Manolache (România)**

Human Zoo

PREZENTAT pe scena Atelier a Teatrului Naţional, în cadrul festivalului *Britain in Romania,* spectacolul *Human Zoo* este rodul unei conlucrări internaţionale, între coregraful şi interpretul român Cosmin Manolescu şi coregrafa şi interpreta din Marea Britanie Marie Gabrielle Rotie, producţia aparţinând Fundaţiei Culturale *Proiect DCM.*

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Şuşară

O expoziţie GEORGETA NĂPĂRUŞ

PRIN grija urmaşilor şi, în special, a lui Ion Grigorescu, la Muzeul Literaturii Române s-a deschis prima expoziţie postumă a Georgetei Năpăruş. Dincolo de faptul că ea readuce în actualitate proporţiile pierderii pe care arta românească de astăzi a suferit-o prin dispariţia prematură, în plină putere, a unuia dintre reprezentanţii săi cei mai bine definiţi, această expoziţie este una cu totul ieşită din comun chiar în contextul operei şi al vieţii artistei. Ea nu este nici retrospectivă, nici expoziţie de aducere aminte şi nici una de tip analitic, care încearcă să demonstreze şi să acrediteze o anumită preocupare, o dominantă specială în cadrul larg al unei opere de o mare complexitate, ci o expoziţie-document, o expoziţie vie, la zi, în care pictura şi viaţa îşi dispută dramatic rîndul din faţă, primul plan în spaţiul unei existenţe-limită. Toate lucrările expuse acum la Muzeu sunt desene, grafică, în sens larg, din ultimul an al vieţii artistei, perioadă în care, ţintuită la pat şi aproape paralizată, ea încerca, printr-un enorm efort de voinţă, să-şi prelungească viaţa omenească şi pe aceea simbolică deopotrivă. Provenind din două surse, din colecţia familiei şi dintr-o colecţie particulară din Franţa, ultimile lucrări ale Georgetei Năpăruş poartă în sine un mesaj artistic atît de convingător şi o nevoie de mărturisire atît de puternică, încît nici măcar nu au nevoie de cunoaşterea contextului pentru a fi receptate la temperatura înaltă a creaţiei lor.

Din punct de vedere formal, artista părăseşte cu delicateţe eposul baroc-etnografic pe care şi l-a construit în timp cu o voluptate inegalabilă şi păşeşte nu numai într-o altă lume, eterică şi transparentă, aproape de aceea a Extremului Orient, ci şi într-o vîrstă finală a picturii înseşi. Imaginea intră în disoluţie, spaţiul se eliberează de semnele şi formele proliferante, retorica se stinge în tuşe tremurătoare şi culoarea însăşi se dematerializează şi se preschimbă într-o stare ambiguă, oscilantă între fluid şi aer. Lumea consacrată a Georgetei Năpăruş, aceea colcăitoare, polimorfă, în al cărei inventar intrau infinite straturi ale existenţei, în care se intersectau regnurile şi timpul se comprima, o lume voluptuoasă, telurică şi, în acelaşi timp, codificată ferm, asemenea unei hieroglife, se stinge acum într-un vis paradisiac şi este aproape imposibil de stabilit riguros despre care paradis este vorba: despre acela părăsit prin ieşirea în lume şi prin acceptarea fatalităţii materiei, sau, dimpotrivă, despre acela regăsit după ce s-a încheiat ciclul rătăcirii şi materia s-a mîntuit prin propria ei resorbţie. Dacă din punct de vedere simbolic, cele din urmă lucrări ale artistei se înscriu în circuitul unei necesităţi înalte, absorbind într-un moment unic începutul şi sfîrşitul unui univers artistic dens şi plin de vitalitate, din punctul de vedere al experienţei umane, al vieţii imediate a artistului, ele reprezintă o încercare dramatică de rămînere *în lume* şi o confesiune emoţionantă, şoptită cu o mare discreţie şi delicateţe. Ca şi Luchian, cel care îşi lega penelul de mîna care nu îl mai asculta, Georgeta Năpăruş, imobilizată şi cu mîna grea, se luptă în ultimele sale clipe deopotrivă cu materia din afară şi cu aceea dinlăuntru. Ca document uman, aceste lucrări reconfirmă, în acest timp al disoluţiilor şi al scepticismului extrem pe care tocmai îl trăim, că mitul creaţiei, al idealităţii artistice, al aspiraţiei către incoruptibil şi etern, nu este o simplă ficţiune, doar un exerciţiu de retorică şi un ornament metafizic pentru cei care se simt în siguranţă, ci, pur şi simplu, o realitate halucinantă, un moment de clarviziune în clipele de impas existenţial. Şi Georgeta Năpăruş a reuşit, într-un mod ieşit din comun, să facă din acest impas existenţial un moment artistic de o mare seninătate şi, poate, acest lucru s-a întîmplat pentru că viaţa ei reală şi lumea simbolică în care a trăit nu erau fenomene paralele, nu erau nici măcar momente alternative ale aceleiaşi vieţi, ci, pur şi simplu, secvenţe simultane ale unui întreg fără fisură. Expoziţia de la Muzeul Literaturii este argumentul suprem al acestei continuităţi interioare a pictoriţei, al consecvenţei cu sine, şi ea nu reprezintă doar un simplu gest de aducere aminte, ci şi o construcţie mult mai viguroasă şi mai profundă care priveşte atît o prezenţă artistică mult prea repede uitată, cît şi vitalitatea operei înseşi ce nu poate fi înfrîntă nici măcar de amnezia lacomă sub a cărei stăpînire intrăm, de atîtea ori, cu o uşurinţă suspectă.

■

astăzi

Prima parte a spectacolului, pe muzică de Nick Parkin, interpretată de Cosmin Manolescu, este concepută de Marie Gabrielle Rotie. În coregrafia ei a fost vizibil atât faptul că este şi artist vizual – a studiat artele plastice – cât şi că în domeniul dansului se simte atrasă, în principal, de un stil născut în Japonia, dar răspândit astăzi şi în Europa, acela al dansului Butoh.

Împărtăşind concepţia evoluţionistă, coregrafa urmăreşte mai întâi modul cum "bărbatul s-a născut din broască-pasăre-lup-câine-maimuţă". Este partea cea mai bună a spectacolului, atât datorită concepţiei coregrafice cât şi a plasticii corporale, extrem de sugestivă, a lui Cosmin Manolescu. Cu o singură rezervă, aceea privind modul prea rapid de trecere de la mişcările maimuţei, la fuga, complet verticală, a omului. Dacă în prima jumătate a acestei părţi, Cosmin Manolescu a dansat gol, doar cu un cache-sex, în cea de a doua a îmbrăcat un costum cu vestă şi pantofi eleganţi, înfăţişând bărbatul important al zilelor noastre, preocupat de sex (înlocuit cu o banană) şi foarte iritabil, care trece rapid la represalii cu o mitralieră imaginară, după ce îşi pusese, în prealabil, o cagulă pe cap. Interesantă ca propunere, această a doua jumătate a primei părţi a spectacolului nu a mai fost însă, din punct de vedere coregrafic, la aceeaşi valoare cu prima: secvenţele erau prea scurte şi nu ajungeau să definească prea bine nici o postură din cele descrise.

A doua parte a spectacolului, interpretată de Marie Gabrielle Rotie, a fost concepută de Cosmin Manolescu, pe un colaj muzical, într-o viziune la fel de sarcastică asupra femeii zilelor noastre. Câteva prototipuri de femei, între care mireasa, toanta şi vreo două genuri de femei fatale, au fost modelate coregrafic, după principiul propriu curentului minimalist, al unui grup restrâns de mişcări, mereu repetate. Dintre aceste prototipuri mireasa purta botniţă, celelalte fiind libere să-şi manifeste după plac, frivolitatea sau prostia. Această a doua parte a spectacolului s-a dovedit, nu prea consistentă coregrafic, ca o schiţă care se cerea încă remodelată.

În general, coregrafii de dans contemporan se dovedesc a fi seismografe deosebit de sensibile ale vremurilor pe care le trăim, dar valoarea nu este asigurată de subiect, ci numai de creaţia în sine, de operă, eventual de capodoperă.

***Dansul timpului*, coregrafia Réigne Chopinot**

Acesta nu este un cântec de dragoste

SUNT mulţi ani de când nu au mai venit în România companii germane de dans, ceea ce a făcut ca spectacolul *Acesta nu este un cântrec de dragoste,* adus de Institutul Goethe din Bucureşti, pe scena Teatrului Odeon, să fie aşteptat cu mult interes. El a fost interpretat de Jutta Hell şi Dieter Baumann, dansatorii şi totodată coregrafii companiei RUBATO, înfiinţată de cei doi, în 1985, la Berlin.

Suita de piese, pe muzică de Ludwig van Beethoven şi Wolfgang Bley-Borkowski, care au alcătuit spectacolul, păreau mai curând calupuri de exerciţii din sala de studii, aduse pe scenă, chiar dacă unele aveau un minimum de décor. Piesele interpretate de Dieter Baumann, au avut oricum mai multă greutate, datorită faptului că plastica sa corporală era mult mai expresivă decât a colegei sale, dar, privit în ansamblu, spectacolul nu a fost, într-adevăr, nici pentru noi "un cântec de dragoste".

În prezentarea spectacolului ni s-a vorbit de importanţa şcolii germane de dans, în contextul secolului XX, afirmaţie absolut îndreptăţită. Au fost pomenite numele unor mari creatori, precum Mary Wigman sau Kurt Joos, dar de la aceştia la compania RUBATO este o mare distanţă. La începutul anilor '90 am avut prilejul să vedem, la Bucureşti, un spectacol foarte bun, realizat de câţiva tineri coregrafi germani din Essen şi ar fi un mare cadou pentru publicul nostru dacă Institutul Goethe din Bucureşti ar putea aduce un spectacol al unei importante creatoare contemporane de teatru-dans, pomenită şi ea în prezentarea mai sus amintită, un spectacol al Pinei Bausch.

Oricum, însă, posibilitatea pe care o avem astăzi de a vedea ce se creează şi cum se creează în multe colţuri de lume constituie o deschidere care ne permite, între altele, să putem aprecia cu mai multă exactitate nivelul propriei noastre mişcări coregrafice.

Liana Tugearu

TELE-

COMANDO

Un serial bun

SASTISIŢI de telenovele şi de serial în general, s-ar putea să nu luăm în seamă un serial cu adevărat bun, oferit de TVR2. Oferit cu picătura, ce e drept, adică numai în serile de duminică, dar e bine şi aşa. Ne referim la *Stăpânul domeniului,* producţie BBC 2000, din care s-au difuzat până acum şase episoade. Scenariul, dialogurile, jocul actoricesc, totul vădeşte clasa înaltă a BBC-ului. Povestea e a unui castel din Scoţia de azi şi a domeniului înconjurător, un mic univers excentric, păstrător de vechi tradiţii şi cutume, în care pătrund însă, în valuri, musafiri nepoftiţi, aducători de înnoiri nedorite. Stăpânul domeniului, dilematicul Archie, e prins între cele două curente. Înţelege că nu se mai poate trăi ca pe vremuri, dar şi ezită să dea curs schimbărilor, căci e sufleteşte legat de trecut. Oamenii se grupează de o parte sau de alta, se petrec drame care mereu sunt întoarse în comic. O lume privită şi cu ironie şi cu afecţiune, cu personaje toate simpatice, până la urmă, cum numai umorul englezesc poate proiecta. Iar actorii sunt desăvârşiţi. Printre ei: Susan Hampshire, neuitata Fleur din *Familia Forsyte,* serialul memorabil produs tot de BBC. Cu el ne-a răsfăţat prin anii '70 televiziunea naţională **(G.D.)**

Întrebări şi dileme

CU mulţi ani în urmă, întrebat care este cea mai proastă carte a anului, poetul Şerban Foarţă, în pofida imensei lui inventivităţi şi a unei capacităţi de reacţie rapidă pe care nici forţele NATO nu au reuşit încă să o atingă, a căzut pe gînduri şi s-a prăbuşit în scrupulozitatea, rară şi ea, a unui adevărat om de ştiinţă. În disputa spontană iscată atunci între spiritul său ludic şi gîndirea lui cristalină, tăioasă şi suplă ca un poliedru, a învins cea din urmă, adică rigoarea geometrului, însă nu înainte de a se fi însinuat în ea, asemenea vieţii firave în abisul seminal, fiorul dilematic al unui sceptic plin de responsabilitate. *Ezit,* a răspuns Şerban Foarţă, *ezit între...,* şi pentru că ludicul trebuia să-şi ia revanşa, iar înţelepciunea sa nu este cu nimic mai puţin promptă decît privirea tăioasă a geometriei, poetul a ezitat între... două cărţi semnate de acelaşi Ion Dodu Bălan, pe atunci secretar de stat prin Consiliul... Suzănicăi Gâdea. Ce a urmat acestei ezitări, nu mai are acum importanţă, dar important este, în acest moment, că dacă pe mine nu mă întreabă nimeni care este cea mai proastă (conform dicţionarului!) prezenţă individuală în mediile vizuale româneşti, mă întreb singur. *Aşadar, stimate P.Ş., care credeţi că este cea mai prosată prezenţă individuală în mediile vizuale româneşti?* Ezit, îmi răspund eu, tot plin de responsabilitate, dar mult mai despletit decît a răspuns Şerban Foarţă, pentru că, asta e, reprezint o altă şcoală poetică, ezit între... Horia Brenciu din escrocheria naţională *Bingo* (varianta TVR) şi Horia Brenciu de la *`Neaţa,* acea deşteptare proletară pe care o dă cotidian Antena 1. Bufloi ca un ursuleţ de pluş supradimensionat (în acest caz ar fi mai potrivit, poate, *ursuloi,* dacă augmentarea diminutivului nu ofensează prea tare normele gramaticii), cu privirea fixă şi exoftalmică, semn al unui grav deficit de înţelegere şi nicidecum al vreunei uimiri ingenue, răcnind ca un barbar în asalt pe fondul unei gesticulaţii de spadasin improvizat, cabotin căruia-i reuşeşte doar un singur lucru, anume convertirea zîmbetului tălîmb într-un nechezat de herghelie mînată brutal către ţarcul abatorului, Horia Brenciu pare, la prima vedere, consecinţa clară a unei erori. A unei erori de selecţie, a unei erori profesionale, a unei erori de construcţie mediatică. Dar dacă, doamne fereşte, îmi prelungesc eu, printr-o altă întrebare, răspunsul despletit, el este, totuşi, chiar acolo unde trebuie, ca element constitutiv în portretul arcimboldesc al unui aborigen generic, iubitor de atrocităţi şi dăruit mistic liturghiilor Bingo din sfînta zi de Duminică? Dacă acest portret al bingolatrului autohton se compune, psihosomatic, cam aşa: seducător ca Florin Condurăţeanu, cu sentimente profunde ca Andreea Marin, bine crescut ca Marius Tucă (opţional, ca Dan Diaconescu), cultivat ca Dan Diaconescu (opţional, ca Marius Tucă), suplu în gîndire ca Ion Cristoiu, cast ca Mihaela Rădulescu, graţios ca Horia Brenciu, inteligent ca Mihaela Tatu + Raluca Moianu, candid ca Nadine, cerebral ca Oreste, subtil ca Mircea Badea, locvace tot ca Ion Cristoiu, delicat ca Teo Trandafir, afectuos ca Mircea Radu şi ferm în opţiuni ca Vartan Arachelian? Răspunsul final n-o să-l mai dau eu, pentru că tocmai se apropie alegerile! **(P.Ş.)**

CALENDAR

1.11.1865 - s-a născut Constantin Stere (m. 1936)
1.11.1836 - s-a născut Ioan G. Sbiera (m. 1916)
1.11.1887 - s-a născut N. Davidescu (m. 1954)
1.11.1902 - s-a născut Constantin Chioralia (m. 1986)
1.11.1926 - s-a născut Ion Ruse
1.11.1929 - s-a născut Vasile Nicolescu (m. 1990)
1.11.1930 - s-a născut Ion Toboşaru
1.11.1934 - s-a născut George Boitor (m. 1976)
1.11.1940 - s-a născut Victor-Marin Basarab
1.11.1942 - s-a născut Gabriel Iuga
1.11.1946 - s-a născut Eugen Uricaru
1.11.1960 - a murit George Mathei Cantacuzino (n. 1899)
1.11.1961 - a murit Aron Cotruş (n. 1891)
1.11.1993 - a murit Mihai Drăgan (n. 1937)

2.11.1816 - a murit Gheorghe Şincai (n. 1754)
2.11.1869 - s-a născut Iulia Hasdeu (m. 1888)
2.11.1872 - s-a născut Cincinat Pavelescu (m. 1934)
2.11.1912 - s-a născut Dorian Rusalin Grozdan (m. 1991)
2.11.1912 - s-a născut Gheorghe Ivănescu (m. 1987)
2.11.1916 - s-a născut Laurenţiu Fulga (m. 1984)
2.11.1921 - s-a născut Virgil Vasilescu (m. 1975)
2.11.1927 - s-a născut Rodica Toth (m. 1996)
2.11.1935 - s-a născut Pallocsay Zsigmond
2.11.1976 - a murit Szilágy Domokos (n. 1938)

3.11.1866 - s-a născut Traian Demetrescu (m. 1896)
3.11.1908 - s-a născut Tatiana Berindei
3.11.1924 - s-a născut Grigore Beuran
3.11.1924 - s-a născut Paul Cornea
3.11.1938 - s-a născut Nicolae Dragoş
3.11.1949 - s-a născut Mihai Minculescu
3.11.1988 - a murit Melania Livadă (n. 1919)

4.11.1906 - s-a născut Horvath Imre
4.11.1921 - s-a născut Nicolae Teică
4.11.1925 - s-a născut George Ciudan (m. 1985)
4.11.1930 - s-a născut Horia Aramă
4.11.1937 - a murit D.D. Pătrăşcanu (n. 1872)
4.11.1966 - a murit Traian Chelariu (n. 1906)
4.11.1970 - a murit Tudor Muşatescu (n. 1903)

5.11.1880 - s-a născut Mihail Sadoveanu (m. 1961)
5.11.1918 - a murit Victor Anestin (n. 1875)
5.11.1920 - s-a născut Alexandru Şiperco
5.11.1933 - s-a născut Elena Zarescu
5.11.1935 - s-a născut Radu Selejan (m. 2000)
5.11.1942 - s-a născut Mihai Sin
5.11.1949 - s-a născut Angela Nache
5.11.1951 - a murit I.C.Vissarion (n. 1879)
5.11.1978 - a murit Nicolae Crevedia (n. 1902)
5.11.1979 - a murit Matei Alexandrescu (n. 1906)

6.11.1905 - s-a născut Simion Stolnicu (m. 1966)
6.11.1914 - s-a născut Alexandru Mitru
6.11.1933 - s-a născut Varro Ilona
6.11.1933 - s-a născut Ilie Purcaru
6.11.1940 - s-a născut Mihai Zamfir
6.11.1947 - s-a născut Alex. Ştefănescu
6.11.1993 - a murit Al. Piru (n. 1917)

7.11.1881 - s-a născut Peter Neagoe (m. 1960)
7.11.1897 - s-a născut D. Ciurezu (m. 1978)
7.11.1914 - s-a născut Ion Bănuţă (m. 1986)
7.11.1916 - s-a născut Mihai Şora
7.11.1923 - s-a născut Paul Georgescu (m. 1989)
7.11.1977 - a murit Al. Dimitriu-Păuşeşti (n. 1909)

Radio România Actualităţi

Dintre emisiunile Redacţiei Literatură-Arte-Ştiinţă vă invităm să ascultaţi: ● Joi 23 noiembrie pe Canalul România Cultural (CRC) la ora 15.00 – *Artele spectacolului.* Invitatul emisiunii: Gigi Căciulescu; Cineaşti ai timpului nostru; Mari cineaşti, mari şcoli de film; Cartea de artă. Colaborează Călin Căliman. Redactor Julieta Ţintea. La ora 21.45 pe CRC – *Lecturi în premieră.* "Un rebel mai puţin" poem în proză de Ştefan Drăghici şi "Leny" roman de Dan Mărăcinaru (frag.). Redactor Ion Filipoiu ● Vineri 24 noiembrie pe CRC la ora 9.50 – *Poezie românească.* Versuri de Alexandru Macedonski – 60 de ani de la moarte. Redactor Dan Verona. La ora 23.50 pe Canalul România Actualităţi (CRA) – *Revista revistelor de cultură.* Redactor Valentin Protopopescu. ● Sâmbătă 25 noiembrie pe CRA la ora 19.45 – *Scriitori la microfon.* Constantin Călin. Redactor Liviu Grăsoiu ● Duminică 26 noiembrie pe CRC la ora 21.30 – *Meridianele poeziei. Pagini din lirica românească.* "Pământ transfigurat" – versuri de Ioan Alexandru. Redactor Dan Verona. ● Luni 27 noiembrie pe CRC la ora 9.30 – *Poezie românească.* Versuri de Modest Morariu în lectura actriţei Adela Mărculescu. La ora 10.30 pe CRC – *Eminesciana. Documentar.* Eminescu şi traducerile. Redactor Dan Verona. Pe CRC la ora 11.30 – *Revista literară radio.* Din actualitatea culturală; Vladimir Streinu – patrimoniu sonor; Caseta cu poeme: Florin Iaru şi Doina Uricariu; Convorbiri cordiale. Interviu de Adela Greceanu; Cartea străină. Preyintă Raluca Dună; Romanul românesc peste hotare; Revista revistelor de cultură.. Redactori Adela Greceanu şi Dana Pitrop. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu. La ora 20.15 pe CRC - *Bucureşti, istorii scrise şi nescrise.* Strada Olimpului, casele Petrescu – De Four. Colaborează Gabriela De Four. Redactor Victoria Dimitriu. La ora 21.15 pe CRC – *Dicţionar de literatură universală.* Oscar Wilde – literatura între morală şi excentricitate (100 de ani de la moartea scriitorului englez). Redactor Titus Vîjeu.

OCHEAN

de Paul Miron

O nouă vîrtute

TOATĂ comunitatea de sus se aruncase cu nemaiîntîlnită energie în învăţarea noilor reguli şi, îndeosebi, în exerciţii de comportament pentru secolele viitoare. Despărţirea de vecinii care nu se împăcau cu stilul şi poruncile Celui de sus se făcu mai repede decît se aştepta el. Era, de fapt, o singură familie, venită de undeva, de la capătul lumii.

Cei mai sîrguincioşi erau ofiţerii din detaşamentele de gardă. Descoperiseră acum, cînd Stăpînirea optase pentru transformările anatomice, lumea pămîntenilor şi se anunţau foarte des la patrule şi marşuri prin mahalalele paşnice. Toamna venise cu răceală. Aşa că stelele – răspunzătoare de încălzirea spaţiilor – trimiteau foarte des rapoarte despre posibilitatea lor de a alimenta toate secţiile, fără să mărturisească adevăratul motiv al crizei. Din ce în ce mai mulţi folositori ştiau că piedica provenea de la nişte muzicanţi care în fiecare seară încurcau serviciile de deservire prin melodii covîrşitor de armonioase produse din gîtlejurile lor împreună cu instrumentele sunătoare. Aceasta se întîmpla într-o ţară de-abia ivită, Italia. Ascultînd întrecerea lor, astrele luminătoare uitau să se aprindă, lucru neplăcut Celui de Sus.

Uriel şi Rafael aveau liber. Profitară de timpul frumos şi, în mijlocul grădinii, se ascultară unul pe altul asupra dogmelor noi. La examen, li se cerea să ştie, indiferent la ce oră ar fi fost interogaţi, cîte 7 rugăciuni mai lungi sau mai scurte şi timpul exact cînd acestea se spun. Stăteau pe prispa cîrciumei, dar vîntul umed şi rece îi sili să intre în local. Nu era prima dată că puneau piciorul pe un asemenea tărîm străin. Se loveau de mesele goale. În umbra sobei uriaşe, un singur client părea că doarme potolit de liniştea neobişnuită. Cei doi voiau să se aşeze la o altă masă, cînd descoperiră că persoana adormită era o fată de o frumuseţe rară. Un chelner se apropie, o trezi şi depuse o chisea cu îngheţată pe masă. Arhanghelilor li se păru că plecăciunea garsonului era exagerată, mai mult chiar, că lunganul începuse să mîngîie clienta pe păr. "Atenţie, coliziune", izbucni Rafael. "Ce spui, dragă, e o adevărată ciocnire." Ca la o comandă secretă se ridicară amîndoi şi, după rostirea formalistă "Permiteţi?", luară loc la masa fetei. Ea ridică ochii, privindu-l pe Rafael languros şi pe Uriel cu zîmbetul promiţător de succesiune: "Dacă găsiţi la altă masă ceva mai convingător, vă las şi scaunul meu să-l împărţiţi." – "Să nu faceţi una ca asta", o rugă Rafael, iar Uriel grăi cu voce gravă: "Domnişoară, sînteţi extraordinar de frumoasă. Păreţi şi inteligentă." Şi apoi sibilin: "Brînza e bună; mămăliga bine mestecată, care e problema?" Fata pierdu din siguranţa de la început. "Înţeleg, dar de cînd se interesează domnii arhangheli de o fiinţă umană?" Zîmbi din nou, arătînd dinţii: "E adevărat că sînteţi de curînd rînduiţi ca bărbaţi?" Rafael dădu să răspundă, dar se înecă în primele silabe. Uriel, roşu la faţă ca sfecla de Botoşani, pufni într-un rîs răguşit: "Vrei să ţi-o dovedim imediat?" Fu rîndul fetei să se schimbe la faţă.

Şi a fost aşa că în acea noapte, peste tot, voievozii îmbărbătaţi prin porunca de sus s-au poticnit de proaspăta lor vîrtute. ■

CARTEA STRĂINĂ

prezentată de Andreea Deciu

Poetul/omul Paul Celan

ÎN eleganta şi de-acum bine încetăţenita sa tradiţie cosmopolită, editura ieşeană Polirom a publicat de curînd, împreună cu Hartung-Gorre şi Editions Suger, un volum îngrijit de profesorul Andrei Corbea-Hoişie şi dedicat lui Paul Celan. Cartea reuneşte textele conferinţelor prezentate de specialişti din întreaga lume în opera celaniană, cu prilejul colocviului "Paul Celan. Biographie und Interpretation/Biographie et interprétation", care a avut loc la

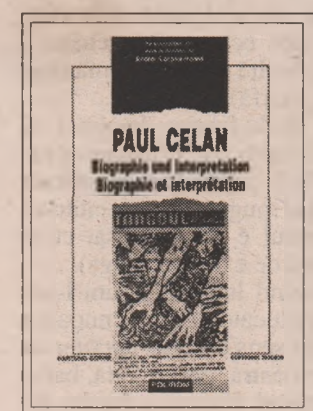

Paul Celan —Biographie und Intepretation/ Biographie et interprétation, herausgegeben von/ sous la direction de Andrei Corbea-Hoişie, Editura Polirom, Hartung-Gorre, Editions Suger 2000, 235 pagini, preţ nemenţionat.

Paris, între 11 şi 12 octombrie 1999. De obicei sînt mai degrabă mefientă faţă de volumele tip "proceedings" sau "acte", pentru că o conferinţă sau un simpozion sînt inevitabil situate, legate de un context comunicaţional, de contingent, ceea ce le face să pară prea orale şi informale (sau dimpotrivă prea formale) cînd apar în formă scrisă. Volumul îngrijit de Andrei Corbea-Hoişie nu face însă parte dintr-o asemenea categorie. Fiecare text este un studiu valoros, care circulă fără pierderi de la elocinţa orală la persuasiunea scrisă. În întregimea sa această carte dă naştere unei adevărate efervescenţe de idei, fiind un strălucitor colage de analize aplicate la poemele lui Celan, reflecţii de teorie literară, evocare a personajului Celan, investigaţii de istorie şi critică literară nutrite la cele mai noi şi interesante idei din gîndirea contemporană. Cititorii care vor avea posibilitatea lingvistică (textele sînt în franceză şi germană) de a citi această carte îi datorează recunoştinţă profesorului Hoişie, pentru ideea sa de a publica aceste texte şi la o editură românească. Iar pentru viitor, şi de dragul deschiderii conversaţiei, nu ştiu dacă nu ar merita ca acelaşi volum să fie tradus integral în româneşte.

Se ştie că peste ocean Paul Celan reprezintă, în materie de poezie, "revelaţia" ultimilor ani, poate nu doar pentru poezia sa, ci şi pentru misteriosul lor autor. În Europa fascinaţia faţă de opera şi viaţa sa e mai veche, dar cu toate acestea avem încă mai multe întrebări despre Celan, decît răspunsuri. Iudaismul lui Celan, tulburările sale psihice, legătura cu limba şi cultura română, "slavismul" său - acestea sînt reperele generice ale grelei misiuni cu care se confruntă biografii scriitorului. Dar nu numai biografii, ci şi criticii literari. Tema care stă la temelia tuturor contribuţiilor la colocviul Celan este următoarea: accesul la poezia lui Celan depinde de o cunoaştere şi înţelegere a vieţii sale. Fiecare dintre cercetătorii prezenţi în volum se străduieşte să pledeze convingător în favoarea acestei idei: cum era şi normal, unii reuşesc în mai mare măsură decît alţii. Să notăm însă, cum o face şi Andrei Corbea-Hoişie în prefaţa sa, că ideea în sine – stabilirea unei legături cauzale viaţă-operă – e o blasfemie sau aberaţie din perspectiva anumitor şcoli teoretice. Structuralismul, de pildă, abhoră asimilarea actului creator şi a creaţiei în accidentalul existenţei, reducerea artei la istorie. Pornind de la premisa unei legături între biografie şi interpretare, volumul de faţă nu mizează totuşi pe cartea simplă (şi simplistă) a corespondenţei autor-individ. Impresia mea, după lectura eseurilor, este că principalul lor merit constă tocmai în faptul că problematizează însuşi conceptul de *autor*, cu aplicaţie la Paul Celan. Problema e în ce măsură o asemenea problematizare e general valabilă, sau dimpotrivă, legitimă numai în cazul poetului german.

În prefaţă, profesorul Hoişie observă că tabuul biografist e ridicat (cel puţin în cazul lui Celan) odată cu lansarea unor abordări ale operei sale orientate hermeneutic, şi prin urmare cu ambiţii "holiste", care în mod inevitabil aliniază textul la context. A găsi însă potrivirea exactă, corectă şi eficientă, între biografie şi interpretare literară, rămîne o chestiune dificilă, pentru care nu există soluţii sau norme uşor de urmat. De atfel, e interesant de observat cum autorii textelor incluse în volum simt o obligaţie implicită de a-şi justifica demersul, de a demonstra că într-adevăr există o punte de acces către opera lui Celan dinspre istoria vieţii sale. Din păcate, pe lîngă faptul că zăbovim încă îndelung în faţa unora dintre versurile sale, căutîndule sensul, ştim prea puţine şi despre individul Paul Celan. Dar indiferent cît de sărace sau bogate ar fi biografiile celaniene, întrebarea "inteligentă şi acut actuală" (cum o numeşte Andrei Corbea-Hoişie) este: Ce trebuie să ştim ca să înţelegem? Pînă la urmă, însăşi alianţa biografie-interpretare se reduce la o chestiune de metodologie hermeneutică.

Cartea oferă diverse răspunsuri la această întrebare. Rezum, din lipsă de spaţiu, doar două, care mi s-au părut mai interesante, nu doar ca propunere teoretică, ci şi prin *pathosul* lor, dacă pot apela la un termen retoric. Regretatul Ovid Crohmălniceanu evocă un episod straniu şi tulburător, al revederii sale cu Paul Celan, la Paris, în 1966. Către finalul unei seri agreabile, petrecute în compania Georgetei Horodincă şi a poetului André du Bouchet, Celan l-a întrebat, din senin, dacă ştie ceva despre soarta unui oarecare "tovarăş Buican". Spun "oarecare", deşi e limpede că la vremea lui acest Buican fusese un personaj notoriu, comunist entuziast, redactor la *Scînteia* şi apoi la *Contemporanul*, de altminteri om muncitor şi cu principii morale, nu clasica jigodie stalinist-leninistă. Buican, însă, îl detestase pe Celan, fiind unul dintre cei mai aprigi persecutori ai săi în perioada românească a biografiei poetului. Natural, prin urmare, ca Ovid Crohmălniceanu să-i comunice lui Celan vestea internării "tovarăşului Buican" într-un azil de nebuni în ultima parte a vieţii, cu oarece răceală, dacă nu chiar cinism. Se pare, însă, că pe Celan l-a deranjat tonul lui Crohmălniceanu, într-o asemenea măsură încît agreabila serată s-a încheiat brusc şi glacial de partea gazdei. Cum se explică faptul că Paul Celan a fost supărat de lipsa de simpatie sau compasiune dovedită de relatarea lui Crohmălniceanu, acolo unde personajul în cauză fusese cel mai răuvoitor persecutor al său? Explicaţia lui Crohmălniceanu trimite la tulburările nervoase ale lui Celan însuşi, încă prea puţin cunoscute biografilor săi. Simţea Celan o alianţă stranie între sine şi persecutorul său, şi acesta din urmă devenit pînă la urmă victimă, a propriilor sale umbre? Dosarul medical al lui Celan trebuie scos la iveală, el trebuie studiat şi cunoscut, insistă Crohmălniceanu, căci numai aşa vom înţelege misterele acestui om, şi apoi şi enigmele poeziei sale.

E impresionantă, în evocarea regretatului profesor, stupefacţia pe care o simte văzîndu-l pe Celan ofensat, efoturile lui de a înţelege ce se va fi petrecut în mintea unui om chinuit de propriii săi demoni într-atît încît să se simtă, tocmai el cel chinuit de mania persecuţiei, fratele unui om care îi vrusese pe faţă răul. Oare un dosar medical, cîţiva termeni ştiinţifici şi o nosologie anume ar putea explica straniile conexiuni şi/sau disocieri din mintea lui Celan? Îndrăznesc să formulez o ipoteză oarecum diferită: poate că mai curînd tocmai poemele lui Celan, precum şi evocarea unor episoade bizare din viaţa sa, să contribuie la înţelegerea mecanismelor unei maladii nervoase.

Americanul John Felstiner, autorul unei biografii celaniene apărute în 1995, reflectează la un alt aspect important din viaţa poetului: identitatea sa evreiască. Felstiner a avut uriaşul privilegiu de a lucra în biblioteca lui Celan (cu permisiunea văduvei, cînd ea era încă în viaţă), unde a descoperit, pe filele albe de la finalul unui volum Kafka, cîteva însemnări tulburătoare făcute de Celan, în ebraică. Ele constituie punctul de plecare al unei remarcabile analize a felului în care iudaismul a reprezentat pentru Celan un efort de auto-înţelegere şi auto-transformare, un fel de spaţiu de tensiune în care se întîlneau în încercarea de fuzionare, mai multele sale euri. Nu poate fi întîmplător faptul că evreitatea lui Celan pare să se fi manifestat mai cu seamă în perioadele sale de deprimare. Ceea ce nu înseamnă că ea a fost circumstanţială. Dimpotrivă, iudaismul, ca şi o adîncă, metafizică stare de melancolie definesc poezia şi personalitatea lui Celan. ■

PORNIND DE LA VALÉRY

de Livius Ciocârlie

SCEPTICISM

"CEL care vrea să-şi impună ideile este nesigur de valoarea lor" (II, 872). Nu cred deloc. Din păcate, cel care vrea să-şi impună ideile e sigur, e cumplit de sigur de justeţea lor. E o vieţuitoare hrănită cu certitudini. De aici, exasperarea: un asemenea om are convingerea că ar face minuni, dar ceilalţi nu-l înţeleg. Îi vine să-i strângă de gât. Şi îi şi strânge, nu de puţine ori.

În ceea ce mă priveşte, n-am crezut niciodată destul într-o idee, cât să vreau s-o impun. Nici măcar în scepticism.

A nu crede nici în necredinţă ce este, o formă de credinţă? Mult mai degrabă e scepticismul la pătrat.

❖

"Cel drept îşi contemplă cu deliciu răzbunarea, în eternitate" (I, 238). De aceea, nici nu-i bine să ai de-a face cu cel drept. Pe păcătos mai poţi spera să-l îndupleci. El are momente de răgaz. Are slăbiciuni. Nu-i lipseşte supleţea. Cel drept e ţeapăn ca un baston.

❖

"Omul public îl înjoseşte pe omul privat" (II, 873).

Ca de atâtea ori, hazardul: ideea se leagă de ce vorbirăm, acum un sfert de oră, la cafea. Enumeram otrăvurile din noi. A nu le da pe faţă nu e ipocrizie, sau e acea ipocrizie fără care nu există civilizaţie. A fi civilizat implică o combinaţie între a nu minţi şi a nu spune ce gândeşti.

❖

"Există zile 'cu idei'. În acele zile, ideile se nasc brusc din cele mai mici ocazii, adică din NIMIC" (I, 313).

Nici nu cunosc altfel de idei, în afară de comentarii, cum încerc să fac. Sau nu, mai sunt şi ideile pe o temă dată, precedate de un plan. Astea mi-au amărât zilele, cu ele mi-am făcut viaţa de profesor şi, mai ales, de publicist. Doamne, cât le-am urât pe toate, deşi nu erau la fel: multe să năşteau moarte, altele, cine ştie cum, erau vii. N-are importanţă! Gândirea în serviciu comandat, fie ea şi vie, fie el comandat chiar de mine, nu mi s-a potrivit pentru că semăna prea mult – poate şi era, în sine – cu ceea ce nu-mi stă în fire: să mă iau în serios.

❖

Nu mai citez. Se întâmplă ca făcând parte dintr-un partid să ai păreri judicioase contrare principiilor acelui partid (cf. I, 327). Cu toate că nu sunt membru cu carnet, probez pertinenţa observaţiei. Mi-am zis ca în vederea alegerilor de anul acesta să-mi îndeplinesc, cât de cât, datoria de cetăţean. Am scris articole în care spuneam nu-i votaţi pe unii, votaţi-i pe ceilalţi. Era atât de plat şi de conformist tot ce scriam încât m-am simţit în pielea unui penitent. Plăteam toate giumbuşlucurile pe care mi le voi fi permis cândva. Cu vârf şi îndesat. Deşi, până la un punct, am rămas egal cu mine: alegerile erau pierdute dinainte, articolele mele nu aveau chiar nici un rost.

❖

"Între Eul limpede şi Eul tulbure, între Eul drept şi Eul vinovat, există o veche ură şi vechi aranjamente, vechi renunţări şi vechi rugăminţi" (I, 39). Nimic de comentat, e prea evident ce spune. Adaug însă două cupluri: eul conformist şi eul liber, eul cuminte şi eul nebun. Le adaug fiindcă mi se pare că între acestea relaţia de comunicare, ca să nu mai spun osmoza, e greu, dacă nu imposibil de stabilit. Variantele înregistrate de Valéry îşi sunt necesare, una alteia, dacă eşti artist. E destul să ţi-o imaginezi pe una în lipsa celeilalte. Ai putea fi inginer, ai putea fi judecător; ai putea fi năuc, ai putea fi tâlhar. Nu poţi să fii inginer năuc, ori o pramatie de judecător (Adică, mă rog... Nu la asta mă refer.) În schimb, când nu le incluzi pe toate patru – şi lista rămâne deschisă - poţi fi meşteşugar, sau cârpaci. Nu artist.

Pe celelalte, cum ai putea să le împaci, ori să le pui într-un raport potrivit? Dacă mă hotărăsc să mă angajez, să particip, să-mi spun cuvântul, să-mi aduc "aportul", să nu rămân nepăsător, să fac şi eu ce se poate (dar ce se poate?) pentru biata asta ţară, pentru oamenii ăştia dezorientaţi, dacă, deci, gândesc *cum se cuvine*, cum să mai scriu literatură, la ce mai foloseşte coasta mea de drac? Singura legătură se face în partea rea. Ştiu dinainte că aportul nu foloseşte la nimic. Ca atare, ce motivaţie pot să am? Mediocritatea, vanitatea sau, în cel mai bun caz, împăcarea conştiinţei. În cel mai bun? În cel mai rău!

În biblioteca lui, de care n-am să râd niciodată şi nici nu înţeleg cum un tânăr venit de pe dealuri, cu studii comerciale, a simţit nevoia şi a ştiut să strângă atâtea – multe bune – cărţi, tata avea şi raftul *bien pensant*. De la *Cum îşi învaţă Gertruda copiii* la metoda Coué. Spune-ţi în fiecare seară: mâine am să fiu mai bun, mai aşa şi pe dincolo. *Morgen, morgen, nur nicht heute*, cârteam în gândul meu. Era şi unul de-ai noştri, un Al. Lascarov-Moldovan. ■

Pe culmile traducerii

ÎN ULTIMII ANI se vorbeşte mai mult ca oricînd despre integrarea europeană a culturii române şi se fac eforturi lăudabile în acest sens. Din păcate, afirmarea unor nume prestigioase ale literaturii noastre pe piaţa editorială occidentală nu implică întotdeauna o tălmăcire demnă a operei lor.

Locuiesc în Barcelona de mai bine de douăzeci de ani şi în acest răstimp nu au fost publicaţi în Spania decît foarte puţini autori români: triada Ionesco-Eliade-Cioran, apoi Culianu, Vona şi, mai nou, Norman Manea. Ţinînd seama că toate aceste nume aparţin diasporei, am tras concluzia că scriitorii români ajung la cititorul iberic doar prin strămutare. Cu atît mai mare mi-a fost deci surpriza şi bucuria aflînd că voi putea reciti în spaniolă *Visul* lui Mircea Cărtărescu. Dar bucuria iniţială, umbrită întrucîtva de *copyright*-ul aparţinînd unui editor parizian (iarăşi, ca un dat, "filiera franceză"!) s-a prefăcut în stupoare, căci textul suna ciudat, devenind pe alocuri ininteligibil. Hotărîtă să scriu editurii barceloneze, am purces la o comparaţie sistematică cu originalul, spre a descoperi că imensa majoritate a inadvertenţelor provin din versiunea intermediară, datorată Helènei Lenz. Faptul că *Le Rêve* a fost încununat în 1993 cu "Le prix du meilleur livre étranger de l'année" constituie o dovadă în plus a talentului de excepţie al autorului, a cărui strălucire izbuteşte să răzbată prin pîcla în care a fost învăluit de traducătoare.

Din zecile de pagini acoperite cu enormităţi culese din versiunea franceză a povestirilor *Rem* şi *Mendebilul*, am ales o serie de exemple pentru a ilustra gradul de incompetenţă al traducătoarei, pe care o bănuim absolventă merituoasă a "cursului scurt" de limba română. Lipsită de o minimă conştiinţă profesională, H.L. nu-şi dă nici măcar osteneala de a citi din dicţionar toate definiţiile cuvintelor ce-i sînt necunoscute, folosind cu seninătate prima accepţiune ce-i cade sub ochi. Aşa se face că "rânjind, cu bucile obrajilor ca un poponeţ" e tradus prin "riant aux éclats le haut des joues allumé comme une figure d'épouvantail", pentru că *poponeţ* are şi înţelesul *sperietoare de păsări*. Pe deasupra, rînjetul se transformă în hohote de rîs.

- "o căprioară de cauciuc învelită în ţiplă" devine "une petite chèvre dans un sachet de baudruche", fiindcă sensul originar al cuvîntului *ţiplă* e *maţ de animal*. Şi astfel, bieţii copii primesc de Crăciun o căpriţă băgată într-un maţ;
- "un dosar legat cu un şiret" este pentru H. L. "un dossier ficellé avec ingeniosité" (vezi *şiret* ca adjectiv);
- "de sub pielea banchetei (camionului)... buretele fusese smuls" – "sous le revêtement de la banquette... le champignon avait été arraché". Ghici ciupercă ce-i.
- (magherniţa) "ca o broască rîioasă" e tradus prin "semblant à une grenouille vaniteuse". În acest caz, trebuie apreciat travaliul deductiv al traducătoarei, căci DEX-ul notează pentru expresia."a face pe rîiosul" *a fi mîndru sau înfumurat;*
- "vărul meu a dat bătălii pe covoraşul preţios" – "mon cousin n'a pas cessé de frapper le petit tapis précieux". Războaiele imaginare se rezumă la bătutul covorului;
- "Mă servea cu o tabletă galbenă... de consistenţa cerii" – "Il m'offrait une tablette jaune... de consistance céleste" (poetizăm, poetizăm, graţie capcanelor declinării);
- (Scoarţa copacului) "era putredă şi uşoară ca pluta" – "L'écorce était pourrie, légère comme du bois de flottage". Dacă şi buştenii de pe Bistriţa or fi uşori...!
- "mă chinuiam din răsputeri să-mi amintesc..." – "je me suis torturé de toutes mes forces pour tenter de me rappeler...". (Cumplit exerciţiu de memorie...);
- "Prinţese oglindindu-şi buzele triste în heleşteul verde..., în care picură o lacrimă de inorog." – "Des princesses reflétant leurs bouches tristes dans des viviers verts... où tombait de temps en temps une larme de rhinocéros." (Scena desprinsă dintr-o tapiserie medievală se transformă într-o fotografie din *National Geographic*).

Zorii, zorul şi *zarurile* sînt pentru H.L. sinonime, al căror echivalent francez este *aube:*

- "Vin zorile, Nana. Dă-i zor." – "L'aube vient, Nana. Oui, ce sera bientôt l'aube."
- "Şi atunci am văzut cum forţele... pornesc un pocher în patru şi joacă zaruri cu hipercuburi." – "Et alors nous avons vu... les forces... donner naissance à un poker découpé en quatre parties et jouer avec les hypercubes dès le lever de l'aube." (Este limpede, forţele, trezite cu noaptea-n cap, zămislesc un pocher tăiat în sferturi.)

Urmînd o normă doar de ea ştiută şi o logică aleatorie, H.L. purcede la transcrierea fonetică a mai tuturor numelor proprii, ajungînd la bazaconii silnice cu aer sanscrit ca Tchiobotărashou, Djingariou (Giugaru), Foishorul-de-Foc (care devine ceva mai încolo Kiosque-de-Feu), Doudesht-Tchioplea, Loutcheafarul, Mirtchea etc. Pe baza aceleiaşi logici strîmbe, "bomboane numite 'cerceluşi'" e tradus prin "des bombons qu'on appelle 'petits anneaux' (tchertche-loush)", de parcă eufonia cuvîntului românesc ar ajuta la înţelegerea unor sensuri mai adînci ale romanului.

O mulţime de expresii idiomatice

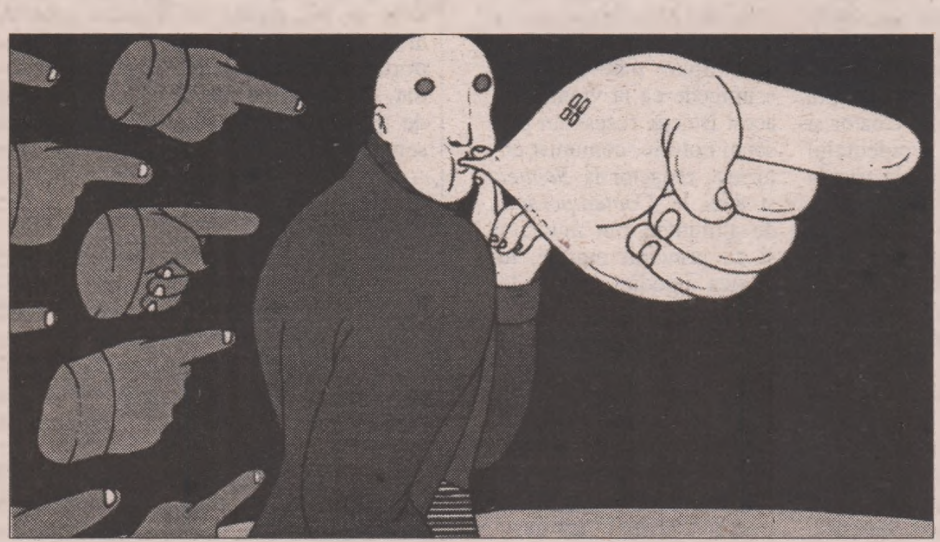

sînt traduse "ad litteram", dînd naştere unor ziceri absurde ori ridicole:

- "Acum era acum." – "Le présent était le présent."
- "Dar ea s-a ţinut tare, deşi nici nu mai vedea pe unde calcă." – "Mais elle s'est accrochée, elle en était maintenant à ne plus savoir où poser les pieds."
- "Nu mai au nimic să-şi spună, şi chiar dacă ar vrea, nu mai socotesc că merită osteneala." –"...ils n'ont plus rien à se dire et même s'ils le désireraient, ils éviteraient de le faire par peur de se fatiguer."
- "Mă trînteam pe jos... şi urlam ca din gură de şarpe." – "Je me roulais par terre... en hurlant comme si la gueule d'un dragon menaçait de m'avaler."

Sintagma cu sens temporal "mai departe" înşală buna credinţă a traducătoarei, care o ia drept adverb de loc. Astfel, "stătea mai departe pe tronul său de beton" devine "il se tenait à l'écart, sur son trône de béton", iar "eu rod mai departe mărul" e tradus prin "je mords plus avant dans la pomme", în vreme ce imaginea cuminte a albinelor ce "zburau mai departe, atîrnînd ca nişte săculeţi de aripile invizibile" e transformată de H. L. într-o viziune fantastică: "Elles allaient voler plus loin, suspendues en l'air comme de petits sacs *remplis* d'ailes invisibles".

Sintagmele "a sta pe vine" sau "a se ridica în capul oaselor" sînt traduse otova în franceză prin "a cădea în genunchi". De altfel, nedumerită de bazaconia pe care a creat-o, H.L. introduce în fragmentul de mai jos adverbul "bizarrement":

- "Cînd a întors faţa şi ne-a văzut, ea s-a acoperit imediat cu cearceaful (fetiţa e în pat, goală, n.n.) şi s-a ridicat în capul oaselor." – "Elle a regardé dans notre direction puis elle s'est empressée de recouvrir son visage avec le drap et bizarrement s'est jetée à genoux."

Desinenţele verbale îi joacă şi ele feste traducătoarei. În cele două exemple care urmează, "fir-ai să fii" este luat drept "fie ce-o fi", iar "fir-aş" drept "fir-ar".

- "Zi mai departe, fir-ai să fii" – "Continue à parler, advienne que pourra."
- "(Vrei să ştii dacă am fost la ziua ei)...Fost. Fost, fir-aş al naibii." – "...J'y ai été, j'y ai été! Ah! la créature du diable!"

H.L. confundă constant formele flexionare ale verbelor, dînd loc unor discursuri inconexe, ce au fost poate "înghiţite" de cititorul francez ca făcînd parte din atmosfera fantastică a prozei lui Cărtărescu, iar în lipsa pronumelui "noi", verbele la persoana I aflate la perfectul compus sau imperfect sînt interpretate îndeobşte ca o formă a singularului, spre buimăcirea cititorului.

Bagajul cultural, apanaj indispensabil unui traducător de literatură, nu face parte din dotarea Helènei L:

- "Şi cele... Unsprezece mii de fecioare fugeau ţipînd, cu părul pîrlit, împiedicîndu-se de metropole." – "Il fit fuir...les Onze Mille Jeunes Filles qui détalèrent en courant, avec leurs cheveux défaits et leur incapacité d'entrer dans les métropoles." (Cele 11.000 de Fecioare, mucenice cărora li s-a închinat un celebru cult medieval se prefac în tot atîtea fetişcane ciufulite, suferind de un nemaipomenit handicap):
- "Am citit de curînd o povestire în spaniolă în care REM-ul, văzut astfel, era numit El Aleph." – "Dans une histoire espagnole que j'ai lu récemment, le Rem est seulement un El Aleph." (Necunoscîndu-l pe Borges, H.L. minimalizează celebrul său labirint şi transformă povestirea scriitorului argentinian într-o "poveste spaniolă").

Nu putem lipsi şiruri lungi de "false friends", săpînd duşmănos înţelesul prozei lui Mircea Cărtărescu:

- "prin dreptul restaurantului Grădiniţa" e tradus cu "à droite du restaurant Gradinitsa", iar "peste drum" cu "sur le même chemin";
- "o brumă de realitate" – "une brume de réalité";
- "cutii de sodă" – "de boîtes de soda" (detergentul se preface în sifon);
- "eleve de pension cu bucle cîrnăciori lîngă urechi" – "des pensionnaires portant des grands anneaux aux oreilles" (domnişoarele cu coafură retro devin ţigănci spaniole);
- "Vedeam vapoare încremenite pe mări de smarald, lăsînd în urmă, la fel de încremenită, dunga alburie a siajului." – "Nous avons vu des vapeurs s'élever au-dessus de mers d'émeraude, elles abandonaient derrière elles une écharpe blanchâtre." (Aburii se înalţă deasupra mărilor, aruncînd o eşarfă);
- (Muncitorii de la fabrica de pîine) "îi dădeau în schimb cîte o japoneză rumenă." – "ils le payaient en lui offrant une Japonaise rouge." (Pentru cititorul francez, puştiul e recompensat cu o jună orientală de extremă stîngă).

Şi, astfel stînd lucrurile, cum i-am putea cere traducătoarei să cunoască substantivul cu sens colectiv *ţărănet*, să ştie că şapca noastră, deşi e leită, bat-o vina, cu termenul francez *chapka*, nu înseamnă căciulă de blană, că *a se certa cu cineva* nu e totuna cu *a certa pe cineva*, că taxatoarea se numeşte în Franţa *receveuse* ş.a.m.d., ş.a.m.d...

Frazele elaborate, caracteristice respiraţiei largi a stilului cărtărescian, sînt ciopîrţite metodic în propoziţii juxtapuse, împiedicate, lălîi, ori împănate cu adaosuri fals lămuritoare.

Astfel, H.L. păstrează cu sfinţenie un prozaic *pa*, al cărui echivalent francez ar fi fost *ciao* sau *bye*, şi îl explică cu o notă de subsol: "pa: au revoir, en roumain. Formule plus familière et plus intime que le conventionnel 'la revedere'". În schimb, un neaoşism ca *paparude* nu necesită decît un mic retuş fonetic pentru a-şi face intrarea triumfală în limba franceză, printr-un pasaj a cărui traducere merită toţi banii: (Oamenii) "Se holbau după noi şi chiar, mahalagioaicele, ne făceau în toate felurile, căci eram ca nişte paparude." – "Ils écarquillaient leurs yeux sur nous comme sur le passage de faubouriennes, ils disaient très haut leur stupéfaction de nous voire l'allure de paparoudes."

O dovadă în plus a muncii de mîntuială a traducătoarei şi a absenţei nepermise a unui corector avizat este ciuntirea textului original, ducînd la adevărate bazaconii:

- "Nasul şi urechile ţi se retrag în carnea feţei ca picioruşele unei scoici. Degetele ţi se retrag în carnea pălmii..." – "Le nez et les oreilles se rétractent à l'intérieur de la paume...";
- "sprîncenele complet rase şi genele lungi de aproape trei centimetri, curbate în sus" – "ses sourcils rasés sur trois centimètres ou presque, courbés vers le haut...";
- " Viorica, fata muţilor, singura care vorbea din toată familia, dar cu părinţii ei se înţelegea tot pe muteşte" – "Viorica qui avait des parents muets mais qui avec nous communiquait par gestes".

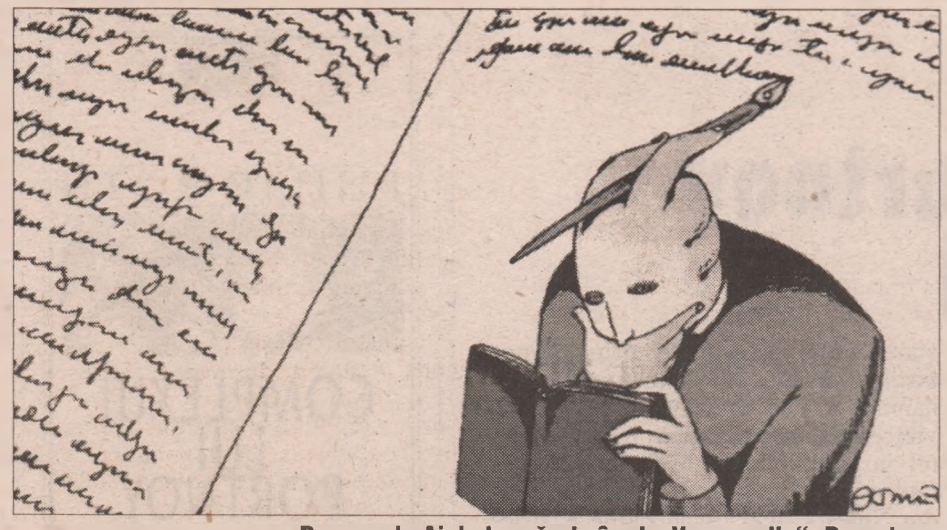

Desene de Ajubel, apărute în „La Vanguardia", Barcelona

Pe lîngă aberațiile semantice, traducerea franceză prezintă grave carențe stilistice:

- "Mă întorc de aceea cu Nana, care se îndreaptă cu pași mici spre casă." – "Voilà pourquoi j'aime tant *revenir* sur Nana, qui *revient* à petits pas vers le studio qu'elle habite." (De altfel, naratorul nu se întoarce la Nana, ci împreună cu ea);
- "Ce să faci într-o odaie înghesuită, cu sobă de teracotă, pat și nimic altceva?" – "Que faire dans une chambre bondée, *occupée* par un poêle de terre cuite et un lit qui *occupent* tout l'espace?";
- "Geamăna se întinse la pămînt pe o parte, cu un șold mult ieșit în afară" – "La jumelle se coucha contre le sol, sur un *seul* côté, une *seule* hanche *ressortant à l'extérieur*";
- "o coțofană pe marginea căruciorului, privind un sugar" – "une pie juchée sur le bord d'une poussette guignant un sucre". (Năucitoarea traducere a cuvîntului "sugar" din limba engleză este egalată de inadmisibila formulare în care pasărea rîvnește "la un zahăr");
- "Și morții în camuflaj zornăind pe tancuri, învîrtind manetele tunurilor de pe crucișătoare." – "(J'ai vu)...des morts en tenue de camouflage *tirer à la mitrailleuse, bien à l'abri* sur des tanks, en train de faire tourner les manettes des canons *à actionner à l'intérieur de la tourelle* du cuirassé." (Acumularea aiuritoare de vorbe fără noimă face de prisos orice comentariu)

Incapabilă să priceapă sensul frazelor din original, H.L. mînuie cuvintele ca pe piese răzlețe de *puzzle*, pe care le îmbină cu de-a sila, alcătuind imagini strîmbe:

- "Abia a reușit s-o urnească de-acolo țăranul care mîna căruța." – "Tout juste si elle a réussi de chasser de là le paysan menant notre charrette." (Subiectul se transformă în complement direct);
- "Prințese care-și omoară ursitul cu dulci prăjituri otrăvite" – "Des princesses qui conjurent la destinée prédite en mangeant des douces pâtisseries empoisonnées. (Din logodnice asasine, prințesele se prefac în exorciste sinucigașe);
- "Culoarul cenușiu de pînă la ușa din fața casei mi s-a părut nesfîrșit de lung." – "Le couloir couleur de cendres partant de la porte et qui serpentait devant la maison m'a paru infiniment long." (Ne întrebăm cum poate șerpui un coridor printr-o curte și de ce prozaicul *cenușiu* nu e tradus niciodată printr-un simplu "gris");
- "Noi ne tragem din fiul... marinarului, care s-a întors la Giurgiu, pe unde mîncase străbunică-său pește, mai mult de voie decît de nevoie." –"Nous, nous descendons du... fils du marin, qui avait abandoné Giurgiu où la pauvreté avait obligé à son arrière-grand-mère à manger plus de poisson qu'elle n'en a jamais désiré."(Ca în bancurile cu Radio Erevan, H.L., încurcă întoarcerea cu plecarea, pe tataia cu mamaia și voia cu nevoia);
- "Scrie-mi-ar numele pe mormînt și nu aș mai fi ajuns să trăiesc" - "On peut bien écrire mon nom sur mon tombeau, rien ne m'empêchera que je me sois montré incapable de vivre." (E limpede că H.L., e incapabilă să traducă blesteme și să înșire cuvinte cu sens);
- "Dar Mendebilul le umplea (teoriile, n.n.) de interes și farmec, nu știu cum, prin simpla lui prezență, prin voce și gesturi, lăsînd la o parte că spusele sale aveau în sine ceva de altă lume." - "Il faut dire que tous les propos de Mendébile étaient empreintes de signification, de charme; aujourd'hui encore, je me demande comment il se débrouillait pour laisser entendre que ses dires avaient partie liée avec l'autre monde." (Ne întrebăm și noi dacă mintea traducătoarei nu e dusă pe cea lume).

Și, în încheiere, cîteva perle, "pentru gura bună":

- "Palatul Telefoanelor cu tot soiul de fiare cenușii instalate la vîrf..." - "Le Palais de Téléphones abritait toutes sortes de bêtes sauvages couleur de cendre sur son sommet." (Prin grija primăriei, fauna codrilor valahi e cazată pe acoperișuri);
- "Balena (o fetiță grăsulie, n.n.) își căra colacii de osîncă cu demnitatea unei mamie" - "Baleine convoyait des gimblettes à la graisse de porc avec la dignité d'une mamie." (Fetița escorta, de ce nu, un convoi de covrigi din untură de porc);
- Fosta iubită, care "strînsese... lăcrămioare uscate primite de la mine" devine în versiunea H.L. un soi ciudat de laborantă, căci citim "Elle avait collectionné... larmes recueillies à même la peau de mes joues."
- Țiganca "avea o mînă în ghips legată după gît cu o fașă de tifon împuțit și înainta crăcănată, frîntă din șold, o cioară." – "Une de ses mains était plâtrée et elle la portait pendue au cou grâce à un lange malpropre: fichée sur sa hanche, se tenait une corneille!" (În fața imaginii demne de Bosch a șoldului străpuns de o cioară, H. L. își manifestă uluirea cu un ascuțit semn al exclamării.);
- "Bineînțeles că nu-l putea duce mintea dincolo de 'să-l caftim'" - "Toutefois, son esprit ne parvenait pas à faire le saut: aller jusqu'à le dénoncer! Oui, l'esprit de Mimi butait sur cette menace."

Aidoma personajului cărtărescian, am simțit deseori porniri sadice în vreme ce conspectam *Le Rêve*, dar victima potențială mi-a sugerat un demers mai constructiv: să bat depeșă la București, pac la *România literară* !

Stela Brătescu
Barcelona

Scrisoare din Londra

Cazul Păunescu

VECHEA universitate St. Andrews din Scoția, o instituție multiseculară și respectabilă, a fost gazdă timp de o săptămînă, între 1 și 7 octombrie 2000 a Festivalului de Poezie StAnza.

Organizatorul principal este dr. Gavin Bowd, tînăr poet scoțian și lector de Limba și Literatura Franceză, autorul unor studii despre Louis Aragon și Eugène Guillevic, fost asistent la Universitatea Paris 6 (Jussieu) și autorul unei disertații de doctorat despre Eugène Guillevic (1907-1997). Amintim că Eugène Guillevic, membru al Partidului Comunist Francez pînă în 1980, cînd și-a dat demisia, a fost laureat al Academiei Franceze și candidat la premiul Nobel. Dl Bowd este printre altele, corespondentul ziarului "Al Akram" din Egipt, al periodicului "The New Left", din Madrid, cu frecvente contribuții despre problemele stîngii politice, de la afacerea Pinochet pînă la politica socialiștilor francezi și englezi.

Printre poeții străini invitați la St. Andrews a fost și dl Adrian Păunescu, pe care organizatorii l-au prezentat drept "unul dintre cei mai semnificativi poeți din România, care a intrat în *Guinness Book of Record* pentru faptul că a fost "cel mai citit poet, un "poet controversat și disident", dar și "prieten cu Nicu Ceaușescu".

Această invitație a stîrnit vii proteste în cercurile universitare britanice care sunt la curent cu poezia bardului din perioada dinainte de 1989. Ei au adus la cunoștința organizatorilor și a sponsorilor ideile politice extremiste ale d-lui Păunescu, complet opuse normelor și practicilor politice și morale britanice, cerîndu-le să contramandeze invitația. Aflat sub presiune din mai multe direcții, organizatorul festivalului, dr. Gavin Bowd, care nu știe românește, a refuzat să retragă invitația lui Păunescu. Motivul invocat și declarat ziarului de mare circulație "The Guardian" a fost faptul că ceea ce i se reproșează d-lui Păunescu "s-a întîmplat acum zece ani" și că "într-adevăr am anticipat controversa care a produs-o dl Păunescu. Știm că acesta a avut o atitudine ambiguă față de Ceaușescu, dar așa a procedat întreaga intelectualitate din România".

Un alt organizator, dl Brian Johnstone a minimalizat importanța evenimentului spunînd că timpul acordat poetului român este minim și că amploarea este minoră. dl. Johnstone a adăugat că "festivalul se interesează doar de poezie nu și de politică" și a ținut să menționeze ideile extremiste ale poeților T.S. Eliott și Ezra Pound nu au împiedicat pe nimeni să le aprecieze opera.

Spectacolul Păunescu s-a consumat timp de o oră, sîmbătă 7 oct. 2000, în fața unei audiențe restrînse, de circa 30 de persoane, din care aproape nimeni nu înțelegea românește, limba în care poetul și-a recitat versurile. După recitare, autorul a distribuit ca amintire niște brelocuri.

Ziarul "Sunday Herald" din Glasgow a scris un lung articol de fond dezvăluind antecedentele poetului în perioada dictaturii și a tipărit cîteva versuri traduse în engleză din poezia *Viitorul României*, publicată în 1983, cu elogii aduse dictatorului. În felul acesta, publicul britanic neavizat a putut să judece validitatea prezentării lui Adrian Păunescu drept un "disident anti-ceaușist".

Contactat telefonic din Londra și fiind solicitat să se distanțeze de acest eveniment, dl Laurențiu Ulici a spus că "Dl Păunescu nu mai face parte din Uniunea Scriitorilor și ca atare orice efect negativ s-ar răsfrînge doar asupra sponsorilor, și nu asupra scriitorilor din România".

D-na Martinov de la cabinetul d-lui Ion Caramitru, în lipsa d-lui ministru, a îndreptat toate întrebările provenite de la Londra asupra operei d-lui Păunescu... spre canalul de televiziune *Tele7abc*.

Cînd au aflat despre antecedentele trubadurului român, sponsorii Festivalului din Scoția, vădit jenați, s-au distanțat de acest eveniment, promițînd că în viitor vor evita asemenea erori, prin revizuirea acordării sponsorizării pentru astfel de invitații. O sursă din Consiliul Artelor din Scoția a spus că asemenea erori nu se mai vor repeta. Dr. Gavin Bowd a etichetat criticile primite împotriva invitatului său ca provenind "din cercuri ne-liberale".

Controversa în jurul evenimentului, departe de a se fi stins, a continuat cu articole de protest apărute pînă acum în cinci ziare naționale de mare circulație din Marea Britanie: "The Guardian", "The Daily Telegraph", "The Herald", "The Sunday Herald" și "Sunday Scotland". Dl Tom Gallagher, profesor de științe politice de la Institute of Peace Studies, Universitatea din Bradford și autorul unei analize politice despre România (*Romania after Ceausescu*, Edinburgh University Press, 1995, și Editura ALL, București, 1998) a dat o declarație agențiilor de presă, luînd apărarea reputației scriitorilor români care au făcut sacrificii ca să își păstreze integritatea morală, în contrast cu invitatul de la St. Andrews.

Dat fiind gravele implicații, care pun sub semnul întrebării demnitatea morală a românilor, o reacție oficială a cercurilor culturale și literare din România ar fi oportună pentru a spulbera ideea unor scriitori britanici, conform căreia toți românii ar fi fost colaboratorii regimului comunist.

Constantin Roman

N.R. Semnatarul corespondenței este doctor în geofizică al Universității din Cambridge (1974), Profesor Honoris Causa al Universității București (1998), Membru în "Society of Authors", Londra, precum și autorul cărții intitulate *Continental Drift, Colliding Continents, Converging Cultures*, cu o Prefață semnată de acad. prof. J. F. Dewey de la Universitatea din Oxford (IOP Publishers, 2000 Bristol și Philadelphia).

Situaţia evreului Portnoy în anul aselenizării

COMPLEXUL LUI PORTNOY a apărut (cu scandal) în 1969. Dar şochează şi azi, asmuţind cele mai vii neliniştii asupra cititorilor mai (şi chiar mai puţin) sensibili. Vârsta cărţii e de-acum una respectabilă - paradoxal însă, fără riduri, datorită în primul rând prospeţimii şi bătăioasei francheţi a complexatului.

Frapant şi întru totul remarcabil la acest personaj de antologie – şi ceea ce-l individualizează în cel mai înalt grad – este limbajul său deosebit de lejer, valorificând amănuntul complet dezinhibat peste care în general se trece din reflex. Alexander Portnoy îşi va descrie însă cum nu se poate mai articulat nesfârşitele tribulaţii sentimental-erotice. Nu cunosc multe texte mai nerușinate ca acest roman! Şi cu siguranţă nu pe seama subiectului e el nerușinat, cât în contul practicii voluntare de denunţ şi sabotare a oricărui eufemism la care, din searbădă obişnuinţă şi virtute ipocrită, s-ar mai deda condeiul nu suficient de curajos şi de lucid. Cititorul e pus la curent cu cele mai penibile episoade din biografia lui Portnoy, fără a avea totuşi impresia că ele ar fi vreun moment "vânate". De ce le-am trece însă cu vederea o dată ce există, consimţind la escamotarea a ceva atât de tulburător şi de determinant? Şi aceasta cu atât mai mult cu cât nu e vorba de utilizarea *triumfătoare* a unui semnificant sau a altuia din arhiva budoarelor, ca la un aseptic experiment de cenaclu, ci de referirea *nestingherită* tocmai pentru că nu despre altceva e vorba decât despre acel semnificant (Roth îşi va califica de altfel această opţiune drept "revoltă împotriva «seriozităţii morale» a literaturii [americane] din anii '50").

În fapt, trimiterile la sexualitate sunt abrupte nu în sine, ci doar ca *mijloc* ultim (şi aproape ultimativ) al unui elan de sinceritate – când brutal, când îndujoşător, când revoltat – capabil să se asume cu toate consecinţele posibile. Roth nu-şi propune, o dată cu personajul său, să inoportuneze pur şi simplu, ci – dacă despre aşa ceva e vorba – să-l destabilizeze mai ales pe cel prea obişnuit să fie inoportunat.

Te poţi întreba, în aceste condiţii de sinceritate nudă, câtă substanţă autobiografică există în romanul lui Philip Roth. Curiozitate previzibilă, nu o dată şi nu doar în acest caz exprimată, cu o rezolvare lipsită de orice echivoc: puterea autorului asupra personajului e, din acest punct de vedere, nelimitată (de notat în treacăt că *Portnoy* – fantasmat ca nesemit şi camuflat prin urmare în *Porte-noire,* sau în *Port* – reprezintă incomplet anagrama lui *P. Roth*). Dar mai contează oare? Sigur este că romanul nu devine nici prin construcţie (mult mai elaborată decât se dezvăluie la prima vedere – a se vedea numai ritmicitatea situaţiilor în care personajul se închipuie victimizat cu verzale pe prima pagină a ziarelor de scandal), nici prin anumite date (deşi anii şi locurile de naştere ale lui Roth/ Portnoy coincid) o simplă autobiografie. Confesiunea lui Portnoy de pe canapea, în prezenţa unui fantomatic doctor O. Spielvogel (acelaşi care într-un articol ştiinţific – figurând ca motto al cărţii – stabileşte ce este acest *complex al lui Portnoy*), nu are, în pofida aparenţelor, nici dezorganizarea spontană şi nici caracterul de colecţie completă a unor gânduri şi gesturi din şedinţele de psihanaliză - ci este caligrafiată cu ştersături inspirate şi cu pana fină, bine stăpânită a unui scriitor.

Doctorul Spielvogel este cel care-şi va rezerva "dreptul" la ultima (şi singura sa) replică din roman. Prin pronunţia-i caricaturală, el pare să diagnosticheze ironic-amar că orice emancipare a lui Portnoy din ghetoul evreiesc al Newark-ului este încă din intenţie sisifică; prin exigenţa senin profesională de a "înţepa" ceva – fie şi o interpretare – şi asta tocmai acum, în finalul romanului, după ce acest (anti) playboy de Portnoy s-a destăinuit cu povestea vieţii sale, trage o linie apăsată, gravă, sub zbuciumul sufletesc al clientului canapelei (în paranteză fie spus, efectul ca atare este obţinut prin specularea unei miopii a analistului, a unei erori de tehnică - inexactitate care nu-l desfiinţează totuşi în plan estetic).

Interesant, de altfel, numele acestui psihanalist, căci în germană *Spiel* înseamnă *joc,* dar şi *victimă* (sau *jucărie* a cuiva), iar *Vogel – pasăre.* Ne vom gândi prin urmare la celebra eroare pe care Freud îşi întemeiază una dintre cele mai strălucite interpretări, în studiul din 1910 intitulat *O amintire din copilărie a lui Leonardo da Vinci* şi conceput pe baza interesului pentru romanul istoric al lui D.S. Merejkovski despre da Vinci *). Într-o succintă şi destul de izolată referire la Freud, Portnoy aminteşte de altfel tocmai despre acest studiu, ca despre cel în măsură să aproximeze cel mai bine situaţia sa.

Ne-am putea forma aşadar o opinie despre doctorul Spielvogel în acord cu varianta freudiană, ca despre o "mamă" (de transfer) care "veghează" asupra pacientului de pe canapea. Acesta din urmă este oprimat, sedus şi redus la rolul de victimă sau de jucărie, iar toate eforturile sale de obţinere a independenţei sunt zadarnice. Faptul că Spielvogel, până la sfârşit absent, are ultima replică devine cu atât mai semnificativ. Dar interpretarea freudiană se dovedeşte eronată - şi de aici o previzibilă răsturnare a raporturilor dintre analist (mamă, mediul ghetoizat, diverse alte dependenţe) şi analizat.

Cu toată tensiunea resimţită, Portnoy nu rămâne insensibil la latura comică a lucrurilor – ceea ce îi creează un motiv suplimentar de iritare. Într-o atare dispoziţie nu se va mai putea, desigur, racorda pe deplin la dramatismul condiţiei sale. Pe care nu întârzie s-o conştientizeze – cel mai pregnant chiar în cadrul acestei confesiuni-fluviu la psihanalist – dar pe care nu şi-o va putea asuma pe de-a-ntregul: "Doctore Spielvogel, o singură viaţă am şi-o trăiesc în miezul unui banc cu evrei". Unde mai intervine atunci acel catharsis (sau abreacţia, spre a vorbi pe limba lui Freud şi a invizibilului său discipol de la căpătâiul lui Portnoy), atât de necesar descărcării suferinţei sale? Dar nu reprezintă oare tocmai disponibilitatea (încă) pentru umor o astfel de uşurare? Sau rămâne ea numai soluţia prematură, minimală - şi prin aceasta diversionistă?

Ieşirea din ghetou este cealaltă temă mare a cărţii. Copilăria lui Portnoy a fost straşnic ocrotită de o armată de termeni ebraici şi idiş, de tradiţii şi ritualuri rigide, concentrate toate într-un instinct matern sufocant, excesiv de narcisic (..."ale dracului de mame ovreice ce sunteţi, aţi devenit de-a dreptul insuportabile!"). Nici antisemitismul nu le lipseşte cartierelor evreieşti din Newark, nici organizaţiile naziste precum German-American Volksbund, nici frisoanele de incertitudine al anilor '30 ori zvasticile pictate pe uşi. Dacă obsesiile acestei epoci nu se precipită totuşi – cel puţin nu cu acest roman - într-altele mai contondente, conflictul se transferă în schimb la nivel individual. Unul dintre verii lui Portnoy se va spânzura după o eşuată tentativă de evadare amoroasă din claustrofobia de familie. Portnoy însuşi încearcă în repetate rânduri să se separe, exasperat şi ambivalent. Libertatea la care se aşteaptă e nu una abstract-filosofică, ci imediată şi relativă, cu rezolvări fragmentate în faptul de a locui singur, de a avea o înaltă funcţie în administraţia publică, sau de a călători spre Vestul Mijlociu ori în Europa. Sau în dovada mereu reînnoită a unei sexualităţi neîngrădite (şi cu toate acestea constant alienate, prin neputinţa ei de a se înfiinţa ca satisfacţie în sine). Cordonul ombilical care îl leagă de-o origine mult prea acaparatoare se întinde, elastic, pe mii de kilometri – dar nu se rupe. Mai grav, ajungând în Israel, Portnoy constată cu surprindere o anulare totală a eficacităţii lui sexuale (nu şi a interesului), călătoria în patria-mamă a tuturor evreilor fiind inconştient catalogată drept tabuizantă şi castratoare.

PHILIP ROTH întrevede, în orice caz, o legătură foarte strânsă între dominanta sexuală a eroului său şi cultura în care el se dezvoltă. Dacă până acum fusese evidenţiat - în repetate rânduri şi în cele mai varii contexte – rolul catalizator al mediului vienez şi al moralei victoriene în ceea ce priveşte naşterea psihanalizei, creatorul lui Portnoy va considera ca împovărat de sens faptul că tocmai evreul Freud lucrează novator şi foarte aplicat la eliberarea acestei întunecate zone a individului care este erotismul. Criza se face simţită nu doar pentru că întemeietorul psihanalizei se formează şi locuieşte într-o fabuloasă Viană de *fin-de-siècle*, ci şi (sau poate mai ales) pe temeiul unei mult mai vechi dispute şi oprimări în chiar sânul evreimii. Deznodământul înfruntării dintre un spaţiu închis şi aspiraţia la libertate interioară (sfârşind cu afirmarea unei intimităţi strict individuale, sexual simbolizate) este de regulă negativ, involutiv, kafkian – în spiritul metamorfozei autoanihilante a lui Gregor Hamsa (pe care Portnoy de asemeni îl evocă - pasager, dar totodată preocupant - în confesiunea sa). Intervalul strâmt dintre cei doi poli ai universului său, Freud-Kafka, Portnoy îl colonizează entuziast cu nume anglo-sonorizate, capabile să contrabalanseze în educaţia sa terminologia străveche moştenită din casă - aşadar cu nume ca William Wordsworth, Charles Dickens, W.B. Yeats, Pearl S. Buck, Norman Rockwell şi foarte multe altele, şi chiar şi cu unele mai puţin ariene, dar foarte americane, precum cel al legendarului baseballist Joe di Maggio.

Întâmplarea – sau nu – face ca anul publicării plângerii (*complaint*) evreului Alexander Portnoy despre dramaticele neajunsuri ale împământenirii într-o tradiţie mult prea conservatoare să fie şi cel al primului pas selenar al *goi*-ului arian Neil Armstrong. Lansarea înaltă şi concretă către un viitor până la acea dată numai visat ("un pas uriaş" al desprinderii), contrastând flagrant cu ţintuirea visătoare în subteranele labirintice ale trecutului personal (şi finalmente colectiv).

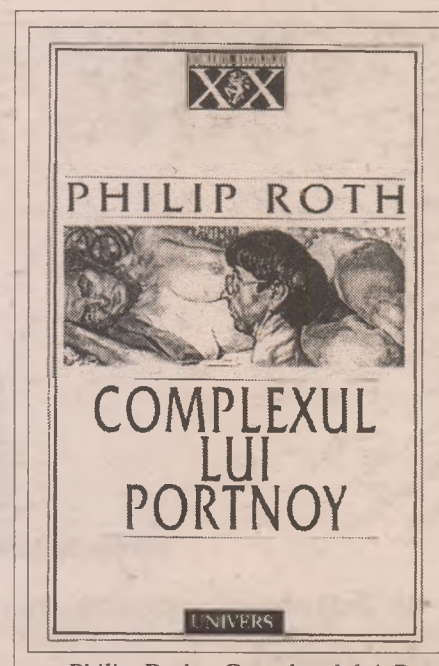

Philip Roth, *Complexul lui Portnoy* (titlul original: *Portnoy's Complaint*), urmat de *Suc ori sos?* – postfaţă a autorului la ediţia aniversară din 1994, trad. şi note de George Volceanov, postfaţă de Dan Grigorescu, Editura Univers, col. "Romanul secolului XX".

Ar fi cu siguranţă interesant de ştiut ce s-a mai întâmplat de atunci cu Alexander Portnoy. Cu titlu informativ (şi cu îndoielile de rigoare pe adresa unei asemenea maniere de evaluare), să amintim că în clasamentul întocmit de Modern Library pentru cele mai bune 100 romane de limbă engleză ale secolului, *Complexul lui Portnoy* ocupă un foarte interesant loc 46 (*www.drjohnholleman.com/fall/portnoy.html*). Romanul lui Roth mai fusese de altfel socotit, alături de *Herzog* al lui Saul Bellow, drept cap de serie al prozei evreieşti din America anilor '60.

Ar trebui însă traduse, pentru a afla (indirect) mai multe despre evoluţia recentă a lui Portnoy, cărţile nouăzeciste ale lui Roth, respectiv: *Patrimoniu – O poveste adevărată* (1991), *Operaţiunea Shylock* (1993), *Teatrul lui de Sabbath* (1995), *Pastorală americană* (1997), *M-am măritat cu un comunist* (1998). Începând cel mai oportun cu ultima, *Pata umană* (2000, cu un titlu ce aminteşte de scandalul Clinton-Lewinsky) – unde se poate vedea cum un profesor universitar negru, Coleman Silk, care arată ca un alb şi trece drept evreu din imigraţia rusă, cade victimă acestei obsesii a sfârşitului de mileniu care este *corectitudinea politică* – în mod bizar, prin acuza nefondată că ar fi discriminat doi studenţi negri pe care nu i-a văzut niciodată.

Dorin-Liviu Bîtfoi

*) După cum se ştie, la tălmăcirea acestui roman în limba germană traducătorul alege incorect pentru cuvântul rusesc *corşun* – care-l reda la rându-i, cu acurateţe, pe italienescul *nibio* – cuvântul *Geier,* adică *vultur,* pentru ceea ce la origine fusese de fapt *uliu,* compromiţând astfel încă din premisă demersul lui Freud prin care sunt stabilite corespondenţe cu simbolul vulturului în mitologia egipteană. Astfel, pasărea din fantasma lui Leonardo da Vinci devenea ilicit un simbol al mamei, întrucât hieroglifa cuvântului egiptean pentru mamă, *mut,* reprezintă un vultur.

Alte premii literare franceze

FÉMINA

Camille Laurens, "Dans ces bras-là" (Ed. POL)

ÎN SFÎRŞIT un nume care n-a fost o surpriză: Camille Laurens e o scriitoare cunoscută, cele trei romane ale sale, *Index* (1991),

Philippe (1995) şi *Viitorul* (1998), toate publicate la POL, avînd un apreciabil succes de librărie şi multe ecouri critice favorabile. Anul trecut, ea a publicat un eseu intitulat *Unii*, în care, pornind de la o frază scrisă de Samuel Beckett la bătrîneţe – "Cuvintele au fost singurele mele iubiri. Unele", mărturisea: "Nu, cuvintele nu sînt singurele mele iubiri. Iubesc deopotrivă bărbaţii, copiii. Unii." În cazul iubirii pentru cuvinte, Camille Laurens nu poate distinge care e obiectul şi care subiectul acestei pasiuni. În schimb, în romanul ce a întrunit acum voturile juriului Fémina lucrurile sînt clare: obiectul şi subiectul cărţii îl reprezintă bărbaţii, toţi bărbaţii din viaţa unei femei cuadragenare – bunic, tată, unchi, profesori, fiu, frate, soţ, amanţi, prieteni, şefi, colegi, editor. Printr-o bine calculată construcţie narativă, Camille Laurens depăşeşte capcanele autobiografice şi compune un roman cu intrigi şi numeroase personaje exclusiv masculine, disimulînd de fapt portretul unei femei. Bărbaţii sînt mulţi în roman, ea e unică şi stăpîna jocului, fiindcă "îi povesteşte" pentru a-şi seduce cititorul (presupus bărbat). Acesta e *destinatarul* romanului, "destiné à se taire", dar simţit ca o prezenţă stimulatoare.

Volumul începe cu scena în care o femeie matură, angrenată într-un proces de divorţ şi în scrierea unui roman, zăreşte de la masa cafenelei un trecător care-i place. Bucuroasă de noua ei libertate şi disponibilitate, îl urmăreşte, află că e psihanalist, se programează la cabinetul lui şi decide să-i trezească interesul, vorbindu-i despre bărbaţii din viaţa ei de pînă la 40 de ani. O serie de capitole aparţin povestirii la persoana a III-a – o axă orizontală cu toţi aceşti bărbaţi întîlniţi în viaţă şi faptele lor, alternate cu monologuri la persoana I ale eroinei ce împrumuta numele autoarei, Camille, şi care analizează în plan vertical semnificaţiile tuturor întîmplărilor. Cei despre care vorbeşte şi cel căruia îi vorbeşte, psihanalistul, necunoscutul dorit a fi eroul unei aventuri viitoare au ca verigă persoana acestei femei mult interesate de sexul opus, care i-a determinat viaţa. Diseminaţi în scurte capitole separate, ca şi cum Camille n-ar putea să-şi revadă trecutul decît discontinuu, printre numeroşii bărbaţi ce-şi joacă rolurile în roman se amestecă şi nume precum Vronski, Frédéric Moreau, colonelul Chabert, Aschenbach – personaje din cărţile pe care naratoarea le iubeşte şi care i-au influenţat imaginarul.

Subiectul atrăgător, subtilitatea compoziţională, stilul colorat şi alert au făcut din *Dans ces bras-là* (titlu inspirat dintr-un cîntec al lui Guy Béart) un concurent serios la premiile literare ale toamnei. Iată doar cîteva din părerile criticilor, dinainte ca juriile să înceapă deliberarea:

"Interesul romanului stă în subiect, în calitatea compoziţiei şi scriiturii, dar mai ales în tonul pe care Camille Laurens vorbeşte despre feminitate, despre relaţiile dintre bărbaţi şi femei, luaţi ca indivizi: fără înverşunare şi exagerări, fără părtinire, nici ca victimă, nici ca muiere bărbătoasă" – Daniel Martin, în "Magazine Littéraire" din octombrie.

"Camille Laurens scrie simplu, natural, cu calmul ce o caracterizează, o frază inadmisibilă dintr-un anumit punct de vedere: «Iubirea nu e o relaţie socială». Particulara vibraţie a cărţii sale, calitatea ei literară eminentă ne fac pe moment să-i dăm crezare. Chiar şi numai pentru asta, ea merită elogii" – Patrick Kéchichian, "Le Monde des Livres", 1 septembrie.

"Cu un condei sigur şi bine stăpînit, care înlănţuie cu alegreţe scurtele capitole, Camille Laurens se distrează cu subiectul ei, cîntînd pe toată gama, jucîndu-se cu tot repertoriul sentimentelor, de la ironie la tandreţe/.../ Bărbatul, pe rînd erou şi victimă, sublim şi lamentabil, dar niciodată decepţionant, ocupă toate rolurile, toate paginile, toate frazele. Femeia care iubeşte bărbaţii scrie pentru ei, pentru a le spune că îi iubeşte/.../ Dintr-o idee destul de vagă, căreia i-a dat trupuri şi chipuri, dintr-un proiect fără lirism pe care l-a colorat cu umor şi amor – Camille Laurens a făcut unul dintre romanele cele mai atractive ale anului" – Dominique Bona, "Le Figaro Littéraire", 14 septembrie.

MÉDICIS

Yann Apperry, "Diabolus in musica" (Ed. Grasset)

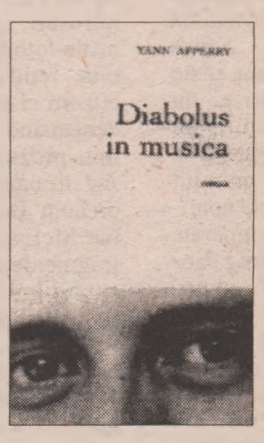

TÎNĂRUL scriitor (n. 1972) e la al treilea roman, dar pînă acum a trecut aproape neobservat în valul de romancieri ce inundă an de an librăriile franceze. Poate şi fiindcă, spre deosebire de colegii săi de generaţie, nu e tentat de contestaţia şocantă, artificii ludice, mizerabilism, dezorientare spirituală şi sexuală, ci de temele romaneşti cele mai ambiţioase – creaţia, viaţa, moartea, iubirea şi de construcţia narativă cu profunzimi simbolice şi rafinamente livreşti. O voce de cap, nu de piept, destinată nu stadionului, ci saloanelor literare. Cel puţin, aşa am dedus din recenziile care nu lăsau să se înţeleagă că *Diabolus in musica* ar avea vreo şansă să iasă, ca un *diable à resort*, în vitrina marilor premii literare franceze.

Dacă în "Lire" din octombrie romanului nu i se rezervă decît o notiţă de cîteva rînduri şi e cotat cu două puncte din patru (în timp ce Camille Laurens se răsfaţă pe o întreagă pagină cu poză şi e evaluată cu trei puncte), cronicile din "Le Monde des Livres" – 6 octombrie şi mai ales din "La Quinzaine littéraire" nr. 793 sînt mai generoase, deşi nu lipsite de unele rezerve. Din ele am înţeles că *Diabolus in musica* e un roman iniţiatic, eroul-narator, Moe Insanguine, bîntuit de tema deposedării de sine, străbătînd drumul de la descoperirea muzicii, ca balsam al rănilor familiale, în copilărie, la compunerea propriei muzici, *Balada ad vitam aeternam*, "piesă pentru orchestră de cameră şi metronom în două mişcări opuse şi sincrone", sinonimă cu o eliberare interioară. Orfanul Moe e fructul iubirii efemere dintre o moştenitoare bogată, ce moare la naştere, şi un vînător barbar şi taciturn, obsedat de un mistreţ fabulos, un soi de căpitan Ahab ce-şi găseşte sfîrşitul după ce îl răneşte pe acest "mistreţ cu colţi de argint". Copilul are revelaţia muzicii în biserica domeniului familial, unde organistul Paolo Durante, făcînd legătura dintre muzica marilor clasici şi jazz, îşi dă frîu liber trăirilor complexe. Alte întîlniri hotărîtoare pentru Moe – colegul său de la Conservatorul din Roma, Lazarus Jésurum, maestrul Annibale Merlini care vrea să impună propria concepţie academică despre muzică, Arsène Othely – cîntăreţul de cabaret transsexual - îi prilejuiesc lui Yann Aperry tot atîtea portrete ale unor fiinţe torturate, realizate cu acuitate psihologică. Moartea îi atinge într-un mod enigmatic (şi evident simbolic) pe toţi aceşti prieteni ai lui Moe, care îi ascultă compoziţia "ad vitam aeternam". Ca şi naratorul compozitor, fascinat de jazzul care aduce în universul clasic, minat de convenţii, al muzicii, viaţa cu pulsiunile, sincopele, excesele ei, Apperry îşi compune romanul improvizînd ca un virtuoz pe tema idealului urmărit obsesional în viaţă şi în artă, un ideal care cere sacrificiul suprem.

Adriana Bittel

MERIDIANE

Un eşec al lui T. C. Boyle

● În "The New York Times Book Review", recenzînd cel de al optulea roman al lui T. C. Boyle, *A Friend of the Earth (Un prieten al Pămîntului)* criticul Alberto Mobilio e de părere că e un eşec. Tema – ecoterorismul – e promiţătoare, dar inspiraţia, umorul nebun, strălucirea care făceau din cărţile lui T. Coraghessan Boyle tot atîtea succese nu mai sînt ceau fost în romanele lui vesele şi tumultuoase, precum *Water Music* sau *World's End*. Persiflînd mişcarea *Earth First!*, născută în 1991 în S.U.A. şi extinsă apoi în Europa prin adepţi ai Ecologiei profunde, care refuză distincţia dintre om şi natură, Boyle îşi situează acţiunea în 2025, într-o Californie în care poluarea, defrişările şi încălzirea planetei au distrus mediul. În acest cadru apocaliptic, personajul principal îşi aminteşte cu nostalgie de tinereţea sa şi de zilele de glorie ale mişcării ecologiste *Earth Forever!*, din care făcea parte. Prin alternanţa între trecut şi prezent, romancierul dezvăluie povestea acestui personaj – pe care criticul o consideră plicticoasă.

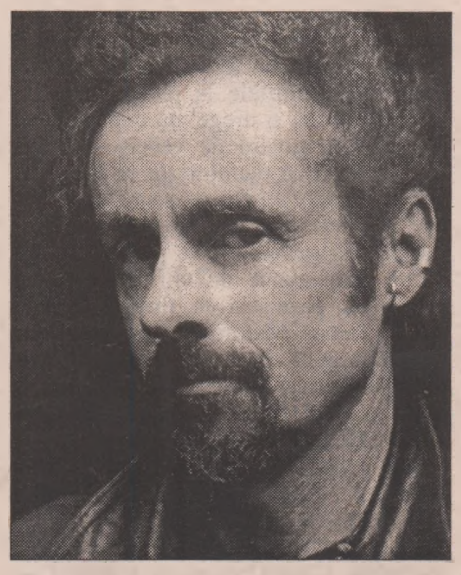

Victime ale istoriei?

● Anchee Min, actriţă de film chinezoaică, a jucat în timpul Revoluţiei Culturale rolul soţiei lui Mao, Jiang Qing în filmul *Azaleea roşie*, drept pentru care, după căderea Bandei celor Patru, a ajuns la munca de jos: femeie de serviciu la studiourile de cinema unde fusese vedetă. Din 1984, ea a fugit în S.U.A. şi s-a reciclat ca... scriitoare. Cartea ei, *Becoming Madame Mao* (Ed. Houghton Mifflin) se vrea un act de justiţie pentru "o victimă a istoriei", părerea autoarei fiind că toată vina aparţine lui Mao, care "a corupt sufletul" tinerei actriţe cu care se căsătorise. La început Jian Qing era omenoasă dar, înşelată, persecutată, a devenit din ambiţie un monstru – afirmă Anchee Min. După interesul stîrnit de cartea ei despre Madame Mao, acum Anchee Min vrea să facă dreptate şi împărătesei Tseu-hi, injust acuzată că ar fi permis puterilor occidentale, la sfîrşitul secolului XIX, ciopîrţirea Chinei. Deocamdată se documentează. În imagine, Anchee Min (stînga) într-o scenă de film, în 1976, pe cînd era actriţa preferată a doamnei Mao.

Revista revistelor

Lettre de toamnă

Ştim din experienţă ce dificil a devenit să aduci în paginile publicaţiilor româneşti cei mai buni autori străini contemporani, atunci cînd eşti corect dar n-ai bani pentru sumele cerute de agenţii literari, de editurile şi revistele ce deţin copyright-ul. Cîtă corespondenţă (şi umilinţă) pentru a obţine dreptul de publicare, fie şi a unui fragment, la un preţ simbolic, dacă nu pe gratis! Destule reviste româneşti ignoră încă legea drepturilor de autor, traducînd cu dezinvoltură tot ce le place (interviuri, eseuri, articole, poeme, fragmente de roman) în ideea că cine stă să controleze colţul nostru sărac de lume şi că scopul scuză mijloacele. Profesionalismul implică însă şi respectarea legii, iar cei cinci oameni care fac ediţia română *LETTRE INTERNATIONALE – B. Elvin, Irina Horea, Alexandru Al. Şahighian, Despina Ţurlea* (secretar de redacţie) şi *Sanda Gusti* (prezentare grafică) – sînt nişte profesionişti desăvîrşiţi. Că nici ei nu stau pe roze cu banii se vede din faptul că proporţia de contribuţii româneşti la sumar a crescut, după cum s-au înmulţit şi fragmentele din cărţi în curs de apariţie, ale căror drepturi sînt deja cumpărate de Editura Univers. (Nu ne ajung laudele pentru orientarea acestei edituri spre cărţile străine cele mai bune ale momentului, pentru promptitudinea cu care sînt puse la dispoziţia cititorului de la noi, în special prin strădania Denisei Comănescu. Cît timp mai există oameni atît de pasionaţi de munca lor, atît de altruişti precum cei de la *Lettre,* de la Univers, de la Humanitas, cei din jurul lui N. Ţone – şi mai sînt şi alţii – e bine. Bine pentru noi, cititorii.) ◆ Revenind din elanul de recunoştinţă pentru cei ce îşi sacrifică timpul şi neuronii ca să ne dea de citit texte de prima mînă, să vedem ce conţine nr. 35 al revistei *Lettre Internationale.* Tema grupajului central, intitulat *Rivalii,* o constituie luptele la vîrf, pentru putere, între personalităţi politice, confruntările de idei între intelectuali cu convingeri diferite, concurenţa. Contribuţiile sînt exclusiv româneşti: Pavel Câmpeanu, - *Stalin-Troţki;* chipeşul istoric multimediatizat Adrian Cioroianu, *Lupta pentru partid: Dej-Pătrăşcanu;* Alexandru Al. Şahighian, *Două dueluri: Lîsenco-Vavilov şi Goebbels-Rosenberg;* Adrian Mihalache, *Microsoft-Macintosh.* ◆ Din secţiunea *Berlin – din faţă şi din profil,* remarcabile prin calitatea literară sînt textele a două prozatoare stabilite în Germania, una venind din Bosnia, Dubravka Ugresic, alta din România, Herta Müller, ambele adînc marcate de ţara de origine şi viaţa în comunism. Dar cele mai originale şi tulburătoare impresii despre Berlin aparţin unui nume necunoscut nouă pînă acum, scriitorul şi fotograful sloven trăitor în Franţa, Evgheni Bavcar. Autorul eseului *Berlin şi vîntul* e orb din copilărie şi cunoaşterea capitalei germane (comparată mereu cu Parisul) îi e posibilă doar prin mirosuri, sunete, suprafeţe pipăite. Simţurile fotografului orb, de o acuitate teribilă, reţin şi interpretează nu peisajul citadin ci o atmosferă definitorie, detalii declanşînd imagini mentale. ◆ Aşa-numita proză de ficţiune domină *Biblioteca L.I.* în care sînt incluşi scriitori faimoşi precum Bohumil Hrabal, Christa Wolf, Ian McEwan, Bernard Schlink – toţi cu fragmente din romane ce vor apărea în curînd la Univers. Tot aici îl găsim cu o proză şi pe Antonio Tabucchi – dar tradus *din engleză* şi cu bibliografia incompletă (doar pînă în 1994, nici măcar *Pretinde Perreira,* apărut şi la noi, nu figurează, ca să nu mai vorbim de *Capul pierdut al lui Damasceno Monteiro,* apărut în 1997 ş.a.) a ediţiilor traduse în engleză ale scriitorului *italian.* (Na, că am găsit totuşi un nod în papură!) În această companie, povestirea lui Cristian Teodorescu, *Fundaţia,* nu e cu nimic mai prejos, dimpotrivă (nu că e al nostru, dar proza lui e cu adevărat reuşită). ◆ Programul revistei de a ne ţine la curent cu dezbaterile de idei, cu opinii ale unor intelectuali din tabere diferite ale zonelor fierbinţi, cu reinterpretarea istoriei secolului din perspectiva 2000 e onorat cu brio în partea de *Comentarii şi scrisori,* din care totul merită citit. ◆ Am lăsat *pour la bonne bouche* eseul strălucit cu care se deschide revista, intitulat chiar *Deschideri* şi datorat lui Simon Leys – "sinolog, istoric literar şi scriitor născut la Bruxelles şi care trăieşte în Australia" – după cum aflăm din lista de autori a numărului. Ce idee a avut el? A luat frazele de început ale unor cărţi universal cunoscute şi a analizat strategia diferiţilor autori în aceste "atacuri" menite să capteze din primul moment interesul cititorului. Simetric, s-a ocupat şi de finaluri (dar mai puţin). Spiritual şi subtil, eseul e o delectare. În plus e şi foarte bine tradus de Theodor Rogin, care a căutat pentru multele citate cele mai bune versiuni româneşti tipărite de-a lungul timpului.

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 $ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 $ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

LA MICROSCOP

Cutremurul bucătăriilor de partid

NUMEROŞI comentatori au avertizat partidele din actuala coaliţie că atacurile tot mai înverşunate pe care le dau unele împotriva altora vor ajuta opoziţia să cîştige voturi. Ciudat e că, pe măsură ce sondajele de opinie arată scăderea popularităţii de ansamblu a actualei coaliţii, aceste atacuri se întetesc. Ciudăţenia e percepută însă de observatori, nu şi de partidele din coaliţie, cu excepţia UDMR.

De curînd, peste o sută de intelectuali au semnat un apel către partidele din coaliţie să înceteze aceste atacuri şi să sprijine un singur candidat la preşedinţie, încît Ion Iliescu să aibă un adversar adevărat în competiţie.

Evident că acest apel a avut acelaşi ecou ca şi observaţiile comentatorilor de politică şi rezultatele sondajelor de opinie. Jocurile sînt făcute! Au declarat şefii partidelor. Nimeni nu renunţă la nimic – singur preşedintele UDMR a declarat că această chestiune ar mai putea fi negociată, numai să existe amatori.

Să existe un destin al partidelor care, în România, e mai de neînlăturat ca în tragedia antică? Să fie nevoie de apeluri peste apeluri pentru a-i face pe actorii actualei coaliţii de guvernămînt să discute unii cu alţii în termenii supravieţuirii parlamentare? Cred că nu. Mai curînd cred că avem de-a face cu chestiuni de bucătărie de partide cu care destinul n-are nici o legătură. Cît despre apeluri, acestea chiar n-au cum ajunge la urechile celor care ar trebui să le audă, cîtă vreme partidele din România sînt structurate în aşa fel încît accesul în bucătăria lor nu poate avea loc decît pe căi dosnice.

Dezbaterea politică din interiorul partidelor din România duce aproape de fiecare dată la fracţionări. Fracţionări de care n-a fost scutit nici PDSR. Astfel că cei care se află în bucătărie vor să fie scutiţi de surprizele unor dezbateri reale, care i-ar putea scoate de acolo. În congresele noilor partide bîntuie un duh al unanimităţii care aminteşte de triumfalismele congreselor PCR. Deosebirea e că în momente de criză, aripile îşi iau zborul din partid, nu sînt tăiate, ca în *bunele vremuri* cînd partidul dispunea de o minoritate incontestabilă de tip partidul sînt tovarăşii 1 şi 2. Sau, în termeni de bucătărie politică, cine face tortul îl şi împarte şi îşi păstrează cea mai mare bucată din el.

Strategia tortului, valabilă atunci cînd partidul o duce bine, e producătoare de crize cînd partidul are probleme.

Aceasta e, de fapt, marea criză prin care trec partidele actualei coaliţii. O criză pe care partidele din opoziţie n-o traversează din simplul motiv că tortul virtual pe care ele îl au de împărţit pare suficient de mare încît să mulţumească pe toată lumea.

Apelul intelectualilor care s-au adresat partidelor din arcul guvernamental a fost refuzat de partidele vizate nu neapărat din cauză că acest apel vine tîrziu, ci – mai curînd – pentru că el e un fel de a spune că strategiile de bucătărie ale partidelor în discuţie sînt perdante.

În afară de asta, să nu uităm că fiecare dintre partidele cărora li se adresează acest apel, semnat de peste o sută de intelectuali marcanţi, are cîteva zeci sau sute de intelectuali remarcabili care ar fi putut semna asemenea apeluri interne în partidele lor. Faptul că n-au făcut-o spune, multe despre eventualul succes al unei asemenea întreprinderi, fie ea pornite şi dinlăuntru. Şi mai din vreme.

Jocurile sînt făcute, dar cu siguranţă că după alegeri, partidele care nu vor prinde pragul electoral vor fi zguduite de cutremure care nu vor ierta spaţiul, azi sacrosanct, al bucătăriilor.

Cristian Teodorescu

Bugetul şi prostituţia

Fostul şi actualul director al *EVENIMENTULUI ZILEI* se pîndesc reciproc la cotitură, de mai mulţi ani încoace. Cei doi îşi fac numărul fiecare, în parte, cu un aplomb de pistolari de Far West, aplomb susţinut de mijloace personale. Actualul director al *Evenimentului* îl atacă pe Ion Cristoiu fără a-i da numele, cel mai adesea, ceea ce, fireşte, produce mari vărsări de adrenalină în eprubetele lăuntrice ale celui vizat. Dar şi reciproca e valabilă. Cu deosebirea că Ion Cristoiu, director al unui cotidian de buzunar, *AZI,* îl atacă pe Cornel Nistorescu pentru a mai cîştiga ceva cititori pentru ziarul pe care îl conduce. Ridicolul situaţiei e că Ion Cristoiu, cel care pe vremea cînd conducea *Evenimentul zilei* putea considera că e un factor de influenţă în politica din România, consideră şi acum, ca director la *Azi,* ziar cu tiraj redus, că are acelaşi rol. De curînd, simţindu-se atacat de Cornel Nistorescu, editorialistul de la *Azi* îi face un portret mizerabilist lui Nistorescu, după care adaugă că obiectul, adică Nistorescu, îi e dator, pentru că a ajuns în presă, graţie lui Ion Cristoiu. Cu alte cuvinte, reproducem spusele lui Ion Cristoiu, un consumator de chiftele la recepţii, Nistorescu, face azi şi drege, nu contează ce, din punctul nostru de vedere. Fiindcă Ion Cristoiu îşi reaminteşte că l-a făcut gazetar pe Cornel Nistorescu. De aici reiese că un analist care se consideră infailibil, Cristoiu, a fost păcălit de un viitor consumator de chiftele care se ocupă cu gazetăria în timpul care îi rămîne, adică Nistorescu, portretizat de Cristoiu. Asta nu-l împiedică pe Ion Cristoiu să se laude că Nistorescu a ajuns în presă cu ajutorul său. ◆ Revista *CAPITAL* se laudă că a republicat un articol despre afacerile lui Dinu Patriciu deoarece, susţine redacţia *Capitalului,* Dinu Patriciu ar fi cumpărat tot tirajul revistei, pentru a nu se afla cu ce afaceri se ocupă. Cum Cronicarul a apucat să cumpere un exemplar din precedentul număr al revistei *Capital,* se pare că acţiunea de care e învinovăţit Dinu Patriciu n-a reuşit. Pe de altă parte, *Capital* recunoaşte că nu are un tiraj şi o distribuţie prea strălucite de vreme ce un număr al revistei a putut fi cumpărat la ordinul unei persoane. ◆ Se pare că marea şansă a PDSR de a avea şi un boier de viţă veche cu conacul recîştigat în rîndurile sale dispare. Academicianul Răzvan Theodorescu nu are acte pentru conacul pe care l-a cerut în proprietate, ca moştenitor. Chestiune de amănunt, în aparenţă, dar problemă de fond altfel – academicianul cu moşteniri de dreapta, dar cu înclinaţii de stînga se pare că nu prea are moştenirile conacale pe care le revendică, deşi, istoric fiind, ar fi trebuit să ştie cum stau lucrurile măcar în propria sa familie. ◆ În plină campanie electorală, unul dintre sindicatele din TVR a declarat grevă, blocînd astfel difuzarea mai multor emisiuni. În acelaşi timp, diverse alte sindicate şi-au adus mica lor contribuţie, de a bloca, pe ici pe colo, economia şi aşa strangulată a României. Evident că asta s-a întîmplat fără vreo comandă politică, deşi PDSR a dat semnalul, în ultima vreme, de nesupunere sindicală, indiferent ce s-ar întîmpla, prin afirmaţia că actuala putere a prăbuşit economia României. ◆ Totuşi, dacă ne întoarcem la revista *Capital,* impozitarea industriei sexului, cu tot ce înseamnă ea, ar putea rezolva o parte dintre problemele bugetare ale României, cu o condiţie – legalizarea prostituţiei.

Cronicar

România literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 8.000 lei
La redacţie: 6.000 lei